انتشارات دانشگاه تهران
۴۵۳

سازمان فرهنگی ایران

(تجدید چاپ)

نگارش
دکتر علی کنی
استاد دانشکده ادبیات ودانشسرایعالی

طهران
۱۳۳۶

چاپخانهٔ دانشگاه

بها : ۵۰ ریال

بسمه‌تعالی

مقدمه

مکن درین چمنم سرزنش بخودروئی
چنانکه پرورشم میدهند میرویم

حافظ

پیش از شروع جنگ جهانی روشهای تعلیم و تربیت در کشورهای مختلف جهان مورد بحث و مطالعه علما و محققان آموزش و پرورش قرار گرفت و از لحاظ اهمیت فلسفه و اصول تعلیم و تربیت و سیستم مدارس تشکیلات فرهنگی در هر کشور ومقایسه آن با وضع تعلیم و تربیت دیگر کشورها کلاسها، و تعلیمات مخصوصی در مدارس تعلیم و تربیتی و دانشگاههای مهم کشور ها ایجاد گردید و دستگاههای فرهنگی با رغبتی فراوان و شوقی هرچه تمامتر بمطالعه اوضاع فرهنگی خود و دیگران پرداختند و بتجدید نظر در مسائل تربیتی خود مشغول شدند. علت توجه بمسائل فرهنگی در هر کشور و مطالعه سیستم های آموزش و پرورش ممالك مجاور و دوردست بیشتر براثر تحول صنعتی و تبدیل زندگانی ساده روستائی بحیات جدید علمی و صنعتی قرن بیستم و احتیاج شدید بافراد متخصص بود پس از جنگ جهانی تغییرات فاحشی در نظریه‌های اقتصادی ملل روی داد که هریك از آنها تأثیر خاصی در روش تعلیم و تربیت و سیستم مدارس داشت. بدینطریق لزوم مطالعه و تجدید نظر در سیستمهای تعلیم و تربیت در هر کشور بیش از پیش واضح و مسلم گردید و حتی در اکثر ممالك مترقی دستگاههائی بنام اداره تحقیق و مطالعات مسائل فرهنگی، اداره آمار فرهنگی، اداره برنامه و سنجش برنامه‌های فرهنگی دول، ایجاد گردید و محققان و طلاب و علاقمندان باین رشته روز بروز افزایش یافتند و باپشتیبانی مادی و معنوی دولتها، وبنیان و اساس این سازمانها تدریجاً در دستگاههای فرهنگی و

آزمایشگاههای علوم تربیتی و اجتماعی دانشگاههای مهم جهان محکم و استوار گردید .

بدبختانه درموقعیکه کشورهای جهان مشغول اینگونه فعالیت‌های فرهنگی بودندمطالعه درسازمان فرهنگی وسیستم مدارس و برنامه آموزش در برنامه اصلاحاتی فرهنگ ما گنجانیده نشد، و نه فقط توجهی باین مباحث مهم مبذول نگردید بلکه اصل موضوع یعنی مطالعه وضع فرهنگی وسازمانهای تربیتی این کشورواحتیاجات امروزی مردم ایران بفرهنگ وتحقیق در برنامه آموزشگاهها و حتی پیش پاافتاده ترین مسائل تعلیم وتربیتی روز نیز بهیچوجه مورددقت ومطالعه قرار نگرفته است وبهمین سبب روز بروز اوضاع فرهنگی مافاسدتر و ناقص تر و بی معنی تر میشود.

مسائل آموزش وپرورش وهدف تعلیم وتربیت در اکثر کشورها یکسان و مشابه است واگراختلافی درمیان باشد سطحی وجزئی است منتها حل مسائل فرهنگی ونزدیك شدن بهر کدام باید با روش معینی صورت گیرد ودرهر کشوراین روش در اثر نفوذ عواملی مانند وراثت اجتماعی و شرایط جغرافیائی و احتیاجات مردم فرق می کند.

بی شك مقایسهٔ سازمانهای فرهنگی دولتهای دیگر باایران و بررسی مسائل تعلیم وتربیتی آنها شایان اهمیت بسیاراست ودرضرورت ولزوم آن نمیتوان کوچکترین تردیدی روا داشت ، زیرا :

اولا ـ مارا بسازمان فرهنگی کشورهای مختلف جهان ومسائل دیگری مانند تمدن - تاریخ نژاد، فرهنگ، اوضاع اجتماعی واقتصادی وتربیتی هر کشور آشنامیسازدو نشان میدهد که چگونه این قوا وعوامل مختلف بیکدیگر پیوسته ومرتبط شده ودر سیستم تعلیم وتربیت ومدارس وفرهنگ آن کشورمنعکس گردیده است.

ثانیاً ـ مارا متوجه میسازد که چگونه کشورهای مترقی بمشکلات فرهنگی برخورده وبچه نسومعضلات تربیتی خود را حل کرده‌اند .

ثالثاً ـ مارابسیستم تشکیلات اداری و سازمان تمرکز یافته و تمرکز نایافته هر کشور آشنا میکند ونشان میدهد که چگونه وبچه قسم دستگاه اداری وسازمان فرهنگی تعلیم وتربیت دریك کشور، تمرکزیافته ودر کشوردیگر، تمرکز نایافته شده است وچه عواملی موجب پیدایش این دو نوع سازمان مختلف فرهنگی بوده است.

رابعاً- ما را بمعایب ومحاسن سازمان فرهنگی ایران و سایر کشورها آگاه میسازد ودرحقیقت بامطالعه سازمان فرهنگی ایران و سایر کشورها نظریات جدید وافکار نوینی درفرهنگ ما بوجود میآید وازهمین راه وبا همین روش است که ما بنواقص فرهنگی خود پی میبریم.

با انتشار کتاب سازمان فرهنگی ایران سعی میشود مسائل فرهنگی این کشور با نظر انتقادی مورد مطالعه قرار گیرد و درصورتیکه فرصتی پیدا شود و توفیقی دست بدهد ، بتدریج جزوات و کتب دیگری راجع بسازمانهای فرهنگی کشورهای مختلف جهان ومقایسه آنها با وضع ایران نگارش می یابد . چون تدوین چنین کتابی بدینصورت تاکنون سابقه نداشته وبرای اولین مرتبه است که باطرح چنین مسائلی روبروو آشنامیشویم بالطبع نواقصی در آن مشهودخواهد شدو پیداست که خوانندگان بنظرعفو و اغماض در آن خواهند نگریست .

سازمانهای فرهنگی تمرکز یافته و تمرکز نیافته

کشورهائی که دارای حکومت مطلقه میباشند واداره مملکت در تحت رژیم مقتدر دیکتاتوری صورت میگیرد و با کشورهای دموکراسی که بدلایل خاصی اداره امور آنها باید متمرکز باشد وزیر نظر دولت قرار گیرد معمولا سازمانهای فرهنگیشان تمرکز یافته است. لیکن در کشورهای فدراتیو که حقوق هراستان واستقلال هر شهرستان از لحاظ مسائل فرهنگی وعواید مالی وسایر مسائل توسط دولت شناخته شده سازمانهای فرهنگی تمرکز نایافته بوجود میآید.

در سازمان تمرکز یافته، بودجهٔ فرهنگ هر محل، نمایندگان فرهنگ، هیئت‌های تعلیماتی برنامه آموزشی، بودجهٔ ساختمانی، موارد استخدامی، تألیف کتب درسی و غیره عموماً متمرکز میباشد و بواسطهٔ عمل مستقیم وزارت فرهنگ صورت می‌گیرد.

امادر سازمانهای تمرکز نایافته تمام مسائلی که بدان اشاره شد با حدود اختیارات وتکالیف ووظایفی در حوزه‌های مستقل فرهنگی وشهرستانهای مختلف (که خود واحد مستقل فرهنگی هستند) اجرامیشود یعنی تاحدودی یك حوزهٔ فرهنگی تمرکز نایافته میتواند مستقلا امور فرهنگی خودرا اداره کند وحتی اختیاردارد برنامه‌های تعلیماتی مترقی وجدیدی را برحسب مقتضیات واحتیاجات آنحوزه بپذیرد واجرا کند.

سازمانهای فرهنگی تمرکز یافته اغلب همآهنگ وهمسان میباشند ووظیفهٔ آنها در قالب ریختن نسل حاضر بوسیلهٔ طرحها ونقشه‌های معین ومشخصی است. روش اینگونه سازمانها کاملا اداری واجرای اوامر آن تعبدی میباشد.

سازمانهای فرهنگی تمرکز نایافته موظف‌اند بارعایت مقتضیات محلی ودر نظر گرفتن احتیاجات حوزه‌های فرهنگی برنامه تعلیم وتربیت ومسائل فرهنگی‌را طرح ریزی وعملی سازند واساس این روش تجربی ومتکی بر تتبع وتحقیق است.

در سازمانهای فرهنگی تمرکز یافته مسئولیت امور وبررسی تمام مسائل فرهنگی

برعهدهٔ وزارت فرهنگ و تحت مسئولیت مستقیم وزیر فرهنگ است و وزیر فرهنگ شخصاً میتواند پیشنهادهائی برای ترقی فرهنگ کشور تهیه کند، قوانین موضوعه را عملی سازد و برنامهٔ مدارس را با کمك شورای عالی فرهنگ تغییر بدهد، بودجهٔ فرهنگی را برطبق دلخواه و یا نفوذ رؤسای ادارات وزارت فرهنگ بمصرف رساند، ادارات جدیدی تأسیس کند، حوزه‌های فرهنگی جدیدی ایجاد نماید کارمندان جدیدی را منصوب و یا معزول سازد در امور اوقافی بمداخله پردازد و بطور کلی در هر نوع مسائل فرهنگی میتواند شخصاً اعمال نظر کند.

در سازمانهای فرهنگی تمرکز نایافته مسئولیت امور و کنترل کلیهٔ مسائل و موضوعات فرهنگی در اختیار انجمن و شورای مستقل محلی است و برای اینکه هرج و مرجی در امور فرهنگ حوزه‌های مختلف پیش نیاید نواحی مستقل موظفند با رعایت احتیاجات عمومی کشور و مقتضیات سیاسی و اجتماعی و اقتصادی حداقل برنامهٔ عمومی فرهنگی را پیروی کنند و در تمام مدارس حوزهٔ خود تمرین نمایند.

سازمانهای فرهنگی هر نوع که باشند در تحت تأثیر عوامل مختلف بوجود میآیند مثلا طرز حکومت یك کشور، وراثت اجتماعی، اوضاع جغرافیائی و اقتصادی و تاریخ ملی و سیاسی یك قوم هر یك تأثیر خاصی در پیدایش سازمان فرهنگی و تنوع آن دارد. بدیهی است در کشور ایران که تمدن آن از اعصار قدیم سرچشمه گرفته و با حکومت سلطنتی و دولتهای مقتدر ادوار هخامنشی و ساسانی و سلسله‌های ایرانی بعد از عرب و مغول و صفویان، افشاریان، زندیان و قاجاریان سروکار داشته بالطبع سازمان فرهنگی تمرکز یافته بوجود آمده و فعلاً هم اثر و عاملی موجود نیست که موجبات تغییر سازمان فرهنگی تمرکز یافته ایران را فراهم سازد. هرچند بعضی از رجال عصر حاضر معتقدند که برای اجتناب از سیاست و نفوذ متنفذانی که همیشه در تمام شئون زندگانی این کشور مداخله میکنند باید وزارت فرهنگ و وزارت کشاورزی و وزارت بهداری از صورت کنونی بیرون آیند و بشکل ادارات کل فرهنگ و کشاورزی و بهداری کشور اداره شوند و متصدیان مسئول این سازمانها اجازهٔ حضور در هیئت وزیران را داشته باشند. بعقیده طرفداران طرح مزبور این عمل موجبات پیشرفت و

سرعت کار را فراهم میسازد و تا حدی جریانات اداری را از قید اوضاع سیاسی بر کنار می سازد.

در تعقیب همین فکر طرحی از طرف یکی از فرهنگیان حاضر در چندی پیش تهیه گردیده است که چون مربوط بسیاست فرهنگ و سازمان فرهنگی ایران است بنقل آن مبادرت میورزد:

طرح معروف باستقلال فرهنگ

مادهٔ اول - از تاریخ تصویب این قانون وزارت فرهنگ توسط شخصی که عنوان رئیس کل فرهنگ را خواهد داشت اداره میشود رئیس کل فرهنگ مطابق این قانون از میان اعضای هیئت مدیرهٔ فرهنگ از طرف هیئت پیشنهاد و توسط نخست وزیر بموجب فرمان همایون منصوب میگردد.

رئیس کل فرهنگ از حیث مقام مانند وزیر فرهنگ است و کلیهٔ اختیارات او را دارا خواهد بود و میتواند در مجلس شورای ملی و هیئت دولت حضور بهم رساند.

مادهٔ دوم - هیئت مدیرهٔ فرهنگ از اشخاص ذیل تشکیل میشود:

الف - چهار نفر از دانشمندان بانتخاب مجلس شورای ملی از میان دوازده تن دانشمندی که از طرف دولت پیشنهاد شود.

ب - پنج تن از دانشمندان بتصویب هیئت وزیران

مدت عضویت هریك از اعضاء سه سال خواهد بود در پایان سال اول و دوم سه نفر از اعضاء بجز رئیس کل فرهنگ بحکم قرعه خارج میشوند و بجای آنان انتخاب جدید بعمل خواهد آمد.

انتخاب اعضای سابق جایز است.

هر گاه عضوی مستعفی شود یا فوت کند بجای او شخص دیگری بترتیب مذکور درهمین ماده برحسب اینکه دولت یا مجلس اورا برگزیده باشد از طرف دولت یا مجلس انتخاب خواهد شد عده اشخاصیکه بمجلس پیشنهاد میشوند باید سه برابر عده اعضای لازم باشند.

ریاست هیئت مدیره با رئیس کل فرهنگ خواهد بود و نایب رئیس هیئت برای مدت یکسال از میان اعضاء انتخاب خواهد شد.

تبصرهٔ ۱ - تا زمانیکه عضو جدید انتخاب نشده عضوی که مدت عضویت او پایان نیافته بخدمت خود ادامه خواهد داد.

تبصرهٔ ۲ - هیئت مدیرهٔ دبیرخانه‌ای خواهد داشت که رئیس آن منشی هیئت خواهد بود.

تبصرهٔ ۳ - اعضای هیئت‌مدیران اوقاتیکه صرف میکنند ممکن است بموجب آئین‌نامه‌ای که بتصویب دولت برسد پاداش اخذ نمایند.

تبصرهٔ ٤ - ریاست هیئت‌مدیره در جلسه‌ای که رئیس کل فرهنگ انتخاب میشود با نخست وزیر است.

مادهٔ سوم - وظایف هیئت‌مدیرهٔ فرهنگ بقرار زیر است:

۱- انتخاب رئیس کل فرهنگ که اجرا کنندهٔ مصوبات خواهد بود.

۲ - تصویب بودجهٔ فرهنگ کشور در حدودیکه بتصویب مجلس رسیده ویا از عوارض محلی که برای تعلیمات ابتدائی وضع شود.

۳ - پیشنهاد عوارض محلی برای تعلیمات ابتدائی که پس از تصویب هیئت‌وزیران وزارت دارائی یاشهرداری آنرا وصول کند و باختیار وزارت فرهنگ گذارد.

٤ - تصویب مقررات راجع بسازمان فرهنگ و آئین‌نامه‌های استخدام.

٥ - نظارت برمخارج بوسایل مقتضی.

٦ - تصویب لوایحی که بمجلس تقدیم میشود.

مادهٔ چهارم - اعتباریکه از طرف مجلس بفرهنگ تخصیص داده میشود همه ساله در آغاز سال باختیار وزارت فرهنگ در بانک‌ملی گذاشته خواهد شد تا برطبق بودجه‌ای که هیئت‌مدیره تصویب کرده و بنظارت آن هیئت بمصرف برسد.

مادهٔ پنجم - تا زمانیکه هیئت مدیره برای نظارت برمخارج وسائل کافی در دست ندارد وزارت دارائی وسائلی را که هیئت مدیره برای انجام عمل نظارت لازم بداند دراختیار آن هیئت خواهد گذاشت.

مادهٔ ششم - آئین‌نامه‌های لازم‌را برای اجرای این‌قانون هیئت مدیره وضع وتصویب خواهد کرد ودرصورتیکه بعضی موارد تماس باامور سایر وزارتخانه‌ها داشته باشد پس از تصویب هیئت‌وزیران بموقع اجرا گذاشته خواهد شد

اجرای تمرین مسائل فرهنگی درتحت دو روش تمرکز یافته وتمرکز نایافته

نباید موجب اضطراب طرفداران هریك ازاین دوطرح بشود زیرااگر درمقام تحقیق ومطالعه‌درباره طرزعمل ونتیجهٔ این دوسیستم برآئیم مشاهده‌میشود که‌مسائل فرهنگی بمفهوم حقیقی خود دراین دوسیستم عمل نمیشود مثلا درسیستم تمرکز یافته اغلب تا حدودمعینی آزادی نطق وبیان وقلم اعطامیگردد ودرمدارس اقلیت، اجازهٔ اجرای برنامه‌های مخصوصی داده‌میشود وهمچنین‌معلمان‌درنهایت آزادی مختارند تئوریهای سیاسی واقتصادی جدیدرا یادآوری کنند چنانکه‌مدارس آلمان قبل‌از جنگ ۱۹۳۹ همین کیفیت‌را داشت وبا بودن یك حکومت دیکتاتوری آزادی بحث وتحقیق در مؤسسات تربیتی آلمان موجودبود درصورتیکه‌درسیستم‌های تمرکزنایافته که‌معمولا آزادی بیان وقلم وتحقیق وعمل وتجربه در مسائل فرهنگی وجود دارد خلاف آن مشاهده‌میشود ومثلا چنانکه در بعضی از مدارس کشورهای دموکراتیك بهیچوجه اجازه داده نمیشود به‌بحث‌در تئوریهای سیاسی در محیط مدرسه بپردازند. ومعلمان وکارکنان فرهنگ‌موظفند باشرایط خاصی باامضای سوگندنامهٔ مخصوصی استخدام شوند ومتعهدگردند که‌درمسائل‌سیاسی شرکت نکنندوازسیاست‌دوری جویندومحیط مدرسه وفرهنگ‌را بسیاست آلوده نسازند.

دریکی ازایالات ممالك‌متحده امریکای‌شمالی معلمان موظفند تدریس تاریخ کشورآمریکارا باتحریك‌شدید روح‌ملی توأم کنند ومسائل تاریخی‌را بیشتر ازنظر مورخان ونویسندگان این کشور موردمطالعه قراردهند.

در کشورایران گروهی طرفدارتشکیلات‌فرهنگی تمرکزیافته وعده‌دیگری پیروسازمانهای‌فرهنگی تمرکزنایافته‌اند وهردسته برای صحت نظریات خودبدلایلی متوسل‌میشوند ولی‌بطور کلی طرفداران سازمانهای فرهنگی تمرکز یافته درایران اکثریت‌دارند واگر این اصل کلی موردقبول واقع گردید باید استقلال حوزه‌های فرهنگی‌واحتیاجات‌محلی ومقتضیات‌طبیعی واوضاع اقتصادی‌واجتماعی هرحوزه‌را درنظر گرفت وبر طبق آن تا حدودی آزادی عمل برای حوزه‌های فرهنگی قائل شد.

چنانکه درپیش اشاره‌شد سازمانهای‌فرهنگی درنتیجهٔ عوامل مختلفی بوجود میآیند که عمده‌ترین آنها سیاست دولت است وبهمین جهت در حکومت‌های مقتدر و

دولتهای توتالیتر اصول تشکیلات تمرکزیافته برقرار میشود وسازمانهای یکسان و هم‌آهنگ متمرکز مسائل فرهنگی و تعلیم و تربیتی را اداره میکنند لیکن در کشورهای دموکراتیک که استقلال حوزه‌های فرهنگی ونفوذشوری‌های فرهنگی محلی برسمیت شناخته شده تصمیمات نهائی در بارهٔ مسائل تعلیم وتربیت بخود اهالی واگذار گردیده‌است وکار وزارت‌فرهنگ دراین نوع سازمانها نظارت در مسائل عمومی فرهنگ واجرای نفوذ مختصری از لحاظ مسائل مالی و اداری ومطالعه در وضع‌عمومی فرهنگ محل میباشد واین عمل بااعزام یك نماینده بهرناحیه عملی میشود ووظیفهٔ او فقط شرکت جستن در جلسات شورای فرهنگ محل میباشد. در بعضی مواردحتی دولت وتشکیلات فرهنگ مرکزی فرستادن نماینده‌راهم‌ضروری نمیداند وفقط بامطالعه گزارشهای عمومی حوزه‌های فرهنگی کمك‌های خود را از هرقبیل که باشد اجرامیکنند.

هدف سازمانهای فرهنگی تمرکزیافته یکنواخت وهمسان ساختن مسائل عمومی فرهنگی‌است ومقصود آنها قالب ریزی افراد کشور برطبق فورمول واحد ونقشه‌های ثابت ومشخصی‌است که قبلا موردتصویب شورای‌عالی فرهنگ ووزارت فرهنگ قرار گرفته است.

در کشور ایران که افکار عمومی آشنائی بمسائل آموزش و پرورش ندارد وتعداد بیسوادان از حدواندازه زیاد است ورکود وانجماد وعدم علاقمندی در حل مسائل تعلیم وتربیت برافکار فرمانرواست وبودجهٔ بسیار مختصری به برنامهٔ عمومی فرهنگی کشور تخصیص داده شده ناچار سازمان فرهنگی تمرکزیافته بوجود میآید.

بطور کلی در هرنوع سازمان‌فرهنگی خواه‌تمرکزیافته وخواه‌تمرکزنایافته وظیفهٔ‌مردم ووزارت‌فرهنگ‌عبارتست‌از: کمك کردن به‌پیشرفت‌مسائل‌تعلیم‌وتربیتی وتشویق مردم باستقبال از فرهنگ وتعیین بودجه مناسب برای فرهنگ کشور و انتخاب‌طرحهای‌مفید وبرنامه‌های مترقی جهت تربیت جوانان کشور وآماده‌ساختن مردم برای‌کارهای مفیداجتماعی ومطالعه‌احتیاجات آینده فرهنگ‌عمومی‌است.

وزارت فرهنگ نباید بهیچوجه مسائل تعلیم وتربیتی کشوررا موضوع ثابت

وتغییرناپذیربداند وآنرا تحت کنترل ونظارت انحصاری خود در آورد وبرنامه‌های قدیمی‌را مانند تعلیمات ثابتی بافراد کشور تلقین کند بلکه‌باید مسائل تعلیم وتربیتی رامانند مسائل ضرور جامعه بداند وبکوشد احتیاجات فرهنگی کشور را برطرف سازد ونسل‌جوانرا تربیت‌صحیح کند وسطح آموزش وپرورش عمومی‌را ترقی‌دهد مهمترین‌وظیفه وزارت‌فرهنگ تهیه‌معلمین وشخصیت‌های‌علمی واجتماعی‌وفرهنگی شایسته است که بتوانند برخلاف سابق رهبری نسل جوان امروز وآینده ایران را دردست توانای خودبگیرند واین کشوررا بطرف‌سعادت ونیکبختی‌رهبری کنند.

مقصود و هدف سازمانهای فرهنگی

هدف اصلی سازمانهای فرهنگی گرد آوردن عده‌ای از افراد کشور بنام محصل در محیط دبستان و دبیرستان و دانشگاه و قرار دادن آنها تحت رهبری و تعلیمات معلمان ورزیده و لایق است. بنابراین اشخاصی که هدف تشکیلات وزارت فرهنگ را در ایجاد ادارات جدید و تغییر و تبدیل کارمندان و اعطای رتبه و انحلال ادارات و تنظیم برنامه امتحانات و استخدام کارمندان و تنظیم قراردادهای ساختمانی جستجو میکنند راه اشتباه و غلطی را می پیمایند زیرا هدف اصلی سازمانهای فرهنگی متمتع ساختن مردم از منافع تعلیم و تربیت است یعنی هدف این است که با تمام این تشکیلات وسیع فنی و اداری و مالی وزارت فرهنگ و با کلیه این ادارات و دوائر عریض و طویل کاری بکنیم که دانش آموزان و دانشجویان واقعی از معلمان حقیقی، تعلیم و تربیت صحیح دریافت کنند.

اما برای اینکه بدانیم تعلیم و تربیت صحیح برای افراد کشور کدام است و چه اشخاصی میتوانند در این خصوص تصمیم بگیرند و راه تعلیم و تربیت صحیح را برای افراد کشور تعیین کنند بحث مشبعی لازم است که فعلا از حوصله این مختصر خارج است همینقدر گوئیم فقط اشخاصیکه سر و کارشان با مسائل تعلیم و تربیت است وابستگی و ارتباط دارد و افراد صلاحیت‌داری هستند که میتوانند در این مورد اظهار عقیده کنند و در میان این اشخاص پدر و مادرهای علاقمند و محصلان و معلمان و متخصصان فن آموزش و پرورش و هیأت شورایعالی فرهنگ و کلیه دانشمندان و علاقمندان بفرهنگ و وزیر فرهنگ را باید نام برد. زیرا اشخاص یاد کرده عناصری هستند که با قوه و قدرت خود از راه پرداختن حقوق و مالیات و خرید کتب و تحریر مقالات تربیتی و نشر کتب فرهنگی و شرکت در شوراهای فرهنگی و کارهای اجتماعی و علاقمندی ببحث در مسائل تربیتی وغیره در پیشرفت فرهنگ مؤثرند.

عوامل دیگری که ممکنست تعلیم و تربیت صحیح را برای افراد یك کشور

تأمین کنند عبارتند از تاریخ یك قوم ووراثت اجتماعی و اوصاف واحساسات ملی و تشکیلات سیاسی واحتیاجات مردم یك کشور که عموعاً در تعیین وضع تعلیم وتربیت صحیح برای افراد کشور بسیار مؤثرند.

سازمان فرهنگی ووزیر فرهنگ

در کشور ایران ادارهٔ تعلیم وتربیت وتشکیلات فرهنگی بشخص مسئولی بنام وزیرفرهنگ محول گردیده است. البته وزیر فرهنگ باید شخصی باتجربه وورزیده ودرمسائل فرهنگی با اطلاع وصاحب نظر باشدو بهمین جهت درمواقعی که وزیر فرهنگ بمسائل فرهنگی آشنائی دارد اغلب آشنائی درحیطه فرهنگی صورت میگیرد و در هیئت وزیران ازمنافع فرهنگ بطور شایسته دفاع میشود. انتصاب اشخاص بوزارت فرهنگ بعلل سیاسی وزد وبندهای حزبی وتمایلات دیگری است که مشهور خاص و عام می باشد درصورتی که تشکیلات وسیع وزارت فرهنگ وتنوع مسائل آموزش وپرورش ایجادمیکند که وزیرفرهنگ واجد شرایط زیر باشد:

لیاقت واستعداد فوق العاده وآشنائی بمسائل عمومی فرهنگ و داشتن ذوق سلیم درامورفرهنگی وآگاهی ازاحتیاجات عمومی مردم بفرهنگ و بصیرت کامل بجزئیات سازمان آموزشی ومخصوصاً اوضاع مدارس وآگاهی ازروش کاررؤسای وزارتخانه وبرنامه مدارس وشناسائی کارمندان فرهنگ مخصوصاً رؤسای دبستانها ودبیرستانها را بشناسند، همچنین لازم است ازعلم روانشناسی وربط آن با مسائل تربیتی ومراحل رشد محصلان اطلاعاتی داشته باشد، ببودجه ومسائل مالی کاملاً وارد وبمسائل ساختمانی ونقشه مدارس آشنا باشد و مخصوصاً وزیر فرهنگ باید در انتخاب معاونها وهمکاران اداری وفنی خودمنتهای دقت وحسن سلیقه رابکاربرد تاآنها بتوانند بامقاصد فرهنگی او درپیشرفت نقشه‌ها وطرحهای آموزش وپرورش کمك وهمکاری کنند. وزیرفرهنگ باید بتواند خوب بنویسد و خوب سخن گوید وخوب دفاع کند. مسئول فرهنگ یك کشور باید باشورایعالی فرهنگ ومتصدیان فنی فرهنگ مخصوصاً آموزگاران ودبیران واستادان ومدیران مدارس ومتخصصان آموزش وپرورش ارتباط وبستگی داشته باشد وبآنها بانظر احترام بنگردودرمواقع

لازم از افکار و پشتیبانی اینگونه اشخاص برخوردار باشد .

وزیر فرهنگ باید بخوبی بتواند از طرحها و نقشه‌های فرهنگی خود در مجلس شورای ملی و سنا دفاع کند و باید تا کتیک یك دیپلمات را داشته باشد و با مهارت خاصی بتوصیه‌های نامشروع اشخاص بی آنکه تسلیم نظریات مغرضانه و خودپسندانه آنها بشود جواب دهد .

وزیر فرهنگ کشور باید خود از شخصیتهای ممتاز فرهنگی باشد و احتیاجات فرهنگی را درك کند و در پیش بردن نظریات و افکار مترقیانه فرهنگی خود کوشا باشد .

قانون اساسی ایران مورخ ۱٤ ذیقعده ۱۳۲٤ که دارای ۵۱ اصل می باشد و همچنین متمم قانون اساسی مصوب ۲۹ شعبان ۱۳۲۵ که مشتمل بر ۱۰۷ اصل است با تغییراتی که از طرف مجلس مؤسسان در ۲۱ آذر ۱۳۰٤ در بعضی از اصول آن بعمل آمده و فعلاً نیز مجری است ، در باب وزراء مطالبی ذکر کرده که مطالعهٔ آن ما را بوظایف وزیران و شخصیت آنها آشنا می سازد .

اصول ذیل نقل از قانون اساسی مورخ ۱٤ ذی القعده ۱۳۲٤ است :

اصل بیست و یکم

هر گاه در قوانین اساسی وزراتخانه‌ها وضع قانونی جدید با تغییر و نسخ قوانین مقرره لازم شود با تصویب مجلس شورای ملی صورت خواهد گرفت اعم از اینکه لزوم آن امور از مجلس عنوان یا از طرف وزرای مسئول اظهار شده باشد .

اصل بیست و هشتم

هر گاه وزیری برخلاف یکی از قوانین موضوعه که بصحهٔ همایونی رسیده‌اند باشتباه کاری احکام کتبی یا شفاهی از پیشگاه مقدس ملوکانه صادر نماید و مستمسک مساهله و عدم مواظبت خود قرار دهد بحکم قانون مسئول ذات مقدس همایون خواهد بود

اصل بیست و نهم

هر وزیری که در امری از امور مطابق قوانینی که بصحهٔ همایونی رسیده است از عهده جواب بر نیاید و معلوم شود که نقض قانون و تخلف از حدود مقرر کرده است مجلس عزل او را از پیشگاه همایونی مستدعی خواهد شد و بعد از وضوح خیانت در

محکمه عدلیه دیگر بخدمت دولتی منصوب نخواهدشد .

اصل سی ویکم .

وزراء حق‌دارند دراجلاسات مجلس شورایملی حاضرشده ودرجائی که برای آنها مقرراست نشسته مذاکرات مجلس رابشنوند واگرلازم دانستند از رئیس‌مجلس اجازه نطق‌خواسته توضیحات‌لازمه را ازبرای مذاکره ومداقه امور بدهند.

اصل سی وهفتم .

هرگاه لایحهٔ وزیری درمجلس موقع قبول نیافت منضم بملاحظات مجلس عودت داده‌می‌شود . وزیر مسئول پس از رد یاقبول ایرادات مجلس می‌تواند لایحهٔ مزبوررا درثانی بمجلس اظهار بدارد .

اصل چهلم .

درموقع مذاکره ومداقه لایحه جدید چه‌درمجلس وچه درانجمن تحقیق اگر لایحهٔ مزبور راجع بیکی‌ازوزراء مسئول باشد مجلس بایدبوزیر مسئول اطلاع‌داده که اگربشود شخصاً والا معاون او بمجلس حاضر شده مذاکرات در حضور وزیر یا معاون‌اوبشود . سواد لایحه ومنضمات آنرا باید قبل ازوقت از ده‌روز الی یکماه باستثناء مطالب فوری ازبرای وزیر مسئول فرستاده باشند همچنان روز مذاکره باید قبل ازوقت معلوم‌باشد . پس از مداقه مطلب باحضور وزیر مسئول درصورت تصویب مجلس باکثریت آراء رسماً لایحه نگاشته بوزیرمسئول داده خواهد شد که اقدامات مقتضیه‌را معمول‌دارد .

هرگاه وزیرمسئول درمطلب معنون ازطرف مجلس بمصلحتی همراه نشد باید معاذیرخودرا توجیه ومجلس‌را متقاعد کند .

مواد ذیل نقل ازقانون‌معروف به(متمم قانون اساسی) مورخ۲۹شعبان۱۳۲۵ است که مارا بوظایف وشخصیت وزیرفرهنگ آشنا می‌سازد .

اصل پنجاه‌وهشتم .

هیچکس نمی‌تواند بمقام وزارت برسد مگرآنکه مسلمان وایرانی الاصل و تبعهٔ ایران باشد .

اصل شصتم .

وزراء مسئول مجلسین‌هستند ودرهرمورد که‌ازطرف یکی ازمجلسین‌احضار

شوند باید حاضر گردند و نسبت باموری که محول بآنهاست حدود مسئولیت خودرا منظوردارند .

اصل شصت ویکم .

وزراء علاوه براینکه بتنهائی مسئول مشاغل مختصه وزرات خودهستند بهیئت اتفاق نیز در کلیات اموردرمقابل مجلسین مسئول وضامن اعمال یکدیگرند .

اصل شصت وچهارم .

وزراء نمی‌توانند احکام شفاهی یا کتبی پادشاه را مستمسک قرار داده سلب مسئولیت ازخودشان بنمایند .

اصل شصت وپنجم .

مجلس شورای ملی یا سنا می‌توانند وزراء را در تحت مؤاخذه و محاکمه درآورند .

اصل شصت وششم :

مسئولیت وزراء و سیاستی راکه راجع به آنها میشود قانون معین خواهد نمود .

اصل شصت وهفتم .

در صورتی که مجلس شورای ملی یا مجلس سنا باکثریت تامه عدم رضایت خودرا ازهیئت وزراء یاوزیری اظهار نمایند آن هیئت یاآن وزیر از مقام وزارت معزول می‌شود .

اصل شصت وهشتم .

وزراء موظفاً نمی‌توانند خدمت دیگرغیرازشغل خودشان درعهده گیرند.

اصل شصت ونهم.

مجلس شورای ملی یامجلس سنا تقصیر وزراء را در محضر دیوان خانه تمیز عنوان خواهند نمود دیوان‌خانهٔ مزبوره باحضورتمام اعضاء مجلس محاکمات دائره خود محاکمه خواهد کرد مگروقتی که بموجب قانون، اتهام واقامه دعوی از دائره ادارات دولتی موجوعه بشخص وزیرخارج وراجع بخودوزیرباشد .

☆☆☆

بطور کلی وزیران هر کدام مسئول مجلسین شوری وسنامی‌باشد ومسئولیت آنها سیاسی وجزائی است، درامورسیاسی هر کدام ازوزیران مسئول وضامن‌عملیات سایروزیران می باشد ، یعنی اگریکی از وزراء درامری که مربوط بسیاست عمومی

دولت است مورد عدم اعتماد مجلس شورای ملی و مجلس سنا قرار گیرد تمام وزیران باید استعفا بدهند در صورتیکه در امور جزائی هر فرد منفرداً مسئول است لیکن اگر یکی از وزراء مرتکب جرمی شد سایر وزیران مسئول نمی باشند.

البته «مسئولیت وزراء و سیاستی را که راجع بآنها می شود قانون معین خواهد نمود».

در ۱۶ تیرماه ۱۳۰۷ نیز قانون راجع بتعقیب و محاکمه وزراء از تصویب مجلس شورای ملی گذشت که مطالب برجسته آن بدین قرار است:

(۱) هرگاه نخست وزیر یا وزیر و یا کفیل وزارتخانه در امور مربوط بشغل و وظیفه خود متهم بارتکاب جنحه یا جنایتی گردد مورد تعقیب مجلس شورای ملی واقع می شود اعم از اینکه در حین تعقیب متصدی شغل وزارت باشد یا نه.

بدین ترتیب شخصیت اجتماعی و علمی و فرهنگی وزیر فرهنگ که در رأس سازمان فرهنگی ایران قرار دارد مشخص گردید و همچنین مسئولیت و حدود تکالیف او نسبت به شغل و مقامی که در هیئت دولت دارد کاملاً معین و هویدا است معهذا عده‌ای از وزیران فرهنگ که بر کرسی وزارت جلوس میکنند و رهبری فرهنگی یك قوم را در اختیار گرفته‌اند بطور شایسته و لازم نتوانسته اند وظایف خود را انجام دهند شاهد مثال قانون تعلیمات اجباری است که متجاوز از ده سال از تصویب آن میگذرد و برطبق این قانون تا دو سال دیگر باید ریشهٔ بی سوادی در این کشور خشك شود در صورتی که هنوز بیشتر از ۹۰ درصد از مردم این مرز و بوم از نعمت خواندن و نوشتن محرومند.

۱ - حقوق اساسی - دکتر قاسم زاده - ص ۳۶۹

تاریخ آموزش و پرورش

و سازمان فرهنگی ایران باختصار

مطالعهٔ سازمان فرهنگی ایران و تحقیق درباره چگونگی آموزش و پرورش درادوار تاریخی کار ساده و آسانی نیست زیرا تحقیق در این باب هیچگاه مورد توجه نبوده و فقط محققان برطبق میل و علاقه خود در این خصوص مطالعاتی میکردند و مخصوصاً دانشجویان دانشگاه در رشته های مختلف تحصیلی در قسمت‌های مورد علاقه خود مانند تاریخ و جغرافیا و یا دروس اجتماعی و فلسفی تحقیقاتی میکردند و همچنین در مدت متجاوز از سیزده قرن که تحولات و تغییرات شگرفی در فرهنگ و تاریخ کشور ما پدید آمده است ایران عزیز بسی روزهای بزرگ بخود دیده و زمان درازی دچار فترت و تاریکی شده گرد آوردن سازمان فرهنگی ایران که جنبهٔ تحقیقی و تاریخی داشته باشد در این مدت طولانی کار آسانی نیست و بعلاوه هر دوره‌ای کتاب و فصول جداگانه‌ای لازم دارد که بحث از آن از حوصلهٔ این مجموعه خارج است .

با اینهمه مشکلات وجه اشتراك قابل توجهی در طول این دوازده قرن در تعلیم و تربیت و سازمانهای فرهنگی و افکار علمی و ادبی و اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران وجود داشته که میتوان آنرا تقریباً در طول تاریخ فرهنگ ایران مشابه و یکسان شمرد و مأخذ مشخصات تعلیم و تربیت این کشور دانست .

مهمترین مشخصات تعلیم و تربیت در طول مدت سیزده قرن در ایران پیوستگی فرهنگ و تمدن معنوی آنست زیرا با مطالعه دیوانهای شاعران و کتب تاریخی و تذکره‌ها چنین مستفاد میگردد که با اینکه در این کشور تهاجمات و خونریزیهای فراوان روی داده و مکرر دستخوش نهب و غارت بیگانگان گردیده و بدست چپاول دران افتاده است معذالك تمدن معنوی و فرهنگ خود را حفظ کرده است .

زبان فارسی که مهمترین عامل و وسیله پرورش حس ملی ایرانیان است از

زمانی که بوجود آمده در تمام ادوار تکوین خود تا کنون تقریباً فرق فاحشی نکرده وایرانیان امروز کتب قرون پیش را میفهمند وهمچنین تاریخ علم وهنر در تمام این مدت بهم پیوستگی کامل دارد وآداب ورسوم وطرز زندگانی ایرانیان نیز درطول قرون متمادی باهم متشابه است .

از مشخصات دیگر تعلیم و تربیت وفرهنگ ایران از ابتدای ظهور اسلام ، نفوذ تمدن ایران دراسلام است زیرا اختلاط وامتزاج ایرانیان بااعراب و فتوحات قوم عرب موجب گردید که قسمت عمده تاریخ ایران وتمدن اسلام پر از افکار سیاسی واجتماعی وعلمی ایرانیان شود. مخصوصاً اعراب در تشکیلات اداری ومالی وفرهنگی وتقسیمات سیاسی ازایرانیان سرمشق گرفتند خاصه موقعیکه حکومت در دست بنی عباس قرار گرفت وبغداد پایتخت عباسیان گردید گردش سیاست ومحور تشکیلات اداری اعراب بدست ایرانیان افتاد ازطرف دیگر دین اسلام در کلیهٔ شئون زندگانی ایرانیان نفوذ کرد(۱) ازروزی که بچه بدنیا آمد نام یکی ازامامان را بوی دادند، همینکه زبان گشود کلمهٔ الله را برزبانش جاری ساختندهنگامیکه پابمکتب نهاد قرآنش آموختند ومقصود اززندگی را عبادت خدا دانستند .

از مشخصات دیگر و امتیازات فرهنگی ایرانیان این بود که مردم این سرزمین باداشتن دانشمندان بزرگ ومحققان بیشمار از کسب فرهنگ جهان خودداری نکردند وازهرجا که توانستند درافزایش معلومات خود کوشیدند چنانکه پیش از اسلام نجوم وریاضیات وپزشکی را از کلده وآشور فرا گرفتند وفلسفه و طب را از یونانیان اقتباس کردند و در صدر اسلام کتب زیادی را از یونانی وسریانی بتازی ترجمه کردند از مشخصات دیگر تعلیم وتربیت درایران موجود بودن حس احترام واطاعت وبرقراری روح نظم وانضباط در بحث وتدریس وتعلیم مباحث علمی وفلسفی وفرهنگی است چنانکه ازمفهوم کتب وآثار برمیآید دانشمندان واستادان همیشه مورد احترام مردم وجامعه ودرباریان وسلاطین بودند وعامه ناس آنها را محترم میشمردند ونسبت بایشان احترام خاصی قائل میشدند ومخصوصاً پیشوایان وامراء بدست بوسی استادان میرفتند وازآنها پند وموعظه میخواستند (۲) .

---

۱ ـ قابوسنامه ـ باب سی ویکم.

۲ ـ برای نمونه رجوع بمجالس سعدی در کلیات شود.

سازمان‌های فرهنگی ایران
در ادوار تاریخی

برای اینکه بوضع تعلیم و تربیت سازمانهای فرهنگی ایران بانظر اجمالی آشنا شویم تاریخ آموزش و پرورش ایرانرا بشش دوره بطریق ذیل تقسیم میکنیم:

دورهٔ اول که از تابش پرتو اسلام و استیلای عرب براروپا و افریقا و آسیا مخصوصاً ایران شروع میشود ومدت آن دویست وپنجاه سال است و در این مدت ایرانیان برای بیرون آمدن ازسلطه عرب کم کم بیدار شدند و بدین‌منظور زبان تازی را فراگرفتند وباآموختن این‌زبان درمعنی استیلای عرب‌را درهم‌شکستند وازراه وعظ وسخنرانی ومحاوره افکارعلمی خودرا منتشرساختند.

دوره دوم که ازنیمهٔ قرن سوم آغاز میشود وبه نیمهٔ قرن هفتم خاتمه مییابد دراین‌عصر سلسله‌های بزرگ ومعروفی چون‌صفاریان، سامانیان، طاهریان، آل‌زیار آل‌بویه ، درایران تشکیل‌شدند واین سلسله‌ها پس‌از بدست آوردن قوت کافی‌اززیر تسلط اعراب‌خارج گشتندودر زنده کردن‌فرهنگ وتمدن‌ایرانی کوشیدندوبترویج زبان پارسی پرداختند و ایرانیان بزرگی مانند محمد زکریای رازی و ابن‌سینا و ابوریحان بیرونی وغزالی وامام فخررازی،وخواجه‌نصیرالدین طوسی و شهاب‌الدین سهروردی وفردوسی وسعدی ومولوی وخیام نیشابوری ظهور کردند.

دوره سوم که از تسلط مغولان بر ایران شروع میشود از نیمهٔ قرن هفتم تا ظهورشاه اسمعیل صفوی(۹۰۸) وپیدایش سلسلهٔ صفویه‌ادامه پیدا میکند.

هجوم مغولان وچنگیزیان دراین‌عصرموجب‌ویرانی کشور ایران‌شدونه‌تنها کشورما براثر خرابیها و کشتارها دچاربدبختی وفقر گردید بلکه‌رشد ادبیات‌وعلوم وحکمت وفلسفه نیزمتوقف‌شد واوهام وخرافات‌جانشین آن گردید.

مغولان کتب و کتابخانه‌ها را سوختند ومساجد ومدارس را ویران کردند، آزادی افکار وعقایدرا محدود ساختندبنحوی که‌شعرا ونویسندگان بانهایت‌احتیاط و قید ووحشت وترس، افکارخود را بیان‌میکردند. در این عصر سبک نوشتن زبان

فارسی تصنعی گشت وشاگردان مکاتب محدود شدند واز شمارهٔ مدارس کاسته شد ومدرسان انزوا گزیدند یا بممالك دیگر چون هندوستان و آسیای صغیر گریختند وبدین ترتیب وضع فرهنگ ایران در دورهٔ مغولان تاظهور صفویه دچار نکس و فترت گردید.

دوره چهارم که از ظهور صفویه آغاز وبا انقراض افشاریه بپایان میرسد هنگام ظهور صفویه وضع کشور ایران دچار هرج ومرج وخرابی بود جنگهای پی در پی عصر چنگیزیان وتیموریان دچار ضعف وفقر کرده بود.

حکومت صفویه برای رفع بدبختی از ایران بفکر چاره افتاد ومجبور شد سیاست نوینی دراداره مملکت اتخاذ کند. اولین هدف سلاطین صفویه ایجاد وحدت ملی وبرانگیختن احساسات وغرور ملی ایرانیان بودو برای رسیدن باین هدف متوجه دین ومذهب شدندو تشیع را وسیلهٔ وحدت ملی ایرانیان قراردادند بهمین لحاظ بساختن مدارس دینی ومساجد پرداختندو طلاب را بتحصیل علوم مذهبی تشویق کردند بااین توجه بازار علم وادب رواج یافت و علوم دینی بسط یافت و کتب فراوان دراین باب تدوین گشت وعلمای بزرگ چون میرداماد، مجلسی وشیخ بهائی ظهور کردند و مجالس وعظ و خطابه اقامه گردید والحق سلاطین صفویه بابیدار کردن احساسات وغرور ملی ایرانیان وایجاد روابط سیاسی بادول خارج وفراهم ساختن وحدت ملی واستقلال سیاسی درایران خدمت بزرگی باین کشور انجام دادند.

علاوه بر توجه بافکار مذهبی وپیشرفت کارهای دینی دامنهٔ پیشروی هنرهای زیبا در این عصر وسعت یافت وقسمت عمدهٔ مردم متوجه تحصیل صنایع ظریفه شدند ومخصوصاً معماری و نقاشی و تذهیب وقالی بافی زردوزی و کاشی کاری وسعت وپیشرفت محسوسی حاصل کرد وآثار بزرگ صنعتی و معماری مانند مسجد شیخ لطف‌الله و عالی‌قاپو ومسجدشاه ومدرسهٔ چهار باغ در اصفهان بوجود آمد که در تاریخ جهان هنوز نظیر آن دیده نشده است.

دوره پنجم که از دورهٔ افشاریه آغاز میگردد تادورهٔ جدید که مقارن با آشنائی ایران بمعاریف جدید است امتداددارد (۱۲۶۸-۱۱۴۸)

براثر جنگهای نادرشاه افشار وضع کشور ایران دگرگون شده وقدرت مالی کشور رو بضعف نهاده وفقر وبدبختی جانشین رفاه وآسایش دورهٔ صفوی گشته بود

عدهٔ کثیری از ایرانیان براثر جنگهای پیاپی از بین رفتند و کشور ایران دچار بی نظمی واغتشاش داخلی شده بود بدینجهت دراین دوره تلامذه کمتر مجال تحصیل داشتند وذوق سلیم ادبی وتوجه بصنایع ظریفه که مستلزم رفاه و آسایش است رخت بربسته بود.

وحتی دورهٔ کوتاه حکومت خاندان زندیه که حامی حقیقی علم وهنر بودند نتوانست در تجدید تجلیات روح ادبی وفرهنگی وصنایع ظریفهٔ ایرانی کمك مؤثری بنماید.

دوره ششم یادورهٔ معاصر که شروع آنرا باید از اواخر سلطنت قاجاریه و تأسیس مدرسهٔ دارالفنون (۱۲۶۸) ومقدمه افتتاح ارتباط وآشنائی بافرهنگ وتمدن اروپائیان دانست.

رابطه ایرانیان بامردم اروپا ازمدتها پیش شروع شده بود، مخصوصاً ازموقعیکه درعهد صفویه روابط سیاسی ایران باخارج افتتاح گردید این رفت وآمد نیز شروع شده بود بدبختانه کشور ما در اثر کشمکش های داخلی ونبودن یك حکومت مقتدر نتوانست بعلوم وصنایع اروپائیان که از قرن هیجدهم شروع شده بود توجه خاصی مبذول دارد وایرانیان بخوبی نتوانستند از این ارتباط استفاده کنند. فقط از اوایل قرن نوزدهم مخصوصاً اززمان شروع جنگهای ناپلئون برضد روس وانگلیس تا اندازه‌ای این آشنائی مایه گرفت چنانکه امپراطور فرانسه برای رسیدن بهندوستان ودست وپنجه نرم کردن باانگلستان مجبور شد پیمانی باایران منعقد کند او میخواست باتقویت ارتش ایران وعبور کردن از کشور ما برای رسیدن بهندوستان انتقام خودرا ازانگلستان بگیرد ازینرو درسال ۱۲۲۲ هجری ژنرال گاردان فرانسوی را باهفتاد نفر افسر آزموده بتهران فرستاد هرچند این هیئت نظامی درایران توقف زیادی نکرد ولی همین مدت کوتاه در میان اعیان واشراف وطبقات ممتاز ومخصوصاً درباریان تأثیری فراوان بخشید ودر حقیقت پایهٔ اقتباس تمدن فرانسوی باآموختن زبان فرانسه از همین موقع شروع شد ومقدمهٔ جنبش های فرهنگی جدید نیز باافتتاح مدرسهٔ دارالفنون آغاز گردید.

تأسیس دارالفنون در ۱۲۶۸ هجری

در پنجم ربیع الاول سال ۱۲۶۸ مدرسهٔ دارالفنون باپکصد شاگرد وچند نفر معلم اروپائی تأسیس گردید. بدیهی است که وسائل کار برای ایجاد چنین دستگاه

جامع علمی در ابتدای کار فراهم نبود وتقریباً مدت زیادی طول کشید تامدرسهٔ دارالفنون سر وصورتی گرفت. رشته‌های تحصیلی در این مدرسه عبارت بودند از: پیاده نظام، سواره نظام، توپخانه، مهندسی، پزشکی، داروسازی، معدن شناسی، زبان خارجه (فرانسه- روسی-انگلیسی) ، ریاضیات ، طبیعیات ، شیمی ، فیزیك ، نقاشی، موزیك.

دارالفنون در آغاز تأسیس ازمؤسسات بزرگ فرهنگی ایران بشمار میرفت ومیتوان این‌دستگاه‌را در نشر تمدن‌اروپائی یکی ازعوامل بسیارمؤثردانست اکثر رجال گذشته واغلب دانشمندان عصر حاضر ازاین مدرسه فارغ التحصیل شده‌اند ودراین سی‌سال‌اخیر اغلب استادان دانشگاه‌تهران وفضلا ودانشمندان امروز دراین مدرسه تحصیل کرده‌اند.

اغلب محصلین این مدرسه در حین تحصیل و یا پس از فراغ از تحصیل در دارالفنون باروپا مسافرت کردند ودر مراجعت علوم وفنون جدید وآداب ورسوم اروپائی را در مملکت رواج دادند وچون این اشخاص از دانشمندترین مردم عصر خود بودند ازینرو بپایه ومقام بلند رسیدند وعقاید وآراء آنها مورد احترام عامه قرار گرفت.

افتتاح دارالفنون‌را در ایران باید مرهون زحمات فقید سعید میرزا تقی خان امیر کبیر دانست ودراثر زحمات‌وافکار این‌صدراعظم عالیقدربود که فرهنگ‌جدید اروپائی درایران رواج یافت وپایهٔ تشکیلات وزارت فرهنگ در سال ۱۲۷۲ طرح گردید ونخستین‌وزیرفرهنگ‌بنام‌میرزاعلیقلی‌خان‌اعتضادالسلطنه بوزارت‌فرهنگ منصوب‌شد ودرسال ۱۲۷۵ تعداد چهل‌ودونفر ازفارغ‌التحصیلان مدرسهٔ دارالفنون را برای ادامهٔ تحصیلات عالی باروپا فرستاد.

دردنبال خدمات فرهنگی امیر کبیر وافتتاح دارالفنون واعزام محصل باروپا مدارس دیگری درایران تأسیس‌یافت هرچنداین مدارس‌را مبلغان مذهبی امریکایی وفرانسوی وانگلیسی تأسیس کردند معهذا در نشر تمدن اروپائی‌نیز سهم بسزائی داشتند. تاریخ تأسیس اینگونه مدارس در تهران سال ۱۲۸۷ ودر تبریز ۱۲۸۸ ، در همدان ۱۲۹۷، در رشت ۱۲۹۳، در اصفهان وشیراز ۱۲۹۵ میباشد. مدرسهٔ‌نظام تهران در ۱۳۰۰ ومدرسهٔ نظام اصفهان در ۱۳۰۵ تأسیس گردید هرچند نفوذ علما

وروحانیون در این عصر زیاد بود وناصرالدین‌شاه قاجارهم بفرهنگ جدید درباطن نظر خوشی نداشت معهذا عوامل مؤثر دیگری پیدا نشد تااز انتشار فرهنگ جدید در ایران جلوگیری کند بطوریکه درسال ۱۳۱۶ انجمنی بنام انجمن تأسیس مکاتب علیهٔ‌ایران منعقدشد که ده‌باب مدرسه ایجاد کرد ودرسال ۱۳۱۷ مدرسهٔ علوم‌سیاسی ودرسال ۱۳۱۸ مدرسهٔ عالی فلاحت تأسیس گردید ومقارن همین‌احوال متخصصان خارجی ازبلژیك وفرانسه وآلمان برای اداره کردن سازمانهای مالی وگمرکی استخدام شدندکه بنوبهٔ‌خود برای آشناساختن این کشور بتشکیلات جدید فرهنگی واداری خدمات بزرگی انجام دادند.

درزمان سلطنت محمدعلی‌شاه‌قاجار هرج‌ومرج عجیبی در اوضاع‌ایران پدید آمد وبواسطهٔ کشمکش‌ها واختلافات زیادی که میان دولت وملت در گرفته بود توجهی نسبت بفرهنگ ابرازنگردید خاصه در سالهای میان ۱۳۲۳ و ۱۳۲۷ که جنگهای داخلی درایران شروع شده‌بود وحکومت مستبد باآزادیخواهان واحرار درجنگ وستیز بود هیچگونه اقدام مثبت ومفیدی درراه‌پیشرفت فرهنگ صورت نگرفت فقط عده‌زیادی روزنامه منتشر گردید که بعضی از آنها به‌بیدار کردن مردم ایران وزنده کردن فرهنگ جدید خدمات مهمی کردند.

بعداز سپری‌شدن دورهٔ استبداد صغیر یعنی سال ۱۳۲۷ - ۱۳۲۶ مردم نسبت بفرهنگ توجه‌خاصی کردند وازطرف‌عامه، مدارس ملی زیادی‌درتهران‌وشهرهای بزرگ تأسیس گردید. درسال ۱۳۲۸ قانون اداری‌فرهنگ‌بتصویب رسید وهمچنین قانون اساسی فرهنگ مورد استقبال‌عامه واقع گردید واین اولین قدم مهمی بود که برای تثبیت سازمان وزارت فرهنگ برداشته شد وبموجب این قانون وظایف و تکالیف ادارات مختلف وزارت‌فرهنگ معین ومشخص گردید.

قانون اساسی فرهنگ تصویب‌شده نهم آبان ۱۲۹۰

ماده۱ - مکتب ومدرسه عبارت است از تأسیساتی که برای تربیت اخلاقی و علمی وبدنی ابناءنوع دائرمیگردد.

ماده۲ - پروگرام‌مدارس ومکاتب از طرف وزارت معارف معین‌میگردد و باید درپروگرام حیثیت‌علمی وصنعتی ونشوونمای بدنی محفوظ‌باشد.

مادهٔ ۳ ـ تعلیمات ابتدائیه برای عموم ایرانیان اجباری است.

مادهٔ ٤ ـ طریق تحصیل آزاداست لیکن هر کس باید آن اندازه ازمعلوماتیرا که دولت برای درجهٔ ابتدائی معین نموده تحصیل کند.

مادهٔ ٥ ـ هر کس مکلف است اطفال خود را از سن ۷ سالگی بتحصیل معلومات ابتدائیه وادارد اعم از اینکه در خانه باشد یا در مدرسه.

ماده ٦ ـ در صورت لزوم طبی با وجود مانع بااطلاع مأمورین معارف تأخیر شروع در ارسال طفل بمکتب جایز است.

ماده ۷ ـ ملل غیراسلامی در مدارس دولتی حق تقاضای تحصیل مذهب خودشان را ندارند و مجبور بتحصیل شرعیات اسلامی نیز نخواهند بود.

ماده ۸ ـ مکاتب و مدارس بر دو قسم است: رسمی و غیر رسمی ـ رسمی آنستکه از طرف دولت دائر شده باشد غیر رسمی آنستکه بانی مخصوص داشته باشد.

ماده ۹ ـ هر کس مدرسهٔ غیر رسمی افتتاح کند باید باطلاع دولت برسد.

ماده ۱۰ ـ کسی که میخواهد مدرسه افتتاح کند باید رعایت شرائط ذیل را بنماید:

۱ـ مدیر مدرسه کمتر از سی سال نباید داشته باشد.

۲ـ بنای مدرسه را موافق حفظ الصحه که از طرف وزارت معارف مقرر شده است فراهم نماید.

۳ـ در مدارس ابتدائی مدیر باید دارای تصدیقنامه تحصیلات عالیه باشد.

٤ـ مدیر مدرسه باید معروف بسوءعقیده و اخلاق و عادات ذمیمه نبوده و مرتکب جنحه و جنایتی نشده باشد و معلمینی را هم که انتخاب میکند باید علاوه بر شرایط مزبور هر کدام در فن خود تصدیق رسمی وزارت معارف را دارا باشد.

ماده ۱۱ـ هر کس در هر جا تحصیل کرده باشد تا در مقام امتحان رسمی بر نیامده است در مدارس رسمی دولتی پذیرفته نخواهد شد.

ماده ۱۲ ـ مفتشین دولتی در کل مدارس و مکاتب رسمی و غیر رسمی حق ورود و تفتیش دارند و هیچ مدیری در هیچ موقعی حق مخالفت ندارد.

ماده ۱۳ـ مدارسی که از اموال اوقاف دائر است نیز از حیث امور اخلاقی و حفظ صحی و ترتیب تعلیمات و امتحانات و غیرها تا اندازه‌ای که با غرض واقف

موافقت کند در تحت نظارت وزارت معارف است.

ماده ۱۴ – وزارت معارف باید تدریس کتبی را که مضر باخلاق ودین محصلین است ممنوع نماید و کتبی که از طرف وزارت معارف ممنوع شده باشد در هیچ مدرسه‌ای نباید تدریس بشود.

ماده ۱۵ – مدارس ومکاتب برچهار نوع اند:

(۱) مکاتب ابتدائی دهکده (۲) مکاتب ابتدائی بلدی (۳) مدارس متوسطه (۴) مدارس عالیه.

ماده ۱۶ – هریك ازمکاتب ومدارس چهارگانه پروگرام مخصوص قانونی خواهدداشت ووزارت معارف مسئول اجرای آن پروگرامها است.

ماده ۱۷ – پروگرام مکاتب ومدارس ابتدائیه ومتوسطه باید تعلیم واجبات دینی را بقدرلزوم شامل باشد

ماده ۱۸ – وزارت معارف ترتیب درجات ومراتب تحصیلیه را معین نموده برای هر کدام امتحانات وتصدیقنامه‌ها برقرار خواهدنمود که دخول درخدمات دولتی موقوف بداشتن تصدیق نامه‌ها خواهدبود.

ماده ۱۹ – در هرده ودرهر محله از قصبات یك مکتب ابتدائی دهکده دایر میشود.

ماده ۲۰ – درشهرها برحسب عدهٔ نفوس وحاجت اهالی و کفایت مالیهٔ محلیه یك یاچندین مدرسهٔ ابتدائی ومتوسطه دائر خواهد شد.

ماده ۲۲ – مخارج مدارس ابتدائیه درقصبات و بلاد بعهده دولت ومخارج آنها ازمحل مالیاتی که درهرمحل بموجب قانون برقرار میشود پرداخت خواهد شد.

ماده ۲۳ – مخارج مکاتب دهکده نیز برعهدهٔ دولت وبموجب قانون ازمالکین دهکده واهالی دریافت خواهدشد.

ماده ۲٤ – مخارج مدارس غیر مجانی دولتی ازمحل حق‌التعلیمی است که از شاگردان اخذمیشود وچنانچه کسری داشته باشد برعهده دولت است.

ماده ۲۵ – مکاتب و مدارس مجانی که بخرج دولت اداره میشود فقط برای تمتع اطفال‌فقرا واشخاصی است که رسماً عدم بضاعت آنها ازطرف مأمورین رسمی

محل تصدیق شده باشد.

ماده۲۶- ابنیه متعلق بمکاتب و مدارس وسایر متعلقات مدارس از منقول و غیر منقول در تحت نظارت وزارت معارف است.

ماده۲۷- قبول محصلین بی بضاعت در مدارس متوسطه و عالیه بطور مجانی بموجب قانون مخصوص خواهد بود.

ماده۲۸- مجازات بدنی در مکاتب و مدارس ممنوع است.

پس از تصویب این قانون، مدارس بسیاری در تهران و ولایات افتتاح شد و مدرسهٔ هنرهای زیبا بریاست استاد کمال الملک تأسیس گردید. از کارهای مهم فرهنگی دیگر یکی تصویب قانون اعزام محصل بخارجه و دیگری تدوین برنامهٔ مدارس متوسطه است در سال ۱۲۹۷ که مقارن باخاتمه جنگ اول جهانی بود مدرسه دار المعلمین مرکزی تاسیس شد و دهسال بعد بدانشسرای عالی که یگانه مرکز علمی وادبی برای تهیهٔ دبیر جهت مدارس متوسطه کشور است تبدیل گردید وبالاخره درهمین سال که مصادف بازمان وزارت نصیرالدوله بدر بود چهل دبستان وهشت دبیرستان در تهران تأسیس یافت وهمچنین سایر شهرستانهای مهم کشور بتأسیس مدارس ابتدائی ومتوسطه پرداختند

اسامی وزرای فرهنگ از ابتدای تأسیس وزارت فرهنگ تا سال ۱۳۳۰

بطور کلی از تاریخ تشکیل وزارت فرهنگ تا کنون بترتیب تاریخی اشخاص ذیل سمت وزیر فرهنگ را داشته‌اند.

۱- مرحوم علیقلی اعتضادالسلطنه	از سال	۱۲۳۲	تا سال	۱۲۳۷
۲- « علیقلی مخبرالدوله	«	۱۲۵۵	«	۱۲۷۵
۳- « جعفرقلی نیرالملك	«	۱۲۷۵	«	۱۲۸۳
۴- « محمود علاءالملك	«	۱۲۸۳	«	۱۲۸۵
۵- آقای مهدیقلی هدایت مخبرالسلطنه	«	۱۲۸۵	«	۱۲۸۶
۶- مرحوم محمود علاءالملك	«	۱۲۸۶	«	۱۲۸۷
۷- « مرتضی قلی صنیع الدوله	«	۱۲۸۷	«	۱۲۸۷
۸- آقای مهدیقلی هدایت مخبرالسلطنه	«	۱۲۸۷	«	۱۲۸۷

۹ -	مرحوم حسن پیرنیا مشیرالدوله	ازسال ۱۲۸۷	تاسال ۱۲۸۸
۱۰-	» نظام الدین مهندس الممالک	» ۱۲۸۸	» ۱۲۸۸
۱۱-	» حسین پیرنیا مؤتمن الملک	» ۱۲۸۸	» ۱۲۸۸
۱۲-	» مرتضی قلی صنیع الدوله	» ۱۲۸۸	» ۱۲۸۹
۱۳-	» محمدعلی علاءالسلطنه	» ۱۲۸۹	» ۱۲۸۹
۱۴-	آقای ابراهیم حکیمی حکیم الملک	» ۱۲۸۹	» ۱۲۸۹
۱۵-	مرحوم محمدعلی علاءالسلطنه	» ۱۲۸۹	» ۱۲۸۹
۱۶-	» حسن پیرنیا مشیرالدوله	» ۱۲۸۹	» ۱۲۹۰
۱۷-	آقای ابراهیم حکیمی حکیم الملک	» ۱۲۹۰	» ۱۲۹۲
۱۸-	مرحوم نظام الدین مهندس الممالک	» ۱۲۹۲	» ۱۲۹۳
۱۹-	آقای ابراهیم حکیمی حکیم الملک	» ۱۲۹۳	» ۱۲۹۳
۲۰-	» اسدالله شهاب الدوله	» ۱۲۹۳	» ۱۲۹۴
۲۱-	مرحوم مرتضی ممتازالملک	» ۱۲۹۴	» ۱۲۹۵
۲۲-	» حسین پیرنیا مؤتمن الملک	» ۱۲۹۵	» ۱۲۹۵
۲۳-	آقای ابراهیم حکیمی حکیم الملک	» ۱۲۹۵	» ۱۲۹۵
۲۴-	مرحوم حسن وثوق الدوله	» ۱۲۹۵	» ۱۲۹۵
۲۵-	» مرتضی ممتازالملک	» ۱۲۹۵	» ۱۲۹۶
۲۶-	» احمدبدر نصیرالدوله	» ۱۲۹۶	» ۱۲۹۶
۲۷-	آقای ابراهیم حکیمی حکیم الملک	» ۱۲۹۶	» ۱۲۹۸!
۲۸-	» عبدالحسین شیبانی وحیدالملک	» ۱۲۹۸	» ۱۲۹۹
۲۹-	» دکتر اسمعیل مرزبان امین الملک	» ۲۲۹۹	» ۱۲۹۹
۳۰-	مرحوم رضاقلی هدایت نیرالملک	» ۱۲۹۹	» ۱۲۹۹
۳۱-	» اسمعیل ممتاز ممتازالدوله	» ۱۲۹۹	» ۱۲۹۹
۳۲-	آقای دکتر امیراعلم اعلم الملک	» ۱۲۹۹	» ۱۲۹۹
۳۳-	مرحوم رضاقلی هدایت نیرالملک	» ۱۲۹۹	» ۱۲۹۹
۳۴-	» حسن اسفندیاری محتشم السلطنه	» ۱۲۹۹	» ۱۳۰۰
۳۵-	آقای دکتر حسن لقمان ادهم حکیم الدوله	» ۱۳۰۰	» ۱۳۰۱

۳۶ - مرحوم سلیمان میرزا محسن اسکندری از ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۲

۳۷ - » صادق صادق مستشار الدوله » » »

۳۸ - » نظام الدین حکمت مشار الدوله » » »

۳۹ - آقای مهدی فاطمی عماد السلطنه از ۱۳۰۲ تا ۱۳۰۳

۴۰ - » یوسف مشار از ۱۴۰۳ تا ۱۳۰۴

۴۱ - مرحوم احمد بدر نصیر الدوله از ۱۳۰۴ تا ۱۳۰۵

۴۲ - » سید محمد تدین از ۱۳۰۵ تا ۱۳۰۵

۴۳ - » یحیی قراگوزلو اعتماد الدوله از ۱۳۰۵ تا ۱۳۱۲

۴۴ - آقای دکتر احمد محسنی عماد الملک از ۱۳۱۲ تا ۱۳۱۲ (۲۸ روز)

۴۵ - » علی اصغر حکمت از ۱۳۱۲ تا ۱۳۱۷

۴۶ - مرحوم اسمعیل مرآت از ۱۳۱۷ تا شهریور ۱۳۲۰

۴۷ - » سید محمد تدین از ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۰ (شهریور تا دیماه)

۴۸ - » سید محمد تدین از ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۰ (دیماه تا اسفند)

۴۹ - » مصطفی عدل منصور السلطنه از ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۱ (اسفند تا مرداد)

۵۰ - آقای دکتر علی اکبر سیاسی از ۱۳۲۱ تا ۱۳۲۱ (مرداد تا دیماه)

۵۱ - » » » از » » (دیماه تا بهمن ماه)

۵۲ - » » » از » تا ۱۳۲۲ (بهمن تا آذر)

۵۳ - » دکتر عیسی صدیق از ۱۳۲۲ تا ۱۳۲۳ (بهمن ۲۲ تا فروردین ۲۳)

۵۴ - مرحوم سرلشکر علی ریاضی از ٦ فروردین ماه ۱۳۳۲ تا ۱۳۲۳ (٦ فروردین تا ۱۷ فروردین)

۵۵ - مرحوم دکتر قاسم غنی از ۱۷ فروردین ۱۳۲۳ تا ۹ اردیبهشت ۱۳۲۳

۵٦ - » محمد وحید تنکابنی از ۹ اردیبهشت ماه ۱۳۲۳ تا ۹ شهریور ماه ۱۳۲۳

آقای وحید در این دوره بعلاوه ادوار دیگر که وزارت فرهنگ فاقد وزیر بود سمت کفالت وزارت فرهنگ را داشته‌اند.

۵۷ - آقای باقر کاظمی مهذب الدوله از ۹ شهریور ماه ۱۳۲۳ تا ٤ آذر ماه ۱۳۲۳

۵۸ - » دکتر عیسی صدیق (کابینه آقای بیات) از ۲۳/۹/٤ تا ۲٤/۱/۲۸

۵۹ - مرحوم غلامحسین رهنما (کابینه آقای حکیمی) از ۲٤/۲/۲۳ تا ۲٤/۳/۳

۶۰ - مرحوم رهنما (کابینه آقای صدرالاشراف) از ۲۴/۳/۱۶ تا ۲۴/۷/۳۰
۶۱ - » رهنما (کابینه آقای حکیمی) از ۲۴/۸/۱۱ تا ۲۴/۱۰/۳۰
۶۲ - » ملک‌الشعراء بهار (کابینه آقای قوام‌السلطنه) از ۲۴/۱۱/۲۵ تا ۲۵/۵/۹
۶۳ - آقای دکتر کشاورز (کابینه آقای قوام) از ۲۵/۵/۱۳ تا ۲۵/۷/۲۴
۶۴ - » » شایگان » » از ۲۵/۷/۲۷ تا ۲۶/۳/۲۸
۶۵ - » » اقبال » » از ۲۶/۴/۲ بعلت عدم حضور دکتر صدیق سمت سرپرستی وزارت فرهنگ را داشته‌اند.
۶۶ - آقای دکتر صدیق (کابینه آقای قوام) از ۲۶/۶/۱۹ تا ۲۶/۹/۱۲
۶۷ - » » سیاسی (کابینه آقای حکیمی) از ۲۶/۱۰/۶ تا ۲۷/۲/۴ (خود ایشان مستعفی شدند).
۶۸ - آقای دکتر اقبال (کابینه هژیر) از ۲۷/۳/۲۳ تا ۲۷/۸/۱۶
۶۹ - » » سجادی (کابینه آقای ساعد) از ۲۷/۸/۲۷ تا ۲۷/۹/۲۱
۷۰ - مرحوم دکتر زنگنه » » از ۲۷/۹/۲۱ تا ۲۸/۱۰/۲۱
۷۱ - » » » » » از ۲۸/۱۰/۲۴ تا ۲۹/۱/۱
۷۲ - آقای مسعود کیهان (کابینه آقای منصور) از ۱۴ر۱ر۲۹ تا ۴ر۲۹
۷۳ - » دکتر جزایری (کابینه رزم آراء) از ۶ر۴ر۲۹ تا ۱۱ر۲۹ خود ایشان استعفا کردند.
۷۴ - مرحوم دکتر زنگنه (کابینه رزم آراء) از ۱۶ر۱۱ر۲۹ تا ۱۶ر۱۲ر۲۹
۷۵ - آقای آموزگار (کابینه آقای علاء) از ۲۹ر۱۲ر۲۹ تا ۲۶ر۲ر۳۰
۷۶ - » دکتر سنجابی (کابینه آقای دکتر مصدق) از ۱۱ر۲ر۳۰
۷۷ - » دکتر حسابی » » » از اردیبهشت ۳۰ تا مرداد ماه ۳۱
۷۸ - » دکتر آذر » » » از شهریور ۳۱ تا ۲۸ مرداد ۳۲
۷۹ - » رضا جعفری (کابینه سپهبد زاهدی) از شهریور ۳۲ بسمت معاونت و کفالت بعداً هم تا کنون سمت وزارت فرهنگ را دارا میباشند.

(آقای دکتر مهران نیز مدتی معاونت وزارت فرهنگ و بعداً در کابینه اخیر سمت وزارت را پیدا کردند ولی از قبول کردن این سمت معذرت خواستند)

قانون اداری وزارت فرهنگ
تصویب شده ۱۱ شهریور ماه ۱۲۸۹

فصل اول
در ترتیب شعب ادارات مرکزی

ماده اول ـ ادارات معارف و اوقاف وصنایع مستظرفه ازقرار ذیل است :

۱ ـ دائره وزارت مشتمل بروزیر و کابینه‌وزیر

۲ ـ مدیر کل

۳ ـ ادارهٔ تعلیم عمومی

٤ ـ ادارهٔ معارف

٥ ـ ادارهٔ اوقاف

٦ ـ دائرهٔ تحقیقات

۷ ـ دائرهٔ تفتیش

۸ ـ دائرهٔ محاسبات

۹ ـ هیئت‌شورای معارف

فصل دوم
در وظایف وزیر واعضاء ادارات

ماده دوم ـ وظایف وزیر:

۱ ـ مسئولیت صحت مصارف اداره‌هر شعبه

۲ ـ اجرای قوانین‌موضوعه در ترویج معارف‌وتصحیح امور اوقاف

۳ ـ تهیه اسباب تحصیلات ابتدائی مجانی اجباری وتعمیم تحصیلات متوسطه وعالیه .

٤ ـ ترتیب شعب‌ادارات وزارتخانه درایالات وولایات .

۵ - حفظ ارتباط اداره معارف ایران باسایر دول

ماده سوم - وظایف مدیر کل

۱ - مسئولیت اموراداره درنزدوزیر

۲ - تدارك موجبات پیشرفت اموراداارت

۳ - تصدیق مراتب لیاقت اجزاء واستحقاق آنها درنیل بمراتب ودرجات عالیتر.

۴ - تعیین حدود وحقوق اجزاء واظهار آن درراپرتهائی که بدولت یابمجلس شورای ملی تقدیم میشود.

۵ - ترتیب نظامنامه‌ها ومواظبت دراجرای آنها.

۶ - نظارت دراثاثیه‌ادارات مرکزی.

۷ - ترتیب بودجه‌وزارتخانه.

۸ - امضای احکام وقراردادهای اداره قبل‌ازامضای وزیر

۸ - تصدیق راپورتهای اداره که بامضای‌مدیران اداراتاست.

۱۰ - نظارت درمالیه‌وزارتخانه ومحاسبه‌آنها.

۱۱ - امضاء درموارد ذیل‌عوض‌وزیر درصورتیکه وزیراجازه‌داده‌باشد:

(اولاً) درتعیین مدت اجازه‌مرخصی‌اجزاء جزء غیرازرؤساء.

(ثانیاً) اجرای سیاسات ومجازات اداری درحق‌اجزاء جزء.

(ثالثاً) توقیف‌مقرری وعزل اجزاء جزء موافق قانون تشکیلات اداره و قانون استخدام.

(رابعاً) امضاء وقبول مخارج ومصارفی که از صدتومان تجاوز نکنند و مبنی برقرارنامه باشد یاسابقا بموجب دستخط یاامضاء وزیرجاری‌شده‌باشد.

(خامساً) تهیه یادداشت‌های راجعه بامورمالیه‌وزارتخانه که بدیوان‌محاسبات تحویل شود.

(سادساً) تهیه‌یادداشت‌های راجعه‌بامور مالیه‌وزارتخانه که‌باید‌بدیوان‌محاسبات تحویل‌شود.

ماده چهارم - وظایف اداره تعلیم‌عمومی

۱ - مراقبت درامور تعلیمات‌ابتدائیه ومتوسطه.

۲ - کسب اطلاع ازدوران مدارس مرکزی وبلوکی وایالات وولایات.

۳ - ترتیب راپورتهای لازمه در تنظیمات مقتضیه و پیشرفت تعلیمات در مکاتب ومدارس و ترتیب لوایح در تشریح نواقص و انتشار آنها در روزنامجات .

٤ - احصاء مکاتب و مدارس مملکت و احصاء شاگردان در طبقات ثلثه.

٥ - تدارک معلمین از برای فنون و علوم و تدریس در مدارس.

٦ - ترتیب کلاسهای درس برای اکابر.

۷ - تهیه وسایل برای پیشرفت کار مکاتب و طبع کتب .

۸ - ایجاد مدارس مجانی برای ایتام .

۹ - ایجاد مدارس شبانه‌روزی برای شاگردان خارج و داخل که بخواهند در مرکز تحصیل کرده باشند .

ماده پنجم - وظایف اداره معارف

۱ - مراقبت در امور تعلیمات عالیه و فرستادن شاگرد بخارجه.

۲ - تشکیل کتابخانه و مجموعه‌های علمی و تاریخی.

۳ - تأسیس موزه‌های تاریخی و علمی و صنعتی.

٤ - تحصیل عتیقات و نظارت در حفریات.

٥ - نگاهداری آثار قدیم و حفظ آنها از اندراس و فنا .

٦ - نگاهداری اشیاء نفیسه و سایر اموال امکنه مقدسه و غیرها که ودایع ملی در آنجا هست .

۷ - تأسیس قرائتخانه و کتابخانه و مجمع‌های علمی و ادبی در مرکز و ایالات و ولایات .

ماده ششم - وظایف اداره اوقاف

۱ - تحصیل صورت صحیح از وقف‌نامه‌ها و موقوفات مرکزی و ایالتی و ولایتی و بلوکات در کل ممالک ایران .

۲ - نظارت کلیه بر اعمال متولیان و نظار و تفتیش در وصول و اتصال عایدات اوقاف و ممانعت از حیف و میل اولیاء و مباشرین وقف نسبت باعیان و منافع موقوفات و تدارک موجبات آبادی آنها .

۳ - اداره کردن موقوفاتی که تولیت آنها مستقیما راجع بشخص سلطان عصر یا دولت است .

۴ - مراقبت در صرف عایدات اوقاف بمصارف مخصوصه خودش حسب ما اوقفها اهلها.

۵ - اهتمام در صرف منافع موقوفاتیکه مصرف معین ندارد و باید در مطلق بریات صرف شود در مصارف تعلیمات و فوائد عمومیه.

۶ - اداره کردن موقوفاتیکه متولی مخصوصی ندارد بموجب اذن از طرف یکی از حکام شرع.

ماده هفتم - وظیفه دائره تحقیقات

۱ - تسویه اختلافات بین متولیان و نظار اوقاف و رجوع بعدلیه در صورت لزوم.

۲ - تحقیق جمع و خرج و عایدی اوقاف مختلفه.

۳ - تحقیق و تمیز املاک موقوفه از املاک شخصی.

ماده هشتم - وظائف دائره تفتیش:

۱ - تفتیش در اجرای نظامنامه‌ها و محاسبات و عایدات و کیفیت جریان امور در کلیه ادارات وزارتخانه.

۲ - تفتیش در مدارس ابتدائیه و متوسطه و عالیه و ملاحظه نظافت و حفظ صحت آنها.

۳ - تقدیم راپورتهای هفتگی و ماهیانه و سالیانه از اوضاع مدارس و اوقات و پیشرفت کار تعلیمات و کتب رایجه در مکاتب و کیفیت امور سایر ادارات وزارتخانه.

ماده نهم - وظائف دایره محاسبات:

۱ - ترتیب و نگاهداری کتب و دفاتر و اوراق لازمه برای حقوق اجزاء وزارتخانه و حساب کلیه وجوه عایدات اداره معارف و اوقاف.

۲ - ترتیب صورتهای ماهیانه برای هیئت شورای معارف و صورتهای ششماهه در روزنامه.

ماده دهم - وظایف هیئت مشاور:

۱ - حل غوامض امور معارف.

۲ - تسویه اختلافات بین مکاتب و مدارس.

۳ - رد و قبول تألیفات معینه برای مدارس و مکاتب

۴ - مشورت در تدارک نواقص تعلیمات و لوازم تحصیلات ثلثه از وجوه اعانه وغیره و ترجیح بعضی تدارکات بمقتضیات حال.

۵ - تعیین مصرف وجوه فوق‌العاده که برسم هدیه واعانه میرسد و وجوه موقوفاتی که باختیار معارف گذارده شده باشد .

۶ - معاونت فکری بوزیر در هر نوع مسئله ومشکلی که بآن هیئت رجوع شود.

فصل سوم

ترتیب ادارات معارف واوقاف در ایالات وولایات

ماده یازدهم - برای ایفاء بوظایف مذکوره علاوه برادارات مرکزی در ایالات وولایات نیزشعبه‌ها برحسب لزوم تأسیس میشود .

ماده دوازدهم - اداره کردن وزارت معارف و اوقاف و موقوفاتی را که تولیت آنها مستقیما راجع بشخص سلطان عصراست با اجازه سلطان عصر خواهد بود (ماده اخیر بعنوان متمم قانون اداری وزارت فرهنگ در نشست ۲۲ جمادی‌الاخر ۱۳۲۹ قمری پذیرفته شده‌است.)

در شصت سال پیش که مصادف باایام وزارت شادروان علیقلی خان اعتضادالسلطنه وجعفرقلی خان نیرالملك بود سازمان فرهنگ این کشورروی پایه جدید قرار گرفت وتقریباً درسی سال قبل قانون سازمان اداری وزارت فرهنگ بتصویب مجلس شورای ملی رسید وشالودهٔ تشکیلات فعلی درآنموقع ریخته‌شد واگربادیده انصاف ملاحظه شود خواهیم دید که پیشرفت معارف جدید این کشور مدیون زحمات وایمان متصدیان ادوار نخستین بوده‌است .

پیش ازسال ۱۲۹۹ بواسطهٔ ضعف حکومت مرکزی واغتشاشات داخلی ونبودن یك دولت مقتدر بادوام ، کشورما دستخوش نفوذ سیاسی احزاب و مداخلات ناروای خارجیها ومتنفذان شده‌بود. ازسال ۱۲۹۸ تا سال ۱۲۹۹ اغتشاشات داخلی و ضعف دولت مرکزی بدانسان بود که درظرف یکسال چندین وزیر در وزارت فرهنگ پیدا شد وهیچکدام مجال نیافتند یك رشته اصلاحات اساسی را که آرزوی متجددان وفرهنگیان بود انجام دهند.

ازموقع طلوع حکومت اعلیحضرت فقید رضاشاه پهلوی و برقراری نظم و آرامش وضع سازمان فرهنگ نسبةً تثبیت‌شد ودرمدت پانزده سال که چشمان نافذ رضاشاه کبیر اوضاع کشوررا زیرنظرداشت حالت متشنج وزارت فرهنگ آرامش

یافته بود ودرهمین هنگام اساس سازمان نوین آن ریخته شد خاصه در عهد شادروان اعتمادالدوله ـ قراگوزلو ومرحوم اسمعیل مرآت و آقای علی اصغر حکمت قدمهای مؤثری در بهبود وضع فرهنگ وسازمان آن برداشته شد بدیهی است که پایهٔ تشکیلات فعلی وزارت فرهنگ هم دنباله تشکیلات اولی این وزارتخانه میباشد .

چنانکه از متون قانون اداری وزارت فرهنگ مستفاد میشود این سازمان درشهریور ۱۲۸۹ یعنی درحدود سی سال پیش تنظیم گردیده درصورتیکه درظرف این مدت تغییرات فاحشی دروزارت فرهنگ روی داده وسازمانهای نوینی طرح ریزی شده که شباهت زیادی باسازمانهای نخستین ندارند بعلاوه ترقیات زیادی که در تعداد محصلان و آموزگاران ودبیران و کارمندان وبودجه این وزارتخانه روی داده بهیچوجه قابل مقایسه باسابق نیست وازاین رو قانون اداری فرهنگ تصویب شده ۱۱ شهریور ۱۲۸۹ با اینصورت قابل استفاده نیست و بهمین دلیل هیچیك از وزرای فرهنگ بمفاد و اصول آن تا کنون توجه نکرده اند بنابر این بعقیدهٔ مطلعین آموزش و پرورش وفرهنگیان باید در وضع سازمان وزارت فرهنگ تجدید نظر بعمل آید منتها برای جلوگیری از تمایلات اشخاص گوناگون و وزرای مختلف العقیده که هرروز بنام اصلاحات فرهنگی از کیف خود طومارهای بلند بعنوان اصلاحات فرهنگی وسازمان جدید و نظم نوین فرهنگ خارج میکنند باید سازمان جدید سودمندی که مبتنی بر احتیاجات فرهنگی کنونی و ده سال آینده این کشور باشد با حضور مطلعان ومتخصصان آموزش وپرورش در یك شورای فنی فرهنگی تدوین گردد و بتصویب مجلس شورای ملی برسد و هروزیر جدید موظف باشد برطبق اصول وموادقانون سازمان اداری جدید وزارت فرهنگ اصلاحات فرهنگی را دنبال کند وقسمتی از آن سازمان را تکمیل نماید. همچنانکه اشاره شد وزرای سابق فرهنگ هنگام جلوس بر کرسی وزارت بروفق سلیقه وذوق شخصی خود ویا برای پیروی از توصیه وسفارش اشخاص ذی نفوذ سازمان وزارتخانه را تغییر میدادند وضمن بخشنامه کوتاهی طرز کار واصول سازمان جدید را بنظر رؤسا و کارمندان میرسانیدند و از مسئولان اجرای مفاد بخشنامه را می خواستند ودر بعضی مواقع برای تسکین امیال و مطامع اشخاص بصادر کردن دستورهای متناقض می پرداختند ودر مدت کوتاه وزارت خود چندین بار یك اداره را زیرورو میکردند و برای حفظ مقام خود بساط خرید و فروش بنرخ روز می گستردند . برای نمونه سلیقه بعضی از آقایان وزیران فرهنگ

را بابخشنامه‌هائی که دراینخصوص صادر کرده‌اند ملاحظه‌میکنید:

از تاریخ ۱۰ مهرماه ۱۳۲۳ تامدت دوماه سازمان زیر برای تشکیلات مرکزی وزارت فرهنگ بطور آزمایش بموقع اجراء گذارده میشود

۱ - شورای اداری مرکب از مدیران کل وعده‌ای از بازرسان وزارتی و رؤسای ادارات بانتخاب وزیر فرهنگ.

۲ - اداره دفتر وزارتی (دائره رمز ومحرمانه جزو آنست).

۳- اداره کل آموزش و پرورش شامل:
- ۱- اداره آموزش اجباری وابتدائی
- ۲- اداره آموزش متوسطه وعالی
- ۳- اداره امتحانات و برنامه‌ها
- ۴- اداره فرهنگ تهران وتوابع

۴- اداره کل امور داخلی:
- ۱- اداره حسابداری وساختمان و کارپردازی
- ۲- اداره کار گزینی
- ۳- اداره بازرسی
- ۴- اداره بایگانی راکد

۵- اداره کل نگارش شامل:
- ۱- اداره نگارش
- ۲- دبیرخانه فرهنگستان
- ۳- دبیرخانه شورای عالی فرهنگ
- ۴- کتابخانه فنی و کتابخانه ملی

۶- اداره کل اوقاف وغیره شامل:
- ۱- اداره اوقاف
- ۲- دبیرخانه شورایعالی دینی
- ۳- اداره تربیت بدنی
- ۴- « موسیقی
- ۵- « باستانشناسی ومردمشناسی

نوشتجات منتهی تامدت یکسال ممکن است در بایگانی جاری هریك از ادارات

بماند و بعد ببایگانی راکد تحویل گردد مگر گزارشها و کارهائیکه خاتمه نیابد ببایگانی راکد تحویل داده شوند.

وزیر فرهنگ

☆☆☆

در تاریخ ۱۱ دیماه ۱۳۲۳ بخشنامه ذیل راجع بسازمان وزارت فرهنگ و حدود وظایف و تکالیف ادارات و تقسیم کار در وزارتخانه از طرف یکی دیگر از وزرای فرهنگ صادر شده‌است:

برای رسیدن بمنظورهای ذیل:

۱- سرعت و صحت جریان کار در وزارت فرهنگ و ادارات فرهنگ شهرستانها

۲- اتخاذ تصمیم از طرف آقایان رئیسان مسئول

۳- رفع نیازمندی مردم در حداقل مدت

۴- اعتیاد آقایان رئیسان ادارات باستقلال فکری و ابتکار در حل و فصل امور

۵- تقلیل عده مراجعه کنندگان بوزیر در نتیجه پیدا کردن وقت برای کارهای اساسی.

چند سال قبل مقرراتی وضع نمود اینك بامختصر تغییراتی ذیلاً اصول مربوط بتقسیم کار در هفت ماده و کارهائی که بنظر وزیر میرسد در ۲۱ ماده ابلاغ میشود که فوراً بموقع اجرا گذارید.

یقین دارم باین ترتیب اشخاصی که لیاقت و شایستگی آنان تاکنون مکتوم مانده در نتیجه استفاده از اختیاراتی که اکنون بآنها داده میشود کاردانی و قوت فکر و نیروی تصمیم خودرا ابراز خواهند داشت و در آینده مصدر خدمات مهمتر و بزرگتر واقع خواهند شد.

اصول مربوط بطرز تقسیم کارهای وزارت فرهنگ

۱- نامه‌های وارد را دفتر وزارتی آنچه از امور جاری است و اهمیت خاصی ندارد بادارات مربوط رجوع مینماید و ادارات باید در کمترین مدت نسبت بهریك از نامه‌ها و موضوعها اقدام شایسته معمول دارد دفتر وزارتی مراعات خواهد نمود که نامه‌های بدون امضاء بادارات ارجاع نشود نامه‌های بدون تمبر که باپی نوشت وزیر فرهنگ یا یکی از مدیر کل‌ها باشد در حکم یادداشت وزارتی خواهد بود بقیه نامه‌های

بدون تمبر را دفتر وزارتی پس از ملاحظه مدیران کل مربوط بموجب دستور کتبی آنان بایگانی خواهد کرد.

۲- نامه‌هائی که اهمیت خاصی دارد و همچنین گزارشهای محرمانه را ابتداء دفتروزارتی بنظر وزیر میرساند تاپس‌از ملاحظه برای اقدام بمدیران کل ارجاع کند مگر آنکه مقتضی بداند آنرا باداره مربوط ارجاع نمایند.

۳- نامه‌هائی که بعنوان بنگاههای دولتی یاارباب رجوع نوشته میشود آنچه اهمیت خاصی ندارد و بارعایت قوانین ومقررات تهیه‌شده وتعهدی‌را برای وزارت فرهنگ ایجادنمی نماید بامضاء رئیس‌اداره صادر میشود.

۴- دوایر وشعب تابع یك‌اداره بااداره‌دیگر مستقیماً مکاتبه‌نمی نماید. ادارت بقدر امکان کوشش خواهند نمود که کارها را بوسیله تلفن یایادداشت قطع وفصل کرده بمکاتبه بیهوده وصرف کاغذ ووقت نپردازند.

۵- بطور کلی گزارشهائی که بنظر وزیر یامدیر کل‌میرسد باید روشن وتا ممکن‌است بطور مختصر تهیه‌شود.

۶- روی پرونده‌هائی که نزد وزیر برای صدور دستور فرستاده میشود باید خلاصه‌ای از گزارش کار وموضوع آن بامضاء رئیس‌اداره ومدیر کل مربوط بوده باشد وهمچنین مدارك‌مهمی که دراین‌خلاصه به‌آن اشاره‌شده وممکن است مراجعه بآن‌ضرورت‌یابدبا باید بانشانه‌ای‌معین‌شود که‌بررسی تمام‌پرونده نیاز نباشد پیشنهادهائی. که‌برای تصویب‌موضوعی تهیه یاگزارشهائی که راجع بموضوعی داده شود بایدبا نظر وامضاء رئیس‌اداره ومدیر کل بوده‌باشد وضمن پیشنهاد نظررئیس‌اداره ومدیر کل‌مربوط صریح‌وروشن باشد. مقصود این است که پیشنهادها باین جمله‌ها (منوط بامر مبارك است) یا (جریان امر بقرارفوق معروض افتاد یاهر قسم رأی مبارك اقتضا فرمایدامر باجرا فرمایند) ونظائرآن نباید ختم‌شود بطور کلی گرفتن تصمیم بارئیسان‌مسئول‌است مگردرمواردی که مقررات‌خاصی نیست یاتعهدی برای‌وزارت فرهنگ ایجادشده که ازحدود ادارات وصلاحیت آنان خارج‌است تنهادراین مورد رئیسان‌ادارات ومدیران کل باید ازوزیر کسب‌اجازه ودستور نمایند.

۷- برای‌اینکه کمتر وقت صرف تهیه گزارش شود بهتراست آقایان رئیسان ادارات تاممکن‌است موضوعاتی‌را که محتاج بکسب دستور است تاجائی که‌اجازه

کتبی برای ضبط در پرونده ضرورت ندارد زبانی باطلاع مدیر کل مافوق خود برساند که درصورت ضرورت مدیر کل بعرض مقام وزارت رسانیده و کسب تکلیف نماید این قیدمانع ازاین نیست که درموارد ضروری رؤساء مطالب خود رامستقیماً باطلاع مقام وزارت برسانند .

کارهائی که بنظر وامضای مقام وزارت میرسد بقرار زیر است:

۱ - امورمربوط بطرح و تصویب بودجه وابلاغ بودجه‌های مصوب (اعم از دولتی یا اوقافی) .

۲ - اجازه کلی خرج مطلقا.

۳ - تصویب انعام وفوق‌العاده‌ها واعطاء کتب.

٤ - اجازه ساختمان وتعمیرات اساسی و تصویب نقشه‌ها .

٥ - امضاء کلیه درخواستها (برای تسهیل ممکن است معاون و یا یکی از مدیران کل را مأمور نماید).

٦- تصویب پیشنهادات وامضاءاحکام راجع به‌بازرسان وزارتی رئیسان‌ادارات پایتخت وشهرستانها ورئیسان دانشسراها ودبیرستانهای پایتخت‌وشهرستانهاوهمچنین امضاء احکام رتبه های پنج ببالا یا معادل آن مقصود این است که احکام صاحبان این رتبه‌ها با وجوداینکه پیشنهادهای آن قبلا بتصویب وزیر رسیده بامضاء وزیر خواهد رسید .

(پیشنهادهای استخدامی باید مطلقاً قبلا بامضاء اداره کارگزینی برسد).

۷ - ارجاع کلیه کارهائیکه‌ازوظایف شورای‌عالی‌فرهنگ‌وشورای‌دانشگاه وفرهنگستان است وتغییر برنامه و آئین نامه امتیازآموزشگاهها اعطاء نشان‌ومدال، روزنامه وغیره وامضاء مصوبات شوری.

۸ - کاوشهای علمی و کاوش‌های تجارتی،نقل وانتقال آثار تاریخی و باستانی.

۹ - تصویب برنامه‌های مسابقات قهرمانی کشور و اعزام دسته های ورزشی بخارج .

۱۰ - کلیه قراردادهای تألیف وترجمه و تصحیح و چاپ کتاب و انتشارات وزارت فرهنگ .

۱۱ - امضاء دانشنامه‌ها و گواهی نامه‌ها (ممکن است برای تسهیل امر بمعاون یایکی ازمدیران کل واگذارشود) .

۱۲ - اجازه تبدیل باحسن رقبات موقوفه و واگذاری تصدی موقوفات که وزارت فرهنگ آنها میباشد . اجازه سازش صاح در دادرسهای اوقافی واسترداد دادخواهی ، انتخاب داور ، اجازه تجدید نظر در رأی تحقیق اوقاف.

۱۳ - اجازه انحلال آموزشگاهها

۱۴ - تصویب سازمانهای جدید فرهنگی.

۱۵ - اجازه انعقاد مجالس فرهنگی(مقصود مجالسی است که جنبه عمومی و خارجی دارد وازطرف وزارت فرهنگ اشخاص معینی دعوت میشوند).

۱۶ - مطالب اساسی مربوط بدانشجویان ایران درخارجه.

۱۷ - امضاء کلیه نامه‌های صادره بدفتر مخصوص شاهنشاهی وریاست مجلس شورای ملی وهیئت وزیران وسفارتخانه‌ها ، استاندارها وپاسخ نامه هائی که بامضاء وزیران بوزارت فرهنگ میرسد.

۱۸ - انتخاب اعضاء کمیسیون ترفیعات .

۱۹ - بغیرازمسائل فوق هر گاه یکی از رئیسان ادارات موضوعی را ازلحاظ اهمیت و فوریت مقتضی بداند ممکن است با اطلاع مدیر کل بعرض مقام وزارت برساند .

۲۰ - مقام وزارت لدی الاقتضاهریك از کارهای فوق ویاامضاءنامه های مربوط را بجناب آقای معاون واگذارخواهند کرد.

۲۱ - ابلاغهای استخدامی مربوط برتبه های یك و دوسه وچهار و یا معادل آنها مدیر کل اداری امضاء مینماید.

بخشنامه ذیل ازطرف یکی از وزیران بتمام ادارات وزارتخانه و فرهنگ شهرستانها فرستاده شده است:

سازمان ذیل که دردوازدهمین جلسه شورای اداری مورخ دیماه ۱۳۲۳ تثبیت وبمقام وزارت پیشنهاد شده ومورد موافقت آنمقام قرار گرفته عیناً ابلاغ میشود خواهشمنداست آن اداره حدودووظایف واختیارات خودرا باتوجه باینکه اصطکاکی درانجام وظایف ادارات مختلف ایجاد ننماید بانظر مدیر کل مربوط تهیه وارسال

نماید که پس از طرح و تصویب درشورای اداری بعرض مقام وزارت رسیده و سپس ابلاغ گردد :

الف- حوزه وزارتی زیر نظر مستقیم مقام وزارت :

۱ - اداره دفتروزارتی (دائره رمزومحرمانه جزو آنست).
۲ - دبیرخانه شورای عالی فرهنگ
۳ - دبیرخانه شورای علوم دینی
٤ - دبیرخانه فرهنگستان

ب- اداره کل آموزش وپرورش:

۱ - اداره فرهنگ تهران وحومه
۲ - اداره فرهنگ شهرستانها
۳ -اداره دانشسراها و آموزش عالی
٤-اداره امتحانات و برنامه‌ها
٥ - اداره تعلیمات روستائی

ج- اداره کل نگارش:

۱- اداره نگارش
۲ - باستان شناسی
۳ - اداره موزه ومردم‌شناسی
٤ - اداره کتابخانه‌ملی
٥ - اداره هنرستان‌هنرپیشگی
٦ - اداره کتابخانه فرهنگ

د - اداره کل مالی:

۱ - اداره بازرسی
۲ - اداره حسابداری و کارپردازی
۳ - اداره ساختمان
٤ - اداره کارگزینی
٥- اداره بایگانی راکد

ازشهریور ۱۳۲۱ تاکنون وزارت فرهنگ این کشور سازمانهای مختلف بخود دیده که اکثر آنها با تعویض وزیران درمدت کوتاهی تغییریافته و بصورت جدیدی

در آمده است تغییرات پی در پی در سازمان فرهنگ موجب گردیده که تشکیلات کنونی وزارت فرهنگ وادارات مربوط از حدود تکالیف خود خارج گردند واز عهده انجام وظایفی که بعهده آنها محول شده است بهیچوجه بر نیایند علاوه براین موجب عدم تسلط وزیر فرهنگ برسازمان وزارت فرهنگ و ایجاد تشنج در تشکیلات وزارتخانه گردیده است .

کارمندان وزارت فرهنگ ،رؤسای دبیرستانها، رؤسای ادارات وآموزگاران ودبیران نیز بنوبه خود بوظایف وکارهای اداری وفنی که برعهده دارند مسلط نیستند و بعلت تغییرات زیاد وپیوستن بادارات جدید مسئولیت آنها ازمیان رفته است.

یکی دیگراز آثارشوم تغییر سازمان وزارت فرهنگ وتغییر رؤساء و کارمندان ادارات وتعویض مسئولان مدارس هرج و مرجی است که در دبیرستانها و دبستانها درطول سال مخصوصاً درموقع امتحانات نهائی ظهور وبروز میکند .

سازمان اداره دفتر وزارتی تا پیش از سال ۱۳۲۸

وزارت فرهنگ از ادارات متعدد تشکیل شده که هریك از آنها دارای یك تن رئیس و یك یا دو تن معاون و مدیر دفتر وبتفاوت دارای دوائر جزء و شعب مختلف میباشند وهریك از آنها بنوبه خود دارای متصدی ومسئول مخصوص بخود میباشند وباندازه کافی کارمند دارند کلیه این ادارات ودوائر دارای مقررات ونظامنامه‌ها و وظایف مخصوصی هستند وعموما تحت نظر وزیر فرهنگ انجام وظیفه میکنند اگر بنا باشد تمام ادارات ودوایر وزارت فرهنگ مستقیما باوزیر فرهنگ ارتباط یابند ودرموارد معین کسب تکلیف کنند پیداست که نظم و ترتیبی در جریان کارها پیدا نخواهد شد ازینرو لازم است اداره‌ای مخصوص ادارات دیگر را باوزیر فرهنگ مربوط سازد ودستورهای وزیر را بآنها برساند وبعلاوه بتقاضاهای ارباب رجوع رسیدگی کند وهمچنین ارتباط ادارات را با نظم وترتیب بامقام وزارت تأمین نماید این اداره که واسطه ارتباط ارباب رجوع وادارات وزارت فرهنگ وسایر دستگاههای فرهنگی باوزیر فرهنگ است دفتر وزارتی نامیده میشود .

وظایف اداره دفتر وزارتی :

۱ - تحویل گرفتن کلیه مراسلات رسیده بوزارتخانه ودادن رسید رسمی

۲ - رسانیدن کلیه‌مراسلات رسیده اعم ازمراسلات مهم ومحرمانه وخصوصی یانامه‌های شخصی وعادی ومعمولی بنظروزیرفرهنگ یا اشخاصی که وزیرفرهنگ برای رسیدگی نامه‌ها معین میکند .

۳ - ابلاغ کلیه دستورهای صدوریافته ازطرف وزیرفرهنگ بسایرادارات

۴ - ارجاع مراسلات عادی وزارتخانه بادارات مربوط

۵ - تعیین وقت ملاقات با وزیر یا معاون برای مراجعه کنندگان

۶ - نظارت درجریان کارهای دفترنامه رسانی

۷ - رسیدگی بکارمراسلات خارجی وترجمه آنها در مواقع لزوم

۸ - ثبت کلیه مراسلات رسیده بوزارت فرهنگ وتقسیم آنهابادارات مربوط

۹ - راهنمائی ارباب رجوع باداراتی که نامه بدانها ارجاع شده است

۱۰ - فرستادن نامه‌ها بشهرستانها

۱۱ - ثبت وارسال کلیه‌مراسلات محرمانه‌وتلگرافها بسایرادارات‌تابع‌مطابق مقررات مخصوص

۱۲ - کشف تلگرافهای رمزرسیده ازشهرستانها و رمز کلیه تلگرافات صادر شده (درموقع‌لزوم)

۱۳ - رد کردن امانات پستی درداخل کشور و اوراق بهادار و تمبر و غیره بشهرستانها

۱۴ - بایگانی‌مراسلات دفتروزارتی

۱۵ - رسانیدن‌نامه‌هائی که‌ادارات‌برای‌امضای‌مقام‌وزارت یا معاونت میفرستند

۱۶ - ثبت وارسال کلیه نامه‌هائی که بامضای وزیریامعاون‌رسیده‌است

۱۷ - تهیه گزارشهای هفتگی

۱۸ - تهیه بخشنامه و اوراق مخصوص برای ادارات بوسیله ماشین پلی کپی

۱۹ - تهیه اخبارمربوط بوزارتخانه که شایستگی درج در روزنامه و انتشار دررادیو راداشته باشد

۲۰ - ارسال خلاصه گزارشهای هیئت بازرسی‌شهرستانها بدفتر بازرسی کل کشور .

بایگانی دفتروزارتی:

راجع ببایگانی دفتروزارتی چندنکته قابل توجه است :

اولاً - تمام نامه‌هائی که محرمانه ورمزی است جداگانه بایگانی میگردد و درآخرسال نامه‌ها وتلگرافات محرمانه هر اداره بخودآن اداره داده می‌شود و مسئولیت آنها بعهده رئیس آن اداره است بنابراین مسائل محرمانه وزارت فرهنگ دراختیار رؤسای ادارات آن وزارتخانه ومسئولان دفاتر محرمانه ادارات وزارت فرهنگ است .

ثانیاً - درصورتیکه بخواهند متصدی بایگانی‌را عوض کنند بایدتمام‌مراسلات تحویل‌داده شود وچون نمی‌توان یکایك‌نامه‌هارا شمرد وتحویل‌دادلذاروی‌هرپرونده متجاوز ازبیست تاچهل‌نمره‌دفتراندیکاتورثبت‌شده‌وآن پرونده حاوی‌تمام‌مراسلاتی است که پشت‌جلدآن نمره گذاری وخلاصه‌شده‌ودرج گردیده است .

ثالثاً - مراسلات محرمانه را فقط وزیر می‌تواند باز کند و بخواند و دستور بدهد ازرؤسای ادارات هرکسی که‌نامه محرمانه می‌نویسد باید پیش‌نویس آنرا هم دردفتر محرمانه‌خود بنویسند ودرآنجا پاکنویس کنند وبدفترمحرمانه بفرستند .

رابعاً - برای رمزبعدد حوزه‌های فرهنگی‌ایران کلید های رمز موجود است وعددآنها سی وسه است که هر رئیس فرهنگی در اختیار خود یك کلید رمز دارد البته برای ممالك خارج درعهده سفیر کشورایران می‌باشد .

سازمان جزء اداره دفتروزارتی:

اداره دفتروزارتی دارای چندین دائره است که هر کدام ازآنها بـه نسبت احتیاجات خود عده‌ای کارمند دارد.

دوائراداره دفتر وزارتی عبارتند از:

١ - دائره رمز ودفترمحرمانه .

٢ - دائره تحریرات وترجمه.

٣ - دائره ثبت وتوزیع بادارات.

٤ - دائره دفاتراندیکاتور وارسال‌مراسلات .

٥ - دائره پلی کپی وتعقیب پی نوشتها .

سازمان اداره بازرسی وزارت فرهنگ

تابیش از سال ۱۳۲۸

الف وظایف اداره بازرسی در سابق عبارت بودند از:

۱ - رسیدگی باحتیاجات ادارات مرکزی و آموزشگاههای پایتخت و حومه از حیث نوشت افزار و اثاثیه ولوازم سوخت وغیره ودستور تهیه آنها باداره حسابداری وهمچنین ترتیب تقسیم آنها.

۲ - تهیه خانه‌های مناسب برای آموزشگاهها و ادارات مرکزی وزارت فرهنگ که درخارج از حوزه وزارتخانه انجام وظیفه می نمایند و ترتیب اجاره آنها و نظارت دراجرای مقررات اجاره نامه‌ها وهمچنین نظارت در تعمیرات و نگاهداری بناهای دولتی پایتخت.

۳ - رسیدگی و تقسیم اعانات آموزشگاههای ملی برطبق مقررات مربوط.

٤ - رسیدگی و تقسیم اعتبار کمك هزینه تحصیلی دانش آموزان بی بضاعت و همچنین سایر کمك‌هائی که بنام دانش آموزان بی‌بضاعت می‌شود.

٥ - رسیدگی بامور دانش آموزان مشمول نظام وظیفه واقدام لازم برای معافیت آنها وهمچنین رسیدگی بامور مربوط بدانشجویان ودانش آموزانی که در خارجه تحصیل می‌نمایند از لحاظ مقررات نظام وظیفه و تهیه آمار جامعی از دانش آموزان اعم ازمشمول وغیرمشمول.

٦- رسیدگی واقدام بهرگونه تقاضا راجع بنقل وانتقال دانش آموزان دبیرستانها ازپایتخت بیکی ازشهرستانها ویابالعکس و همچنین رسیدگی بتقاضای کسانی که امتحانات خودرا بخواهند در حوزه دیگری تکمیل نمایند و صدور دستور مقتضی راجع بآنها.

۷ - معرفی دانش آموزان دبیرستانها که تاپایان شهریورماه هرسال بثبت اسامی خود اقدام نکرده‌اند پس ازرسیدگی کامل بمدارك تحصیلی آنها.

۸ - امور دانشجویان اعزامی دولتی ومسائل اداری مربوط بآنها.

۹ - رسیدگی بانتظامات داخلی وزارتخانه و حضور و غیاب کارمندان و خدمتگزاران جزء.

۱۰ - رسیدگی بامور نظافت و گل کاری وسرایداری وزارتخانه.

۱۱ - رسیدگی بامور مربوط بحضور وغیاب کارکنان آموزشگاهها اعم از دبیر وآموزگار و کارمندان اداری وخدمتگزاران جزء.

۱۲ - ترتیب انعقاد جشنها وسخنرانیهای فرهنگی وهمچنین رسیدگی وصدور اجازه نامه‌ها برای نمایشهائی که ازطرف آموزشگاهها دائرمیگردد.

۱۳ - رسیدگی بجریان اموراداراتـ وطرز پیشرفت کارها.

۱٤ - نظارت درکلیه پرداختهای حقوقی پایتخت وحومه و نظارت درکلیه مناقصه‌ها وقراردادها وسایرهزینه‌ها.

۱۵ - رسیدگی بشکایات اداری واصل از ادارات وآموزشگاهها و اشخاص.

ب - سازمان اداره بازرسی درسابق عبارت بود از:

۱ - دائره احتیاجات و رسیدگی.

۲ - « دانش آموزان وامور نظام وظیفه.

۳ - « مال الاجاره‌ها وتعمیرات.

٤ - « اعانات و کمك هزینه.

۵ - « انتظامات داخلی.

٦ - « رسیدگی بشکایات ورسیدگی بحضور وغیاب کارکنان آموزشگاهها وتنظیم آمار.

هریك ازاین دوائر نسبت بوضع کار واحتیاجاتشان باختلاف دارای کارمندان متعددمی باشند.

سازمان ادارهٔ آموزش پایتخت تا پیش از سال ۱۳۲۸

الف - وظایف :

۱ - انتخاب دبیران وآموزگاران وکارمندان اداری آموزشگاهها و دوائر تابعه وتشخیص صلاحیت آنها برای انجام امور آموزشی وفنی و تعیین میزان حقوق هریك برطبق مقررات جاری وپیشنهاد استخدام آنها بمقام وزارت:

۲ - تأسیس آموزشگاههای دولتی ورسیدگی بدرخواست امتیاز وحق نظارت درآموزشگاههای ملی باکمك اداره بازرسی.

٣ - پیشنهاد ترفیع وارتقاء وتوبیخ وتقدیر وانفصال وانتقال واضافه حقوق کارمندان تابعه بمقام وزارت.

٤ - تنظیم وتدوین بودجه آموزشگاههای مرکز وحومه وآموزش سالمندان مرکز وحومه وپیشنهاد بمقام وزارت .

٥ - تأسیس کلاسهای شبانه برای سالمندان وانتخاب مدیر وآموزگار شبانه ازبین مدیران وآموزگارانی که دراختیار این اداره بوده است .

٦ - انجام امتحانات سال سوم دبیرستانهای مرکز وحومه.

٧ - بازرسی فنی آموزشگاههای مرکزوحومه

ب - سازمان :

١ - دائره دبیرستانها وآموزشگاههای ملی

٢ - » آموزش ابتدائی پایتخت

٣ - » » حومه

٤ - » دفتر

٥ - » بایگانی

٦ - » آموزش سالمندان

٧ - » بازرسی فنی

٨ - » آمار

هریك از این دوائر تحت نظر مدیر دائره وکارمندان متعدد انجام وظیفه می نمودند.

سازمان ووظایف اداره حسابداری وزارت فرهنگ تاپیش ازسال ۱۳۲۸

اداره حسابداری وزارت فرهنگ درسالهای ۱۳۲۳ و ۱۳۲٤ و ۱۳۲٥ و ۱۳۲٦ دارای ۹ دائره بوده است که اصول ووظایف هریك درزیر شرح داده میشود :

الف - دائره ودفتر بایگانی :

١ - ثبت نامه های وارده وصادره وارجاع وارده ها بدوایر حسابداری وپاکنویس پیش نویسها وارسال نامه های صادره.

۲ – نگاهداری دفتر رمز حسابداری.

۳ – تنظیم و نگاهداری بایگانی.

ب – دایره بودجه مرکز و شهرستانها:

۱ – تنظیم بودجه وزارت فرهنگ اعم از حقوق و هزینه فرهنگ.

۲ – تصدیق اعتبار حقوق و فوق‌العاده‌ها و مزایای کارمندان.

۳ – تنظیم درخواستهای اعتباری شهرستانها.

۴ – صدور معرفی نامه حقوق و فوق‌العاده‌های کارمندان فرهنگ شهرستانها بعهده ادارات دارائی شهرستانها.

ج – دائره اعتبارات (درآمد و هزینه):

۱ – نگاهداری حساب اعتبارات و تعهدات.

۲ – « « درآمد و هزینه مرکزی.

۳ – « « « « اوقافی.

۴ – « محاسبه سود ده میلیون ریال عطیه ملوکانه که بمصرف حقوق تقاعد معلمین از کار افتاده و قراردادی میرسیده.

۵ – نگاهداری حساب کتابهای دبستانی و دبیرستانی.

۶ – تنظیم و رسیدگی اسناد هزینه مربوط بمرکز.

د – دائرهٔ تنظیم حساب:

۱ – نگاهداری حساب درآمدها.

۲ – « « اوراق بهادار و تمبر و کارنامه و بلیط ابنیه تاریخی.

۳ – تنظیم حسابهای ماهیانه و تنظیم حساب دوره عمل.

۴ – وصول هزینه تحصیل دانش آموزان و فارغ التحصیل های دانسراها که ترک تحصیل می نمایند.

۵ – رسیدگی بامور اجاره بهای خانه‌های استیجاری وزارت فرهنگ در مرکز و شهرستانها.

هـ – دائرهٔ حقوق مرکز:

۱ – تهیه لیست‌های حقوق و فوق‌العاده‌های کارمندان در پایتخت و حومه.

۲ – تهیه لیست حقوق منتظرین خدمت و بازنشستگان.

۳ - مراقبت در تسجیل لیست‌های مذکور در اداره‌های مربوط وزارت دارائی.

و - دایرهٔ صندوق :

۱ - انجام کلیه پرداختهای مرکز و حومه.

۲ - دریافت درآمدها و تحویل آنها بحسابهای مربوط در خزانه داری کل.

۳ - دریافت سپرده‌ها و نگاهداری حسابهای آن.

٤ - نگاهداری تمبر و کارنامه و بلیط ابنیه تاریخی و سایر اوراق بهادار.

٥ - تطبیق حسابهای صندوق ماهی دومرتبه بادفاتر دایره درآمد و هزینه.

ز - دایرهٔ کارپردازی :

تهیه احتیاجات وزارتخانه و ادارات از حیث لوازم اداری، سوخت، اثاثیه، ملبوس، خوار بار و غیره.

۲ - نگاهداری لوازم خریداری در انبار و تحویل آن بادارات بتناسب احتیاجات هریك طبق تصدیق اداره بازرسی.

ح - دایرهٔ اموال :

۱ - نگاهداری دفاتر و تنظیم صور تحساب اموال دولتی اعم از منقول و غیرمنقول.

۲ - رعایت مقررات آئین نامه مخصوص اموال در تمام موارد.

۳ - دقت در تحویل و تحول و ضبط اموال دولتی.

ط - دایرهٔ ساختمان و دفتر فنی :

۱ - تهیه نقشه‌های فنی و برآورد هزینه تعمیرات و ساختمانهای جدید و نیمه تمام.

۲ - انعقاد قراردادهای مقاطعه کاری و تهیه مصالح ساختمانی مرکز.

۳ - نظارت در ساختمانهائی که بمقاطعه کار واگذار شده.

٤ - تحت نظر گرفتن ساختمانهای امانی مرکز و شهرستانها.

٥ - مراقبت در تعمیر و نگاهداری ابنیه دولتی مرکز.

سازمان و وظایف اداره کارگزینی تا پیش از سال ۱۳۲۸ در وزارت فرهنگ

اداره کارگزینی عهده‌دار احکام و قرارداد کارکنان و نگاهداری پرونده و پیشینه خدمت آنها است. وظایف این اداره بطور کلی بدینطریق خلاصه میگردیده است :

۱ - صدور احکام استخدامی کارمندان اعم از آموزگار - دبیر - کارمندان اداری، خدمتگزاران جزء و کارمندان قراردادی و تنظیم مقررات و لوایح استخدام اتباع خارجی فرهنگی.

۲ - تکمیل پیش نویس احکام از لحاظ تأمین اعتبار و تعیین ردیف بودجه بوسیله ادارات فرهنگ تهران و شهرستانها و اداره حسابداری و تکمیل مدارک استخدامی و ارسال آنها ضمن احکام صادره باداره کل بازنشستگی برای تصدیق، صدور ابلاغ تأمین مالی حقوق کارمندان.

۳ - صدور احکام انتقال و انتصاب مجدد کارمندان با نظر وزیر فرهنگ.

۴ - صدور احکام انتظار خدمت و یا خاتمه خدمت و تشویق و تنبیه کارمندان و تهیه احکام مدال و نشان وغیره.

۵ - تهیه وسایل اموری که باید در دادگاه اداری مورد رسیدگی و شور قرار گیرد، انتخاب اعضاء محکمه اداری، اجرای احکام صادره از دادگاه.

۶ - تهیه پیشنهادات مربوط بامتیازات کارمندان مانند رتبه - اضافه حقوق - ترفیع رتبه - وتغییر و تبدیل مشاغل کارمندان وزارتخانه اعم از کارمندان فنی یا اداری.

۷ - صدور احکام مرخصی استعلاجی و استحقاقی کارمندان تهران و شهرستانها.

۸ - » » مربوط بمأموریتهای موقت تأمین اعتبار این نوع مأموریتها در اداره حسابداری.

۹ - اقدام در مورد کارمندانی که مشمول عطیه ملوکانه بوده‌اند.

۱۰ - اقدام در مورد باز نشسته گردانیدن کارمندانی که بحد تقاعد رسیده‌اند وجلب موافقت باز نشستگی در مورد وظیفه ومستمری بازنشستگان و یا وارث آنها.

۱۱ - در نظر گرفتن اشخاص از بین منتظرین خدمت یا اشخاص دیگری که طبق مقررات صلاحیت اشغال پستهای خالی را در وزارتخانه دارند و پیشنهاد آن بمقام وزارت.

۱۲ - شرکت رئیس اداره کارگزینی در کلیه کمیسیونهای اداری وزارتخانه وجلسات امتحان و یامحاکمه اداری کارمندان وزارت فرهنگ.

۱۳ - انجام امور مشمولین نظام وظیفه که کارمند وزارتخانه هستند و روشن

نمودن وضع مشمولیت آنها و تحصیل معافیت کارمندان آموزشی وزارتخانه از اداره نظام‌وظیفه .

۱۴ - صدور احکام کارمندان باستثناد لوایح وتصویب‌نامه‌های دولتی.

۱۵ - صدور احکام ترمیم کارمندان رسمی و پیمانی و احکام اضافه کارمندان پیمانی اعم از آموزگاران ، دبیران ، کارمندان اداری ، خدمتگزاران جزء .

۱۶ - صدور احکام ترفیع واضافه استحقاقی کارمندان رسمی (بارعایت‌مقررات وملاحظه‌شرایط پیشنهادی فرهنگ شهرستانها).

۱۷ - صدور احکام‌مزایا ، حق‌مقام کارمندان (با رعایت نظر فرهنگ شهرستانها درموقع لزوم).

۱۸- تهیه خلاصه پرونده کارمندان‌در دفترهای‌مخصوص- تنظیم‌دفاتر‌مخصوصی جهت آمار کارمندان وزارت فرهنگ .

۱۹ - نظارت در تنظیم بودجه پرسنلی (کارگزینی) وزارتخانه.

۲۰- تنظیم‌پرونده کلیه کارمندان‌وزارت‌فرهنگ‌وتحویل گرفتن کلیه‌پرونده‌ها وسوابق کارمندان ازادارات وتنظیم آنها در بایگانی راکد.

۱۲ - منظور داشتن حق ترفیع ویا دادن رتبه طبق مقررات وقوانین جاری.

اداره کارگزینی دارای دوایر متعددی بوده است که هر کدام وظایفی برعهده داشته‌اند بترتیب ذیل :

۱ - دایره کارمندان اداری

۲ - « استخدام آموزگاران تهران

۳ - « « « شهرستانها

۴ - « « دبیران

۵ - « باز نشستگی

۶ - « ترفیعات

۷ - « « وترمیم حقوق آموزگاران

۸ - « آمار

۹ - « بودجه

۱۰ - « دفتر

۱۱ - دائرهٔ بایگانی کل
۱۲ - » استخدام خدمتگزاران جزء
۱۳ - » اجرای قانون تعلیمات اجباری
۱۴ - » تنبیهات و تشویقات و محاکمات اداری

وظایف و حدود مسئولیت و تکالیف اداری و سازمان اداری کل اوقاف تا پیش از سال ۱۳۲۸

وظایف ادارهٔ کل اوقاف را قانون اوقاف مصوب سوم دیماه ۱۳۱۳ و آئین نامهٔ آن مصوب ۱۳ اردیبهشت ماه ۱۳۱۴ هیئت وزیران تعیین نموده و طبق قانون و آئین نامهٔ آن اداره کل اوقاف مکلف است:

اولاً - موقوفاتی را که متولی ندارد و یا مجهول التولیه است مستقیماً اداره نماید.

ثانیاً - در عمل متولیان و متصدیان موقوفات عامه که طبق نظر واقف و یا دستور وزارت فرهنگ و اوقاف موقوفاتی را مستقیما اداره میکنند نظارت نماید، البته در موقوفاتی که تولیت آن با سلطان عصر است ادارهٔ کل اوقاف طبق قانون هیچگونه نظارت مداخله ندارد.

ثالثاً - ادارهٔ کل اوقاف از درآمد خالص موقوفاتی که مستقیما اداره میکند صدی ده (مریضخانه‌ها و مدارس صدی سه) بعنوان حق التولیه از سایر موقوفات عامه صدی پنج (مریضخانه‌ها و مدارس صدی دو) بعنوان حق النظاره دریافت میدارد.

رابعاً - رسیدگی باختلافات و دعاوی تولیتی اشخاص و همچنین رسیدگی بحساب متولیان و متصدیان موقوفات بوسیلهٔ اداره تحقیق اوقاف.

خامساً - اعتراض بر ثبت اشخاصی که موقوفاترا بملکیت ثبت داده اند و طرح دعوی در دادگاه بوسیله و کلاء رسمی اوقاف.

طریق عمل در سابق:

۱ - برای ادارهٔ امور اوقاف مجهول التولیه که مستقیما از طرف اوقاف اداره میشدند شعبهٔ مر موقوفات متصرفی اقدام کرده املاک مزروعی را در مواعد مقرره از طریق مزایده و مستغلات را طبق آئین نامه‌های مربوط بتعدیل مال الاجاره باجاره بر گذار

می نمودند پس از آنکه میزان درآمد موقوفه معلوم میشد بودجهٔ سالیانه که شامل حد اکثر درآمد میبود برای هر موقوفه تنظیم و مصارف آنرا نیز طبق مقررات واقف یا سیرهٔ جاریه درفصول پنجگانه بودجه‌های چاپی تعیین و آنرا ملاک عمل یکسالهٔ هر موقوفه قرارداده برطبق آن درآمدرا وصول و بمصارف مقرره میرساندند ودرسال بعد صورت حساب آنرا برای رسیدگی و صدور مفاصا حساب باداره تحقیق اوقاف میفرستادند .

۲ - طریق نظارت درعمل متولیان ومتصدیان موقوفات عامه درسابق ودرحال جاری این است که:

اولاً - سه ماه قبل از انقضاء مدت اجاره رقبات بمتولیان اخطار می شود که آگهی مزایده را برطبق دستوراداره اوقاف انتشاردهند، جلسات مزایده دراداره اوقاف زیر نظر مستقیم اداره تشکیل واملاك به برندگان مزایده اجاره داده میشود .

ثانیا - دراول هرسال متولیان ومتصدیان مکلف میباشند براثر اخطار رسمی دراداره اوقاف حضور یافته بودجهٔ درآمد وهزینهٔ موقوفهٔ خودرا طبق مقررات واقف تنظیم کرده پس از تصویب طبق آن عمل نمایندودر آخرسال صورتحساب آنرا بااسناد هزینهٔ مثبته باداره تحقیق اوقاف بفرستندتارسیدگی ومفاصاصادر گرددوهر گاه متولیان ازانجام این تکالیف خودداری کنند اداره کل اوقاف بموجب مقررات قانونی آنهارا نسبت بموقوفه ممنوع المداخله ساخته وموقوفه آنهارامثل موقوفات مجهول التولیه موقتا اداره می نماید تازمانیکه متولیان حاضرشوند بتکالیف قانونی خودرفتار کنند.

۳ - وجوهی که اداره کل اوقاف طبق قانون بعنوان حق التولیه وحق النظاره ازموقوفات متصرفی وغیرمتصرفی دریافت میدارد بخزانه‌داری کل تسلیم داشته ودر هرسال درحدوداعتبارپیش بینی شده بودجهٔ درآمد وهزینهٔ آنراتنظیم وپس ازتصویب وزارت دارائی وهیئت وزیران بموقع عمل می گذارد .

مصارفی که ازمحل حق التولیه وحق النظاره در بودجهٔ عمومی اوقاف در هر سال منظور میشود عبارتست از تعمیرات ابنیهٔ تاریخی ازمحل حق النظاره بوسیلهٔ اداره کل باستان‌شناسی ومصارف متفرقه ادارات ومحاکماتی اوقاف پایتخت وشهرستانها ازمحل حق التولیه وصدی ده درآمدهای حق النظاره سایر مصارف ادارات واستخدامی اداره کل اوقاف دربودجهٔ کل وزارت فرهنگ منظوراست .

٤ - برای رسیدگی باختلافات تولیتی بین اشخاص و تشخیص صحت مدارک ابرازیه ازطرف مدعیان تولیت اداره تحقیق اوقاف درحدودمقررات خاصی که‌دارد اقدام نموده رأی‌خودراصادرو بوسیلهٔ ادارهٔ کل‌اوقات‌بطرفین دعوی و مدعیان‌تولیت ابلاغ میشود.

٥ - دعاوی اوقاف براشخاص‌یا بالعکس‌پس‌ازشوربا و کلاءومشاورین‌قضائی اوقاف موجودبوده مدارک‌کافی بوسیلهٔ دونفر و کلاء رسمی اوقاف در دادگاههای مربوط تعقیب‌میگردد.

سازمان ادارهٔ کل اوقاف از نظر تقسیم کار در تهران وشهرستانها پیش از ۱۳۲۸

کارهای اداره کل اوقاف از نظر تقسیم کار در پایتخت بین‌هفت دایره‌ویک‌اداره تقسیم‌میشده است:

۱ - ادارهٔ تحقیق‌اوقاف
۲ - دایرهٔ اوقاف‌تهران
۳ - « اوقاف‌شهرستانها
۴ - « متصرفی
۵ - « حسابداری
۶ - « جزء جمع
۷ - « دفتر
۸ - « بایگانی

دوایر نامبرده هریک دارای مدیر وچند کارمند بودند که بامورمربوط بخود رسیدگی میکردند دستورها و پاسخهائیکه تهیه میکردند پس از تصویب و امضای رئیس کل اوقاف‌صادرمیگردید.

وظایف هریک ازدوایرمزبور بدینقرار بوده‌است:

۱ - ادارهٔ تحقیق اوقاف:

طبق‌قانون و آئین‌نامه اوقاف دارای مقررات‌خاصی بود وتشکیل میشده از رئیس‌تحقیق وسه‌نفر محقق‌ودو نفر کارمند‌دفتری،وامورمرجوعه‌بآن‌عبارت بوده‌است

ازدریافت دادخواستهای رسمی ازمدعیان تولیت موقوفات ورسیدگی بمدارک آنها وصدور رأی مبنی برتصدیق تولیت ویاردآن.

رسیدگی باختلافات دویاچندنفرمدعی تولیت وتعیین متولی واقعی.

رسیدگی بحساب سالیانهٔ متولیان وصدورمفاصا حساب.

۲ - دایرهٔ اوقاف تهران :

تشکیل می یافته ازیک مدیر چهار کارمند و سه نفر بازرس و کارشناس فنی و تکالیف آن عبارت بوده است از انجام کلیهٔ امور مربوط بموقوفات واقع در حوزهٔ تهران وحومهٔ آن که دارای متولی ومتصدی بوده ازقبیل اجاره دادن رقبات موقوفه وتنظیم بودجهٔ سالیانه برای هرموقوفه ومطالبهٔ صورت حساب سایانه از متولیان و ممنوع المداخله ساختن آنها که ازمقررات اوقاف تمکین ندارند بوسیله ادارهٔ تحقیق اوقاف (اوقاف تهران امورمربوط بموقوفات حومه رابوسیلهٔ مدیران آموزشگاههای هرمحل انجام میداده است).

۳ - اوقاف شهرستانها :

دارای یک مدیر ودونفر کارمند بوده این دایره بکلیهٔ مراجعات وعملیات اوقاف شهرستانها رسیدگی میکرده ونواقص کار آنها را متذکر و دستوری لازم صادر مینموده .

۴ - اوقاف متصرفی:

دارای یکنفر مدیر و سه نفر کارمند بوده بامور موقوفات مجهول التولیه متصرفی اداره مستقیماً رسیدگی می کرده و عمل اجارهٔ رقبات و تنظیم بودجه سالیانهٔ هرموقوفه را عهده دار ومصارف موقوفات متصرفی را طبق بودجهٔ سالیانه انجام میداده .

۵ - حسابداری اوقاف:

وظیفه حسابداری اوقاف عبارت بوده است ازبرآورددرآمدهای عمومی اوقاف کل کشور ازقبیل حق النظاره وحق التولیه وسایروجوهی که طبق قانون ازموقوفات دریافت میشده وتنظیم بودجهٔ سالیانهٔ اوقاف کشور وتقسیم اعتبارات مربوط بهریک ازشهرستانها.

۶ - دایرهٔ جزوجمع:

این دایره موظف بوده است صورت موقات کل کشوررا جمع آوری کرده ودر دفترموقوفات ثبت نماید.

۷- دایرهٔ دفتر:
وظیفه این اداره وصول مراسلات و تقسیم آنها بدوایر مربوط والصاق آنها بپرونده‌های معین وارسال مراسلات وسایرمسائل دفتری که تکالیف آن معلوم بوده است.

۸- دایرهٔ بایگانی:
از وظایف مهم این دایره نگاهداری پرونده‌های جاری وتقسیم کردن پرونده های اوقافی میان حوزه‌های مربوط ومنظم کردن پرونده‌ها از روی سنوات و سایر مسائل مربوط ببایگانی بوده است.

امور اوقاف شهرستانها:

امور اوقاف شهرستانها بطور کلی بعهده رؤساء فرهنگ واگذار بوده ودر ادارات فرهنگ مراکز شهرستانها چند نفر کارمند مخصوص بامور اوقاف بعنوان متصدی یا مدیر اوقاف وحسابدار وبازرس تعیین شده بودند که کلیهٔ امور مربوط بموقوفات متصرفی دولت ومتصرفی اشخاص راطبق مقررات قانون وآئین‌نامه‌اوقاف وباهمان اصولی که درمرکزعمل میشود بسرپرستی ومسئولیت رئیس‌فرهنگ انجام میدادند.

ونیز در شهرستانهای مهم دائره تحقیق اوقاف مرکب از چندنفر کارمندان فرهنگ محل بتشخیص ومعرفی رئیس‌فرهنگ وجود داشته که وظایف مقرره را انجام‌میدادند. درنقاطی که دائره تحقیق اوقاف وجودنداشته امور مربوط رابدائرهٔ تحقیق اوقاف نزدیکترین شهرستان ارجاع‌میکردند.

سازمان ادارهٔ امتحانات وبرنامه‌ها و وظایف آن تا پیش از سال ۱۳۲۸

کارهای مهم ادارهٔ امتحانات وبرنامه‌ها اصولاً بردوقسمت تقسیم‌میشود:

اول- قسمت برنامه‌ها و آئین‌نامه‌ها

وظایف مهم این‌شعبه‌تهیه برنامه و آئین‌نامه بوده‌است که باید با نهایت دقت با مطالعهٔ اوضاع اجتماعی واقتصادی وجغرافیائی کشور ایران ومطالعهٔ برنامه های ممالک شبیه بایران برای تحصیلات ابتدائی ودوره های متوسطه پسران و دختران

تنظیم گردد و پس از تنظیم برای مطالعه و تصویب شوراهای فنی برنامه و شورای عالی فرهنگ فرستاده شود علاوه براین در جریان سال تحصیلی معایب و نواقص برنامه‌ها را درضمن تدریس بوسیلهٔ بازرسان فنی تعیین نماید و برای رفع نقائص قدمهای لازم را بردارد. ازدیگروظایف این شعبه رسیدگی و بررسی باساسنامه و برنامه‌های تحصیلی آموزشگاههای اختصاصی بوده‌است.

دوم - قسمت امتحانات

درخصوص امتحانات نهائی وظیفهٔ سابق وفعلی این اداره عبارتست از تهیهٔ مقدمات امتحانات درمرکز و شهرستانها و انجام امتحانات مرکز بوسیله استادان ودانشیاران ودبیران مربوط ورسیدگی به نتایج آن وتهیهٔ گواهی نامه‌ها برای فارغ التحصیلها وتهیه آمارهای امتحانی بطریق ذیل:

۱ - تهیهٔ مطبوعات ولوازم امتحانات برای امتحانات نهائی خرداد وشهریورو هرسال تحصیلی.

۲ - ثبت اسامی داوطلبان امتحانات نهائی ابتدائی وپنجسالهٔ متوسطه وسالهای ششم ریاضی، ادبی، طبیعی، بازرگانی.

۳ - تهیهٔ برنامه‌های امتحانات نهائی خرداد وشهریور برای دوره‌های تحصیلی.

٤ - تعیین وانتخاب رؤساء وکارمندان هیئتهای ممتحنه امتحانات نهائی ابتدائی ومتوسطهٔ پسران ودختران درحوزهٔ تهران.

٥ - تعیین نمایندگان برای نظارت درامتحانات نهائی دبیرستانهای اختصاصی سایروزارتخانه‌ها.

٦ - ثبت وضبط نتایج امتحانات دردفاتر وارسال صورت فارغ التحصیلها بادارات مربوط وتهیهٔ آمارامتحانی.

۷ - تهیه وتوزیع جوائز ومدال بدانش آموزانی که درامتحانات نهائی رتبهٔ اول را حائزشده‌اند.

۸ - صدوراجازه نامه‌های پزشکی ودندان‌سازی ومامائی و داروسازی برای فارغ التحصیلهای دانشکده‌های مزبور.

۹ - صدور گواهی نامه‌های ابتدائی ومتوسطه وصدور یادداشت متکی بامتحانات ورونوشتهای مدارک تحصیلی وصدور گواهی نامه های آموزشگاههای تابع سایر

وزارتخانه‌ها که امتحانات نهائی آنها تحت نظر وزارت فرهنگ انجام میگیرد.
درقسمت امتحانات داخلی، آموزشگاهها با نظر دبیران و آموزگاران تحت نظر مدیر مدرسه اقدام میکنند.

سازمان ادارهٔ کل نگارش و وظایف آن

پیش از سال ۱۳۲۸

بعلت کثرت اداراتی که در تحت اداره کل نگارش انجام وظیفه می نمودند وظایف و تکالیف اداری آن زیاد و متنوع بوده است بنابراین برای اجتناب از اطاله کلام فقط بذکر وظایف عمده این اداره بین سالهای (۱۳۲۸-۱۳۲۰) می پردازد.

الف - وظایف ادارهٔ کل نگارش از سال ۱۳۲۰ تا ابتدای سال ۱۳۲۸

۱ - چاپ و توزیع کتب تحصیلی و غیرتحصیلی
۲ - حفظ کتب و قراردادن آن در اختیار تقاضا کنندگان مخصوصاً محصلین در تهران و شهرستانها.
۳ - صدور امتیاز روزنامه و مجله
٤ - نظارت دراجرای قانون مطبوعات
۵ - نظارت و رسیدگی بنمایشنامه‌ها
٦ - جمع آوری روزنامه‌ها و مجلات
۷ - جمع آوری اطلاعات فرهنگی
۸ - « » راجع بامور و روابط فرهنگی جهان و مبادلهٔ مطبوعاتی
۹ - ترجمه کتب مفید
۱۰ - نظارت شرعیات
۱۱ - بازرسی سینماها و تماشاخانه‌ها
۱۲ - ادارهٔ مجله آموزش و پرورش
۱۳ - رسیدگی بکارهای ادارهٔ باستانشناسی
۱٤ - توجه بادارهٔ موزهٔ ملی ایران باستان
۱۵ - توسعهٔ موزهٔ مردم‌شناسی
۱٦ - توجه بکتابخانهٔ ملی

۱۷ - نظارت بهنرستان هنرپیشگی

ب - سازمان ادارهٔ کل نگارش

اول - اداره کل نگارش که بدوایر ذیل تقسیم می گردیده:

۱ - دایرهٔ دفتر
۲ - » آمار و سالنامه
۳ - » چاپ کتاب
۴ - » مطبوعات
۵ - » اطلاعات
۶ - » تألیف و ترجمه
۷ - » کتابخانهٔ فنی
۸ - » بازرسی سینماها و تماشاخانه ها
۹ - » رسیدگی بکتابخانه های آموزشگاهها
۱۰ - » مجلهٔ آموزش و پرورش

دوم - اداره کل باستانشناسی که بدوایر ذیل تقسیم میگردیده:

۱ - دایرهٔ دفتر و بایگانی
۲ - » بازرسان فنی و اطلاعات
۳ - » نگهبانی
۴ - » ابنیه تاریخی
۵ - » کتابخانهٔ اختصاصی باستانشناسی
۶ - » اموال
۷ - » برق و حرارت مرکزی و مکانیک
۸ - » بخش مسکوکات و مهره های عتیقه موزه
۹ - » کتابخانه موزه
۱۰ - » ارزیابی و وصالی
۱۱ - » نقاشی و عکاسی و آزمایشگاه

سوم - اداره مردم شناسی

۱ - دایره دفتر و بایگانی
۲ - » کتابخانهٔ اختصاصی مردم شناسی

۳ - دایرهٔ اموال مردم‌شناسی

۴ - » انبار

۵ - » توده‌شناس

۶ - » مجسمه‌سازی

۷ - » نقاشی

چهارم - ادارهٔ کتابخانه ملی :

۱ - دایرهٔ دفتر و بایگانی

۲ - » کتابهای خطی و نفیس و سکه ها

۳ - » » چاپی

۴ - شعبهٔ مجلات و روزنامه‌ها

۵ - » بررسیهای علمی و ادبی

۶ - » کتابخانه اختصاصی فردوسی

۷ - » اطلاعات

تشکیلات دبیرخانه شورای عالی فرهنگ و وظایف آن تا قبل از شروع سال ۱۳۲۸

الف - وظایف وحدود مسئولیت وتکالیف اداری :

۱ - درامورى که‌رسیدگی بآنها بر طبق قانون شورای عالی فرهنگ از وظایف شوری است (که برای مزید استحضار خوانندگان فهرست وظایف مزبور از قانون استخراج و درصفحه بعد نگاشته‌شده‌است) ادارات مربوط پیشنهاد های لازم بمقام وزارت میدادند، وزیر فرهنگ پس از تصویب موافقت وارجاع بشورای عالی فرهنگ پیشنهادهای مزبور را باداره دبیرخانه میفرستاد تا درشوری مطرح نماید بنابر این اولین وظیفهٔ دبیرخانهٔ شورای عالی فرهنگ تنظیم پیشنهادهای رسیده بدبیرخانه‌وضم سوابق مربوط بهریك وتنظیم دستورمذاکرات و نیز تهیهٔ صورتجلسه شورای عالی فرهنگ وتدوین وابلاغ مصوبات شوری وحفظ سوابق دردفاتر وتهیهٔ گزارشهای لازم درحدودعملیات شوری ازوظایف دبیرخانه بوده‌است .

۲ - علاوه بر برنامه و اساسنامه‌و آئین‌نامه‌های مربوط‌بآموزشگاههای وزارت فرهنگ کلیهٔ اساسنامه و برنامه‌های سایر آموزشگاههای اختصاصی وزارتخانه‌های

دیگر بادارهٔ دبیرخانهٔ شورای عالی فرهنگ ارسال‌میشده که پس از طرح و تصویب و تنظیم ابلاغ آنها باادارهٔ دبیرخانهٔ شورای عالی فرهنگ بوده‌است.

۳ - علاوه براین امور رسیدگی بمدارک تحصیلی اشخاصی که‌در آموزشگاههای کشورهای خارجه تحصیل کرده‌اند نیزدرسابق با اداره دبیرخانه بوده و برای انجام این وظیفه وهمچنین برای رسیدگی بمدارک تخصصی پزشکان برطبق قانون و آئین‌نامه مصوب کمیسیونهای مخصوصی دراداره‌ٔ دبیرخانهٔ شورای عالی فرهنگ تشکیل میشده و آراء کمیسیونهای مربوط درشورای عالی فرهنگ مطرح میشده و پس از تصویب صدورارزشنامه‌های تحصیلی ویا گواهی نامه‌های تخصصی پزشکان وهمچنین صدور گواهینامه‌های اجتهاد باادارهٔ دبیرخانه‌شورای عالی فرهنگ بوده‌است.

۴ - تهیهٔ جواب نامه‌هائی که‌بهشورای عالی فرهنگ رسیده ودرصورت‌لزوم تقدیم گزارشهای لازم بادارهٔ دبیرخانه بوده‌است.

۵ - تهیهٔ برنامه‌های آموزشگاههای کشورهای خارجه که ازلحاظ‌تعیین‌ارزش مدارک تحصیلی در کمیسیونهای سابق‌الذکر باید مورد استفاده قرار گیرد با ادارهٔ دبیرخانه شورای عالی فرهنگ بوده‌است.

۶ - صحت تدوین وتنظیم وابلاغ مصوبات شورای‌عالی فرهنگ از وظایف مخصوص دبیرخانه بوده است وچون مصوبات‌شوری بلافاصله‌پس‌ازهرجلسه‌بادارات مربوط ابلاغ‌میشود بنابراین برای تأمین این‌منظور کلیهٔ پیش‌نویس‌مصوبات قبلاً از نظروزیرفرهنگ گذشته وپس ازتسجیل پیش‌نویس درابلاغ آنها اقدام‌میگردیده.

طبق مادهٔ ۱۲ اساسنامه وظایف شورای عالی معارف ازقرارتفصیل ذیل است:

۱ - اهتمام در ترویج خط وزبان وادبیات فارسی وعربی و نشر مقالات علمی عام‌المنفعه.

۲ - سعی درتهیه موجبات‌تکثیرمدارس وتدارک‌مقدمات‌تعلیم‌اجباری‌ومجانی.

۳ - مشورت دررفع نقایص تعلیمات‌عمومی وسعی درتهیهٔ وسائل‌تأسیس‌مدارس صنعتی وفلاحتی وشبانه‌روزی وتعمیم‌ورزشهای بدنی ورعایت قوانین حفظ‌الصحه و مراقبت دردستورتحصیلات مدارس خارجه.

۴ - تهیه واصلاح دستورات رسمی کلیهٔ تحصیلات علمی‌وفنی مدارک ذکور و

اناث و نظامنامه‌های مدارس.

۵ - تهیهٔ دستور تحصیلات مدارس و معلمین و معلمات و نظامنامه‌های راجع بآنها.

۶ - » » تفتیش اوضاع معارف و مدارس و امتحان شاگردان.

۷ - تطبیق تألیفات مخصوصه بمدارس یا دستورات رسمی و رد و قبول آنها.

۸ - مشارکت با وزیر معارف در تهیهٔ بودجه و مراقبت در مصارف کلیهٔ وجوه مصوبه.

۹ - رفع اختلافات بین مدارس و اصلاح مکتب خانهای موجود.

۱۰ - تعیین مصرف وجوه فوق‌العاده که برسم هدیه و اعانه بمصارف میرسد و وجوه موقوفاتی که قانوناً باید بمصرف معارف برسد و تعیین شهریهٔ شاگردان مدارس غیرمجانی دولتی.

۱۱ - تشخیص صلاحیت اشخاصی که اجازهٔ تأسیس مدرسه و امتیاز مجله و روزنامه میخواهند.

۱۲ - تصدیق صلاحیت معلمین و معلمات و تهیهٔ نظامنامهٔ مخصوص برای ترفیع و تنزل رتبه یا عزل آنها و رسیدگی بشکایات رؤساء و ناظمین و معلمین مدارس دولتی در حدود وظایف اداری آنها.

۱۳ - تعیین شرایط محصلینی که بخرج دولت بخارجه اعزام میشوند و نظارت در انتخاب آنها.

۱۴ - رسیدگی به دیپلمهای اشخاصی که در خارج تحصیل کرده‌اند و تشخیص صحت و سقم آنها.

۱۵ - حکمیت در مورد کتبی که برای تألیف یا ترجمه از طرف وزارت معارف بمعرض مسابقه گذاشته‌شده و بمؤلف یا مترجم آن جایزه داده‌میشود.

۱۶ - تصویب اعطای نشان علمی مطابق نظامنامهٔ مخصوص.

۱۷ - معاونت فکری بوزیر در هر نوع مسئله مشکلی که بآن هیئت رجوع نماید.

۱۸ - شورای عالی معارف نظامنامه داخلی خود و شعب ایالات و ولایات را تهیه نموده پس از تصویب هیئت دولت بموقع اجرا خواهد گذاشت.

۱۹ - تجدید نظر در احکام صادره از شوراهای معارف ایالات و ولایات.

ب ـ سازمان دبیرخانهٔ شورایعالی فرهنگ پیش ازسال ۱۳۲۸ عبارت بوده است از:

دایرهٔ دفتر و بایگانی

« تعیین ارزش مدارك تحصیلی

فهرست کارمندان رسمی شورایعالی فرهنگ درآواخر سال ۱۳۲۳

اسامی	عنوان
۱ ـ آقای تدین	دانشمند
۲ ـ « علاء	«
۳ ـ « دکترسعیدمالك	«
۴ ـ « ابوالقاسم نراقی	«
۵ ـ « بهار	«
۶ ـ « غلامحسین رهنما	رئیس مدرسهٔعالی
۷ ـ « دکترسیاسی	«
۸ ـ « « مجتهدی	رئیس دبیرستان
۹ ـ « مرتضی قلی اسفندیاری	معلم «
۱۰ ـ « لاهیجی	مجتهد
۱۱ ـ « دکتررعدی	مدیر کل

فهرست کارمندان افتخاری شورایعالی فرهنگ درآواخر سال ۱۳۲۳

۱ ـ آقای ابراهیم شمس آوری

۲ ـ « دکترجواد آشتیانی

۳ ـ « عبدالله شیبانی

۴ ـ « علی شایگان

۵ ـ « مهندس ریاضی

٦ ـ آقای رشید یاسمی
٧ ـ » دکتر زنگنه
٨ ـ » » محمود حسابی
٩ ـ » بدیع الزمان
١٠ـ » دکتر روشن
١١ـ » مظفری

فهرست کارمندان رسمی شورایعالی فرهنگ در شهریور سال ١٣٣٠

١ ـ آقای دکتر حسابی
٢ ـ » » صدیق
٣ ـ » » لقمان الملك
٤ ـ » تقی زاده
٥ ـ » دکتر شایگان
٦ ـ » فروزانفر
٧ ـ » دکتر سیاسی
٨ ـ » کلانتری
٩ ـ » مرتضی قلی اسفندیاری
١٠ ـ » دکتر نصیری
١١ ـ » لاهیجی

فهرست کارمندان افتخاری شورایعالی فرهنگ

١ ـ آقای آل بویه
٢ ـ » دکتر سنجابی
٣ ـ » » جهانشاه صالح
٤ ـ » احمد سعیدی
٥ ـ » شمس آوری
٦ ـ » مهندس بازرگان

۷ - آقای دکتر پارسا

۸ - » فرهودی

۹ - » دکتر فرهمندی

۱۰ - » مصاحب

وظایف و سازمان ادارهٔ تربیت بدنی پیش از سال ۱۳۲۸

ادارهٔ تربیت بدنی در سابق وظایف و سازمان خاصی داشته که فقط بذکر اساسی ترین آنها میپردازیم :

الف ـ وظایف :

۱ ـ تعیین برنامهٔ دورهٔ دانشسرای تربیت بدنی سابق.

۲ ـ تعیین برنامهٔ دورهٔ تکمیلی ورزشی سابق.

۳ ـ » آموزگار ورزش برای دبستانها و دبیرستانهای پایتخت و شهرستانها.

٤ ـ » وتهیهٔ برنامهٔ ورزش بین آموزشگاهها .

۵ ـ انجام مسابقه‌های ورزشی برای داوطلبان .

٦ ـ تشکیل کلاسهای تمرینی و آموزشی برای داوطلبان.

۷ ـ نشر وانتشارات قوانین ومقررات ورزشی ومسابقه‌های قهرمانی.

۸ ـ تشکیل کلاسهای آموزشی برای تربیت و تهیهٔ آموزگار ورزش دختران.

۹ ـ بازرسی آموزشگاهها از لحاظ تشکیلات ورزشی و اجرای برنامه های ورزشی .

۱۰ ـ رسیدگی بشکایات آموزشگاهها در خصوص مسائل مربوط بورزش ، خاصه حضور وغیاب آموزگاران ورزش .

ب ـ سازمان :

۱ ـ دایرهٔ دفتر.

۲ ـ » آموزش

۳ ـ » کارگزینی

٤ ـ » مسابقه

۵ ـ » بازرسی

هر کدام از دوائر فوق بترتیب احتیاجات دارای تعدادی کارمند بوده است.

سازمان و وظایف اداره کل موسیقی کشور
در سالهای پیش از ۱۳۲۸

وظایف ادارهٔ کل موسیقی کشور در سالهای گذشته بدینقرار بوده‌است :

۱ - سرپرستی معلمین سرود و موسیقی آموزشگاههای پایتخت و شهرستانها و پیشنهاد انتخاب و انتصاب آنها بمقام وزارت و بازرسی امور فنی مربوط بسرود و موسیقی بوسیلهٔ بازرسان فنی سرود و موسیقی و تعیین جزئیات برنامهٔ تعلیمات سرود آموزشگاهها و سرود هائی که باید خوانده شود با در نظر گرفتن برنامهٔ کلی که بتصویب شورایعالی فرهنگ رسیده‌است .

۲ - انجام امور مربوط بموسیقی که بوزارت فرهنگ ارجاع میشود .

۳ - انجام حوائج هنرستان عالی موسیقی که دارای سه دوره ابتدائی و متوسطه و عالی بوده‌است و پیشنهاد انتخاب و انتصاب و تغییر و تبدیل کار کنان اداری و معلمین آن هنرستان از قبیل آموزگار و دبیر و هنرآموز و نظارت در اجرای برنامهٔ تحصیلی شاگردان و امتحانات آن هنرستان اعم از داخلی و نهائی و گواهی و امضای شهادتنامه ها و گواهی نامه های موسیقی و همچنین بر آوردن احتیاجات اداری و انجام امور مالی هنرستان بوسیلهٔ ادارات مربوط وزارت فرهنگ .

۴ - موافقت باصدور اجازهٔ اعلانات مربوط بموسیقی که برای الصاق تمبر از طرف اشخاص باداره کل نگارش داده میشود .

۵ - تعمیم و انتشار موسیقی علمی و جدیت در پیشرفت موسیقی ملی ایران بوسیلهٔ دادن کنسرتها و چاپ رسالات و قطعات موسیقی .

۶ - جمع آوری آهنگها و ترانه‌ها و موسیقیهای محلی (فولکلور موسیقی) بوسیلهٔ معلمین موسیقی شهرستانها و یا بوسیلهٔ اعزام مأمور مخصوصی از تهران .

۷ - اداره کردن موسیقی رادیو که ازاین حیث این اداره مستقیماً باادارهٔ رادیو و بی سیم پست و تلگراف تماس دارد .

سازمان :

این اداره مانند سایر ادارات وزارتخانه دارای یک رئیس یک معاون و مدیر دفتر و مدیر داخلی و ناظم و عده‌ای آموزگار و دبیر و هنرآموز است .

سازمان وزارت فرهنگ باذکرجدیدترین ادارات ودوایر و کارمندان ووظایف هر کدام

چنانکه در پیش اشاره شد از آغاز تأسیس وزارت فرهنگ سازمان این وزارتخانه درحال تغییر وتبدیل بوده و اغلب بی رعایت کردن هیچگونه اصول و مقررات و بدون درنظر گرفتن احتیاجات وزارتخانه، این سازمان دستخوش میل وهوی وهوس اشخاص قرارمیگرفته وحتی شخصیتهای غیر فرهنگی بنام دوستان و رفقا ومشاوران واصلاح طلبان درخارج حوزهٔ وزراتی وزیر فرهنگ را متوجه تشکیلات جدیدی میساختهاند و او هم برای تکمیل افتخارات خود وارضای آرزوهای دوستان و برقراری نظم نوین دست بتغییر و تبدیل ادارات و کارمندان میزده ودر استقرار سازمان جدیدتری قدم بر میداشته است.

تعداد این سازمانها باتغییرات آن درسالهای اخیر زیاد ومتنوع و پیچیده میباشد ونگارنده برای نمونه بذکر نمونهای ازسازمانهای وزارت فرهنگ درادوار مختلف اکتفا کردم واکنون بذکر جدیدترین سازمان وزارت فرهنگ که اکنون تا حد زیادی درتشکیلات وزارتخانه از آن پیروی میشود میپردازد.

سازمان وزارت فرهنگ

سازمان دفتر وزارتی

الف - وظایف :

۱ - دریافت وثبت کلیهٔ نامهها و گزارشهائی که بعنوان وزارت فرهنگ است.

۲ - ارائه دادن نامههای مستقیم بمقام وزارت یامعاونت برای اخذدستور.

۳ - توزیع نامهها بادارات مربوط برای اقدام مقتضی.

٤ - ابلاغ دستورها واحکام صادرشده بامضای مقام وزارت یا معاونت ویا از طرف مقام وزارت.

٥ - پاسخ دادن بنامههائی که جنبهٔ اطلاعی دارداز طرف وزیر مگر نامههائی که ازطرف مقامات عالی میرسد که دراینصورت باید بهامضای زیریامعاون باشد.

٦ - جمع آوری گزارشهای مرتب ادارات تابع وزارت فرهنگ وتقدیم آنها بمقام وزارت یامعاونت.

۷ - ثبت نامه‌ها و گزارشهای محرمانه و حفظ آنها در پرونده های مخصوص وارائه نامه های محرمانه برای کسب دستور مقام وزارت یامعاونت، مستحضر ساختن رؤسای ادارات ازامورمحرمانه که باید مورد رسیدگی واقدام آنها قرار گیرد.

توضیح آنکه آقایان رؤسای ادارات پس از اطلاع مستقیماً بقسمت محرمانه مراجعه کرده وموضوع مورد رسیدگی رامطالعه واقدام مقتضی خواهند نمودو نتیجه اقدام ازقسمت محرمانه بعرض مقام‌وزارت یامعاونت رسیده بوزارتخانه‌ها و به‌ادارات مربوط ابلاغ خواهدشد.

۸ - تهیه خلاصه‌ای بزبان فارسی ازنامه‌ها و گزارشهائی که بزبان غیرفارسی میرسد وترجمه تمام آنها عنداللزوم تحریرنامه ها و گزارشهائی که بایدبزبانهای‌دیگر صورت گیرد.

۹ - پلی کپی کردن بخشنامه‌هائی که باید بامضای مقام وزارت یامعاونت یا ازطرف وزیرابلاغ شود.

۱۰ - تعقیب نامه‌هائی که ازطرف‌مقامات عالی برای اقدام بوزارت فرهنگ ارجاع میگردد. پی‌نوشت مقام وزارت یامعاونت یامدیریت کل‌وتوزیع نامه‌هائی که بامضای وزارتی صادرمیشود.

ب - سازمان

۱ - دایره‌دفتر	۱٦	کارمند
۲ - دایره‌رمز ومحرمانه	۷	»
۳ - دایره نامه‌رسائی	۲۳	»
٤ - دائره ترجمه	۱۱	»
٥ - کارمندان جزء	۱۹	»

(توضیح آنکه اکثرعباراتی که در وظایف و تشکیلات فرهنگ بکار رفته مبهم است ولی نگارنده برای درج مطلب لازم دید عین بخشنامه را نقل کند و این روش تاپایان بخشنامه شماره ۷۰ر٤۷٤ر٤۰٤ر۱۸٤ر٤۳اداره کل کار گزینی وزارت فرهنگ ادامه خواهد یافت).

سازمان و وظایف اداره کارپردازی

الف ـ وظایف

۱ ـ تهیه ملزومات و اثاثیه سوخت وزارتخانه

۲ ـ خرید اثاثیه‌های فنی مدارس و آموزشگاهها

۳ ـ توزیع اثاثیه و کتب و وسائل فنی.

ب ـ سازمان

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
مباشر خرید	٦ »
کارمند جزء	۵ »

دایره دفتر و بایگانی

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »
ماشین نویس	۱ »

دایره انبار

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »

سازمان و وظایف اداره کل کارگزینی وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف اداره کل کارگزینی

اجرای قوانین و مقررات استخدامی ـ تهیه کلیه ابلاغهای استخدام ـ نقل و انتقالات ـ انتظار خدمت ـ بر کناری از خدمت ـ مرخصی ها ـ ماموریت ـ بازنشستگی برقراری وظیفه درباره ورثه کارمندان متوفی و معلمین از کار افتاده ـ ترفیعات و اضافات ـ کلیه مزایا ـ تقدیر و تشویق و توبیخ ـ تهیه احکام و فرامین ـ تنظیم پیمان نامه ها و قرار دادهای کارمندان داخلی و اتباع بیگانه و روزمزد و تنظیم شناسنامه و تهیه آمار استخدامی ـ رسیدگی بامور نظام وظیفه مستخدمین مشمول ـ تهیه و تنظیم طرحهای قانون و تصویب نامه مربوط بامور استخدام.

تشکیل و حفظ پرونده های استخدامی کلیه کارمندان ـ مراقبت و نظارت در تنظیم بودجه پرسنلی ومزایای مربوط باستخدام ـ رفع احتیاجات ادارات از لحاظ کارمند ـ مکاتبه در بارهٔ کلیه امورسابق الذکر .

ب ـ سازمان اداره کل کارگزینی

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
خدمتگزار	۲۰ »

دایره دفتر

مدیر	۱ نفر
متصدی محرمانه	۱ »
ماشین نویس	٦ »
کارمند	۱۲ »

قسمت آموزگاران

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲۵ »

ب ـ اداره امور کارمندان اداری

رئیس	۱ نفر

دایره کارمندان اداری مرکز

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »

دایره کارمندان اداری ولایات

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »

دایره خدمتگزار جزء

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »

دایره اضافات و ترفیعات

مدیر	۱ نفر

دائره امور آموزشگاهها

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »

الف ـ اداره امور کارمندان آموزشی

رئیس	۱ نفر

دایرهٔ دبیران

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲۵ »

اداره امورعمومی

رئیس	۱ نفر

دایره بایگانی واکد

مدیر	۱ نفر
بایگان و کمك بایگان	٤ »
عضو	۲ »

دفتر محاکمات اداری

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

شعبه تنظیم فیش

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

دائره آمار و تهیه شناسنامه استخدامی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۸ »

شعبه مشمولین نظام وظیفه

مدیر	۱ نفر

کارمند ۳ نفر کارمند ۲ نفر

دایره بایگانی عمومی

بایگان و کمک بایگان	۱۲ نفر
عضو	۶ »
متصدی بایگانی امور محرمانه	۱ »

سازمان و وظایف اداره تربیت بدنی وزارت فرهنگ

الف - وظایف

تنظیم برنامه‌های ورزش اعم از تعلیمات و مسابقات و ابلاغ آن بحوزه های فرهنگی پس از تصویب مقام وزارت و جمع آوری نتایج مطابقه‌ها و راهنمائی لازم از نظر ورزشی و بهداشتی ، معرفی آموزگاران ورزش بحوزه های فرهنگی ، پیشنهاد نقل و انتقال آنها ، گواهی صلاحیت داوطلبان خدمت ورزش ، تحصیل آمار مربوط به‌امور ورزش ، جمع آوری برگهای پرسشنامه بهداشتی ، رسیدگی بحساب درآمد حاصل از محل $\frac{1}{4}$ وجوه ورزشی ، توزیع با تصویب مقام وزارت بین مدارس .

ب - سازمان

رئیس	۱ نفر	**شعبه تربیت بدنی دختران**	
معاون	۱ »	مدیر	۱ نفر
مستخدم جزء	۵ »	کارمند	۱ »
دایره دفتر و بایگانی		**شعبه حسابداری و اموال**	
مدیر	۱ نفر	مدیر	۱ نفر
ماشین نویس	۱ »	عضو	۱ »
عضو	٤ »		
شعبه تربیت بدنی پسران			
مدیر	۱ نفر		
عضو	۱ »		

سازمان و وظایف اداره بازرسی وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ - مراقبت دراجرای قوانین و آئین نامه‌های مربوط باموومالی - اوقافی - اداری ودستورهای صادره همچنین مراقبت در نگاهداری نظم وتربیت درکلیه ادارات ومؤسسات فرهنگی .

۲ - رسیدگی بحضوروغیاب وتعیین میزان جریمه وابلاغ آن به اداره حسابداری.

۳ - رسیدگی بشکایات.

٤ ـ مراقبت درانجام تعمیرات ضروری وابنیه ومراقبت درامور نظافت آنها.

۵ - نظارت درخرید وفروش واجاره که بوسیله مأمورین وزارت فرهنگ انجام میشود واعزام بازرس و نماینده درمناقصه‌هاومزایده‌ها .

٦ - بازرسی مدارس ومراقبت دراجرای برنامه‌هاومصوبات شورایعالی فرهنگ راجع بمدارس.

۷ - بازرسی ومراقبت درحسن جریان امتحانات داخلی ونهائی وتهیه گزارش راجع بنقائص موجود .

۸ - مراقبت درتهیه وسایل تحصیلی مدارس - کتاب ـ لابراتوار - فیلمهای تربیتی وغیره.

۹ - مراقبت درحسن انتظام مدارس ملی واینکه آئین نامه‌هاومقررات مخصوص بآنها بموقع اجرا گذاشته شود .

۱۰ - مطالعه وتهیه گزارش درروش تدریس معلمین.

۱۱ - مطالعه وتهیه گزارش درامور کودکستانها .

۱۲ - تنظیم آمار ساختمانهای متعلق بوزارت فرهنگ ازمحل عطایای ملوکانه یا عواید دولتی یاعوایداوقاف یاازهدایای اشخاص ویابوسیله قانون تعلیمات اجباری ساخته شده است .

۱۳ - تهیه وتنظیم آمار کلیه دانش آموزان دبستانهای کشور .

۱٤ - تهیه وتنظیم آمار کلیه دانش آموزان دبیرستانها ودانشسراهای کشور.

۱۵ - تهیه وتنظیم آمار کلیه فارغ التحصیلهای دوره‌های ابتدائی ومتوسطه.

۱٦ - تهیه وتنظیم آمار کلیه آموزگاران باذکرمدارک تحصیلی وسنی.

۱۷ - تهیه و تنظیم آمار کلیه دبیران با ذکر مدارک تحصیلی و سنی

۱۸ - استخراج بودجه مدارس ابتدائی و متوسطه و تعیین اینکه چه قسمت از آن صرف امور اداری و هزینه‌های آموزشی میشود.

۱۹ - تهیه و تنظیم آمار کلاسهای سالمندان و تعداد داوطلبانی که شهادتنامه سالمندان گرفته‌اند.

۲۰ - تهیه و تنظیم آمار از هرگونه مؤسسات که بستگی بامور مدارس و فرهنگ عمومی کشور داشته باشند از قبیل قرائتخانه و کتابخانه - کتابفروشی - سینما - تآتر - چاپخانه - کلوبها و میدانهای ورزش - زورخانه و انجمنهای علمی و ادبی.

۲۱ - تهیه و تنظیم آمار کودکستانها و تعداد اطفال و مربیان آنها.

۲۲ - تهیه آمار اطفالی که بموجب قانون تعلیمات اجباری بسن تحصیلی رسیده‌اند بامراجعه به اداره کل آمار کشور.

(تبصره - تمام اطلاعات آماری و گزارشهای فنی بااظهار نظر باید باداره کل تعلیمات عمومی فرستاده شود و در آذرماه هر سال یك نسخه از کلیه آمار مزبور باید بطبع رسیده و منتشر شود)

۲۳ - مکاتبات مربوط بامور مشمولین نظام وظیفه دبیرستانها باداره کل نظام وظیفه عمومی.

۲۴ - اعلام ارزش مدارک تحصیلی فارغ‌التحصیلهای دبیرستانها که ترك تحصیل میکنند به اداره کل نظام وظیفه عمومی.

۲۵ - خواستن صورت اسامی مشمولین کلیه دبیرستانهای کشور و ارسال آنها به اداره نظام وظیفه عمومی.

۲۶ - صدور اوراق معافیت محصلین مشمول نظام وظیفه مدارس تهران و حومه.

۲۷ - رسیدگی بوضعیت اوراق معافیت محصلین مشمول نظام وظیفه دبیرستان های اختصاصی سایر وزارتخانه ها.

۲۸ - سرپرستی شوفرهای وزارتخانه و تنظیم سرویس اتوموبیلها.

ب - سازمان اداره بازرسی

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ «

خدمتگزار	۱۵ نفر
شوفرهای وزارتخانه	۲۰ »

دایره دفتر و بایگانی

مدیر دایره	۱ نفر
متصدی امور محرمانه	۱ »
کارمند	۱۲ »
ماشین نویس	۳ »

الف ـ قسمت بازرسی

بازرسان (اداری فنی)	۲۰ نفر

دایره امور انتظامی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

دایره امور مالی

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »

دایره مشمولین

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

ب ـ قسمت آمار

رئیس	۱ نفر
کارمند	۵ »
آمارگر	۱ »

سازمان اداره ساختمان وزارت فرهنگ و وظایف آن

الف ـ وظایف

تهیه نقشه‌های ساختمانی مورد احتیاج و همچنین تقسیم اعتبارات ساختمانی و عقد قراردادهای ساختمانی و نظارت در اجرای قراردادها و نقشه‌های مربوط.

نظارت فنی در امور تعمیرات ابنیه فرهنگی تهران و حومه.

اجرای امور مربوط ببرق وشوفاژو تلفن واتومبیل مؤسسات فرهنگی تهران وحومه .

ب ـ سازمان

معاون	۱ نفر
مستخدم جزء	۱ «

دایره دفتر و بایگانی

مدیر	۱ نفر
عضو	۵ «
ماشین نویس	۱ «

دایره اعتبارات

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ «

دایره برق وشوفاژو تلفن واتومبیل

مدیر	۱ نفر (مهندس برق)
کارمند فنی	۸ نفر
تلفن چی	٤ «

دایره دفتر فنی

رئیس	۱ نفر (مهندس معماری)
مهندس معمار	٤ نفر
مهندس بتن آرمه	۱ «
نقشه کش	۲ «
مهندس تأسیسات	۱ «
کمک	۱ «

دایره نظارت و بازرسی ساختمانی

رئیس یکنفر مهندس ساختمانی یاارشیتکت

مهندس ناظر برای شهرستانها	۱۵ نفر

شعبه قراردادها

مدیر ۱ نفر

کارمند ۱ »

سازمان و وظایف اداره کل باستان شناسی و موزه‌های وزارت فرهنگ

الف - وظایف

۱ - اجرای قانون عتیقات در تعمیر و صیانت ابنیه تاریخی.

۲ - » حفاری‌های علمی.

۳ - صدور اجازه و نظارت در حفاریهای هیئتهای خارجی و کاوشهای تجارتی و صدور اشیاء عتیقه.

۴ - جمع آوری مجموعه‌های آثاری که از نظر تاریخی و مردم‌شناسی نگاهداری آنها در موزه‌های مختلف کشور ضروری تشخیص داده شود و ترتیب نمایشگاههای موقت یادائم برای آنها.

۵ - همکاری با دانشمندانی که درباره آثار تمدنهای گذشته ایران بررسی و مطالعه میکنند.

۶ - تهیه و تدوین نشریات لازم برای شناساندن آثار تاریخی و تحقیقات جدید باستان‌شناسی.

۷ - ایجاد و تکمیل موزه‌های کشور.

ب - سازمان

مدیر ۱ نفر

هیئت مدیره ۳ »

الف - اداره باستان‌شناسی

رئیس ۱ نفر

معاون ۱ »

مأمور فنی ۴ »

کارمند جزء و تلفنچی ۴ »

دایرهٔ دفتر و بایگانی

مدیر	۱ نفر
ماشین نویس	۱ «
کارمند	۳ «

دایره ابنیه تاریخی

مدیر	۱ نفر
کارمند فنی و اداری	۲ «
مأمور انجام کارهای انجمن آثار ملی	۱ «

شعبه حفاری

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ «

شعبهٔ تأسیسات واموال

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ «

ج - موزه ایران باستان

مدیر	۱ نفر
موزه‌دار	۳ «
کارمندان فنی موزه	٦ «
مدیر کتابخانه موزه و کتابدار	۲ «
مینیاتوریست	۱ «
نقاش	۱ «
عکاس	۱ «
مجسمه‌ساز	۱ «
ارزیاب و کارشناس آثار عتیقه	۱ «
وصال	۱ «
متصدی انتظامات و نگهبانی	۱ «
مستخدم جزء و نگهبان	۱۷ «
پاسبان	٤ «

باغبان وسرایدار	۵ نفر
خدمتگزار جزء	۶ »

د - مردم شناسی

مدیر	۱ نفر
کارمندان فنی	۵ »
» اداری	۳ »
ماشین نویس	۱ »
خدمتگذار جزء و نگهبان	۸ »
باغبان	۲ »

سازمان و وظایف اداره کل اوقاف وزارت فرهنگ

الف - وظایف

۱ - تحصیل صورت صحیح از وقفنامه ها و موقوفات مرکزی و شهرستانها و استانها و بخشها در تمام مملکت.

۲ - نظارت کلی بر اعمال متولیان و نظار موقوفات و اموال غیر منقول که برحسب نذر و یا وصیت و یا حبس منافع آن بطور دائم و یا در مدتی که کمتر از ۱۸ سال نباشد برای مصارف عامه تخصیص داده شده و نظارت بر موقوفات خاصه بر طبق قانون اوقاف و تفتیش در وصول و ایصال عایدات آنها و ممانعت از حیف و میل اولیاء و مباشرین وقف و نذر و ثلث و حبس نسبت باعیان و منافع آنها و تدارک موجبات آبادی رقبات مزبور و همچنین نظارت مجانی در جمع و خرج مؤسسات خیریه و آنهائی که وقف برشهرها است .

۳ - دریافت حق التولیه موقوفاتی که اداره آن مستقلاً بعهده اداره کل اوقاف واگذار شده و دریافت حق النظاره از سایر موقوفات عامه بمیزانی که قانون اوقاف معین کرده است .

۴- مراقبت در صرف عایدات اوقاف بمصارف مخصوصه خود برحسب ما او قفها اهلها.

۵ - اهتمام در صرف منافع موقوفاتی که مصرف معین ندارد و باید در مطلق بریات صرف شود، در مصارف تعلیمات و فوائد عمومیه.

٦ - اداره کردن موقوفاتی که متولی ندارد ویامجهول التولیه است .
٧ - تسویه اختلاف بین متولی و نظار اوقاف وخدمه وموظفین موقوفات.
٨ - تحقیق نوشتجات واسناد راجعه باوقاف ورجوع بداد گستری درصورت لزوم.
٩ - تحقیق جمع وخرج وعایدی اوقات مختلفه.
١٠ - تحقیق وتمیز املاک موقوفه ازاملاک شخصی.
١١ - دقت واهتمام دراجرای کلیه مقررات قانونی اوقافی.

ب - سازمان

رئیس کل اوقاف ١ نفر

الف - اداره اوقاف

معاون رئیس کل اوقاف که سمت ریاست اداره اوقاف را نیزدارد .

دایره دفتر و بایگانی

مدیردایره	١ نفر
کارمند	٧ »
ماشین نویس	٣ »

دایره اوقاف تهران

مدیردایره	١ نفر
کارمند	٤ »

دایره اوقاف شهرستانها

مدیردائره	١ نفر
کارمند	٤ »

دایره اوقاف متصرفی

مدیردایره	١ نفر
کارمند	٢ »

دایره کارگزینی

مدیردایره	١ نفر
کارمند	٢ »

دایره حسابداری واموال

مدیردایره	١ نفر

کارمند و ناظر مالی	٦ نفر

دایره بازرسی

مدیره دایره	۱ نفر
بازرس	۳ »

دایره قضائی

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۱ »
وکیل ومشاور قضائی	۲ »

دایره جزوجمع

مدیر دائره	۱ نفر
عضو	۲ »

ج - اداره تحقیق اوقاف

رئیس	۱ نفر

دایره دفتر و بایگانی

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۲ »
ماشین نویس	۱ »

شعب تحقیق

رئیس	۱ نفر
محقق اصلی وعلی البدل	٤ »
خدمتگزار جزء وتلفنچی وتحصیلدار وشوفر جمعاً	۲۲ »

اداره اوقاف درجه اول

رئیس	۱ نفر
بازرس	۱ »

دایره دفتر و بایگانی

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ »

ماشین نویس	۱ نفر
شعبه کارگزینی	
مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »
شعبه حسابداری واموال	
مدیردایره	۱ نفر
کارمندوتحویلدار	۲ »
دایره اجاره‌نامه‌ها وثبت‌رقبات ومحاکمات جزوجمع	
مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۱ »
وکیل‌محاکماتی	۱ »
وکیل‌ثبتی	۱ »
اداره اوقاف‌درجه۲	
رئیس	۱ نفر
دایره‌دفتر وبایگانی	
مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۱ »
ماشین‌نویس	۱ »
شعبه کارگزینی وبازرسی	
کارمند	۱ »
شعبه‌حسابداری واموال	
مدیردائره	۱ نفر
کارمندوتحویلدار	۱ »
شعبه اجازه‌نامه‌ها وثبت رقبات ومحاکمات جزوجمع	
مدیردایره	۱ نفر
کارمند	۱ »
وکیل‌اوقاف	۱ »

خدمتگزار و تحصیلدار	۳ نفر

اداره اوقاف درجه ۲

رئیس	۱ نفر
عضو	۴ »
خدمتگزار جزء	۲ »

نمایندگی‌های تابع شهرستان و استان هر کدام یك نفر مدیر اوقاف و یك کارمند و یك نفر خدمتگزار خواهد داشت.

سازمان و وظایف ادارهٔ کل تعلیمات عالیه و روابط فرهنگی وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ ـ تصدی امور ارتباطی کلیه مدارس عالی و اداره امور دانشکده‌های شهرستانها تا زمانی که استقلال بیابند.

۲ ـ اداره امور دانشجویان ایرانی در خارجه و سرپرستها.

۳ ـ اداره کردن امور مربوط بروابط فرهنگی با دول خارجه و مؤسسات فرهنگی خارجی و وابسته‌های فرهنگی.

۴ ـ رسیدگی بمدارك تحصیلی صادره از مدارس خارجه و آموزشگاههای عالی و تطبیق کردن ارزش آنها با یکدیگر.

۵ ـ رسیدگی به پروانه‌ها و صادر کردن آنها.

ب ـ سازمان

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
کارمند جزء	۸ »

دفتر و بایگانی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۷ »
متصدی محرمانه	۱ »

ماشین نویس	۲ نفر
متصدی آمار	۱ »

قسمت روابط فرهنگی

رئیس	۱ نفر

دایره روابط فرهنگی

مدیر	۱ نفر
مترجم	۲ »
کارمند	۱ »

قسمت اعزام محصل وامور سرپرستی

رئیس	۱ نفر

دایره امور ارزی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

شعبه تعیین ارزش

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

قسمت اعزام مدارس عالی ودانشگاههای
(کشورهای مختلف)

رئیس	۱ نفر

دایره امور آموزشگاهها ومدارس عالی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

شعبه صدور ورسیدگی پروانه ها

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

شعبه تعیین ارزش مدارك تحصیلی صادره از آموزشگاههای داخلی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

شعبه امور محصلین دولتی وسرپرستی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ «

شعبه امور نظام وظیفه وصدور تذکره

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ «

وظایف وسازمان ادارهٔ فعالیت‌های اجتماعی وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ـ ادارهٔ مجالس عمومی وجشنها وپذیرائی‌هائی که از طرف وزارت فرهنگ بعمل میآید.

۲ـ همکاری درامور مربوط بمجالس جشن، خطابه وکنفرانس که درمدارس تهران وحومه ازطرف ادارهٔ فرهنگ تهران برقرارمیشود.

۳ـ برقراری مجالس سخنرانی (ادبی ـ اخلاقی ودینی) برای تهران وسایر نقاط کشور.

۴ـ جمع آوری اطلاعات فرهنگی وانتشار آنها بوسیله رادیو وجراید ونشریات فرهنگیان.

۵ـ تهیه نمایشنامه‌ها وفیلم‌های مفید وتهیه وسایل نمایش آنها برای دانش آموزان وفرهنگیان درمرکز وشهرستانها.

۶ـ نظارت ومراقبت درفعالیتهای بهداشتی مؤسسات فرهنگی ومدارس و تهیه وسایل تأمین بهداشت عمومی آنها.

۷ـ ادارهٔ امور بیمهٔ فرهنگیان.

۸ـ « کلیه امور تعاونی مربوط بفرهنگیان ودانش آموزان.

۹ـ نشر مرتب مجله آموزش وپرورش برای استفاده فرهنگیان باهمکاری ادارات تعلیماتی.

۱۰ـ نشرمرتب مجله دانش آموزان برای استفاده محصلین.

۱۱ـ نشر کتب ورسائل مفید غیر درسی متناسب بادوره‌های مختلف تحصیلی

اعم از کودکستانها و دبیرستانها.

۱۲- نشر کتب و رسائل مفید غیر درسی برای استفاده محصلین حرفه‌ای و کشاورزی.

ب - سازمان

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
کارمند جزء	۸ »
دایرهٔ دفتر و بایگانی	
مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »
ماشین نویس	۲ »
دایره نطق و خطابه‌ها و نمایشها	
مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ »
دایره اطلاعات و تبلیغات و پذیرائیها	
مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ »
دایره بهداشت و بیمه	
مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۴ »
دایره مأمور تعاونی	
مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ »
مجله آموزش و پرورش	
مدیر داخلی	۱ نفر
کارمند	۲ »
مجله دانش آموز و نشریات دیگر	
مدیر داخلی	۱ نفر
کارمند	۲ »

تشکیلات و وظایف اداره کل هنرهای زیبای کشور

الف - وظایف

۱- ترویج آثار هنری

۲- احیاء و توسعه و بسط و حفظ هنرهای ملی

۳- تشویق هنرمندان

۴- برقرار کردن روابط هنری با سایر کشورها

۵- ایجاد مؤسسات هنری و تکمیل مؤسسات فعلی و اداره کردن آنها

۶- مساعدتهای مادی و معنوی بهنرمندان و مؤسسات هنری برای پیشرفت کار آنها

۷- شناساندن هنرمندان ایرانی

۸- اظهار نظر درباره کلیه امور هنری و صلاحیت هنرمندان

۹- نظارت در کلیه امور مؤسسات هنری دولتی و غیردولتی از هر حیث

ب - سازمان

رئیس، که دارای سمت معاونت وزارت فرهنگ خواهد بود

معاون، عنوان مدیر کلی خواهد داشت

کارمند جزء و تلفونچی و سرایدار و دربان و غیره ۳۰ نفر

دایره دفتر و بایگانی

رئیس	۱ نفر
کارمند	۴ »
ماشین نویس فارسی ولاتین	۲ »

دایره کارگزینی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

دایره حسابداری

مدیر	۱ نفر
کارمند حسابدار	۲ »

دایره کارپردازی واموال

مدیر	۱ نفر
کارپرداز و کارمند	۲ »

اداره فنی

رئیس	۱ نفر

دایره بازرسی فنی

مدیر	۱ نفر
بازرس	٤ »
کارمند	۱ »
مترجم	۱ »

دایره کارشناسان هنری

مدیر	۱ نفر
مسئولین شعب، نقاشی، مجسمه سازی، موسیقی بین المللی، موسیقی ملی، سینما تآتر و بالت	۷ نفر

دایره اطلاعات و کتابخانه و نشریات

مدیر	۱ نفر
کارمند	٦ »

اداره هنرهای ملی

رئیس	۱ نفر

موزه

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

شعبه مینیاتورسازی

استاد قسمت	۱ نفر
کمك استاد	۱ نفر

شعبه تذهیب

استاد قسمت	۱ نفر
کمك استاد	۱ نفر

تذهیب کار	۱ نفر
شعبه قالی بافی	
استاد قالی باف ساز	
و کمك ساز	۱ نفر
نقشه کش	۱ »
شعبه رنگرزی	
استاد قسمت	۱ نفر
رنگرز	۱ »
شعبه کاشی سازی	
استادقسمت	۱ نفر
کمك استاد	۱ »
نقشه کش کاشی	۱ »
شعبه خاتم سازی	
استاد قسمت	۱ نفر
کمك استاد	۱ »
شعبه منبت سازی	
استاد قسمت	۱ نفر
کمك استاد	۱ »
شعبه زری بافی و مخمل بافی	
استاد قسمت زری بافی	۱ نفر
نقش بند	۱ »
استاد قسمت مخمل بافی	۱ »
نقش بند	۱ »
استادقسمت مخمل بافی	۱ نفر
نقش بند	۱ نفر
شعبه شالبافی و ترمه	
استادقسمت	۱ نفر
نقشه بند	۱ نفر

شعبه میناسازی

استادقسمت	۱ نفر
کمك استاد	۱ نفر
مینا سازی	۱ «

شعبه قلمزنی روی فلز (ازقبیل نقره، طلا، برنج وغیره)

استاد	۱ نفر
کمك استاد	۱ «
قلمزن روزمزد	۲ «

تبصره ـ چون اداره کل هنرهای زیبای کشورجدیدالتأسیس است سازمان آن ومؤسسات تابعه برحسب توسعه‌ای که پیدامیکند ممکن است تغییر نماید، هر تغییری که بعداًداده‌شود بتصویب هیئت‌وزیران خواهد بود.

تشکیلات ووظایف ادارهٔ کتابخانه‌ملی

الف ـ وظایف

کتابخـانه ملی برای استفاده مطالعه عموم ومرکز تحقیقات ومطالعـات علمی وادبـی وجمع آوری وحفظ نسخه‌هـای خطی وترویج وتشویق حسن خط ومرجع اطلاعات کتابخانه‌های کشور میباشد که بترتیب ذیل انجام وظیفه مینماید.

ثبت وتنظیم ونگاهداری نسخ خطی ونفیس وتهیه فهرستهای فنی.

ثبت وتنظیم ونگاهداری وتهیه فهرستهای فنی کتابهای چاپی وتکمیل مجموعهٔ مطبوعات کشور.

جمع آوری مجله‌ها وروزنامه‌ها ونشریـات ادواری داخلی وخارجی کشور و آماده کردن دوره‌های منظم آنها.

فیلم برداری نسخه‌های خطی نفیس وکمیاب ومبادله با کتابخانه‌ها.

جمع آوری اطلاعـات راجع بکتـابداری وتدوین گزارشها وآمـارجمعی کتابخانه‌های کشور وتهیه‌وسایل ارتباط کتابخانه ملی باسایر کتابخانه‌های کشور و مؤسسات ومجامع کتابداری جهان.

الف ـ وظایف .

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ نفر
مستخدم جزء و نگهبان و باغبان	۱۲ «

دفتر و بایگانی

مدیر	۱ نفر
بایگان	۱ «
ماشین نویس	۱ «

حسابداری و اموال

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ «
متصدی حرارت مرکزی و برق	۱ «

شعبه اطلاعات

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ «

کتابهای خطی و نفیس

مدیر	۱ نفر
کتابدار	۱ «
عکاس	۱ «

دایره کتابهای چاپی

مدیر	۱ نفر
کتابدار	۷ «
ماشین نویس	۲ «

شعبه مجلات و روزنامه ها

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ «
صحاف	۲ «

تشکیلات و وظایف اداره انطباعات وزارت فرهنگ

الف ـ تشکیلات

۱ـ صدور اجازه نامه طبع و انتشار مجلات و روزنامه‌ها

۲- رسیدگی بمندرجات مطبوعات از نظر اخلاقی ودینی وتهیه گزارشهای روزانه درباره مطالب آنها.

۳- صدور اجازه انتشار اعلانات غیردولتی.

٤- انعقاد قرارداد بامؤلفین ومصنفین ومترجمین برای تهیه کتب.

٥- تصحیح وطبع آثاردانشمندان گذشته ایران.

٦- تهیه وسایل طبع کتب درسی.

۸- جمع آوری کتب ونشریات کشور وهمچنین توزیع آن بین کتابخانه‌های معروف

۹- مبادله کتب به‌پیشنهاد اداره روابط فرهنگی.

۱۰- اهداء کتب طبق آئین نامه بکتابخانه‌ها وفضلاء ودانشمندان.

۱۱- رسیدگی نمایشنامه‌ها وفیلمها از لحاظ اخلاقی ودینی وتربیتی و اجازه نمایش آنها.

۱۲- تشویق و راهنمائی مؤلفین و نویسندگان برای تهیه و ترجمه نمایشنامه‌های مفید.

ب - سازمان

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
خدمتگزار جزء	۸ »
دایره دفتر و بایگانی	
مدیر	۱ نفر
کارمند	٥ »
ماشین نویس	۱ نفر
دایره مطبوعات	
مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »
ناظر شرعیات	۱ »

دایره تألیف و ترجمه

مدیر	۱ نفر
کارمند	۴ »

شعبه طبع کتاب

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

شعبه کتابخانه‌ها

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱ »

شعبه نمایش

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

تشکیلات وظایف ادارهٔ کل حسابداری وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ ـ تنظیم بودجه وزارت فرهنگ باتوجه بأحتیاجات.

۲ ـ ابلاغ بودجه‌های جزء.

۳ ـ نظارت دراجرای بودجه ومراقبت دراجرای قوانین ومقررات مالی.

۴ ـ نگاهداری حساب اعتبارات.

۵ ـ وصول اعتبارات ووجوه شهرستانها وپرداخت آنها.

۶ ـ تنظیم لیست حقوق وتهیه درخواستها.

۷ ـ تنظیم حساب وارسال آن باداره‌ٔ کل رسیدگی وپاسخ دادن بواخوهیها.

۸ ـ نگاهداری حساب اموال وزارتخانه.

۹ ـ جمع آوری درآمد وارسال آن بخزانه.

۱۰ ـ گواهی احکام وصدور دستور پرداخت حقوق مأمورین شهرستانها.

ب ـ سازمان

۱ ـ حوزه وزارتی

رئیس	۱ نفر

معاون	۲ نفر
خدمتگزار جزء	۲۵ »
دایره دفتر	
مدیر دفتر	۱ نفر
کارمند	۶ »
ماشین نویس	۲ »
بایگانی	
مدیر	۱ نفر
کارمند	۵ »
دایره بودجه	
مدیر	۱ نفر
کارمند	۱۶ »
دایره بازرسی عالی	
مدیر	۱ نفر
کارشناسان مالی	۶ »
دایره اعتبارات	
مدیر	۱ نفر
کارمند	۱۰ »
دایره رسیدگی	
مدیر	۱ نفر
کارمند	۱۰ »
دایره حوالجات شهرستان‌ها	
مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۶ »
دایرهٔ لیست کارمندان اداری مرکز	
مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۶ »
دایرهٔ اموال	
مدیره دایره	۱ نفر

کارمند ۶ نفر

دایره صندوق پرداخت

مدیره‌دایره ۱ نفر

کارمند ۱۰ »

دایره تصدیق احکام

مدیر دایره ۱ نفر

کارمند ۳ »

تشکیلات و وظایف ادارهٔ تعلیمات عمومی ابتدائی

الف ـ وظایف

۱ ـ کسب اطلاعات و تهیه آمار مربوط بتعلیمات عمومی (ابتدائی ـ سالمندان ـ کودکستانها) و بررسی برنامه‌های تحصیلی و موضوعات امتحانی و تهیه طرح های لازم و ابلاغ آنها پس از تصویب مقامات مربوط بادارات فرهنگ.

۲ ـ تهیه نمونه‌ها و دستورات برای روشهای تدریس و ابلاغ آنها بوسیله ممکن ومقتضی بکلیه آموزگاران.

۳ ـ مطالعه و اظهار نظر در وسایل فنی مدارس ابتدائی و کتابهای درسی و نشریاتی که باید مورد استفاده قرار گیرد.

۴ ـ مطالعه در احتیاجات کشور از نظر معلم و نوع ساختمانها و ابلاغ آن برای اجرا بادارات مربوط.

۵ ـ مطالعه وصدور دستور برای تهیه برگهای تحصیلی و تهیهٔ دفاتر و وسائل مخصوص برای ضبط برگهای تحصیلی در بایگانی فنی

۶ ـ مطالعه و اظهار نظر در وسایل و اصولی که برای اجرای تعلیمات عمومی در نقاط مختلف مملکت باید بکار برد.

ب ـ سازمان

رجوع به آموزش و پرورش شود

تشکیلات و وظایف ادارهٔ تعلیمات متوسطه و تربیت معلم وزارت فرهنگ

الف ـ وظایف

۱ ـ کسب اطلاعات از ادارات وزارت فرهنگ و تهیه آمار در امور تعلیماتی متوسطه و بررسی برنامه‌های تحصیلی وامتحانات و تهیه طرحهای لازم که پس از تصویب مقامات مربوط بادارات فرهنگ ابلاغ میشود :

۲ ـ تهیه نمونه دستورهای لازم برای روش تدریس دروس مختلف متوسطه وابلاغ آنها بوسائل مقتضی بهمهٔ دبیران.

۳ ـ مطالعه واظهار نظر در کتابها و آزمایشگاهها و وسائل فنی مدارس متوسطه

۴ ـ مطالعه و تهیه طرح رسیدگی باحتیاجات کشور از جهت دانشسراها و بنای مدارس و چگونگی تهیه معلم و کمك و تقویت معلومات و نیروی معنوی معلمین.

۵ ـ کمك باداره تعلیمات ابتدائی برای تهیه و تکمیل کارهای تحصیلی.

ب ـ سازمان

رجوع باداره کل آموزش و پرورش شود.

تشکیلات و وظایف ادارهٔ حرفه‌ای وزارت فرهنگ در سال ۱۳۳۰

الف ـ وظایف

طرح نقشه برای بسط تعلیمات حرفه‌ای.

طرح نقشه برای تشویق مردم بحرف و صنایع جدید.

تنظیم برنامه تحصیلی واساسنامه و آئین‌نامه امتحانات و تحصیلات و مقررات داخلی آموزشگاههای حرفه‌ای.

اظهار نظر درلزوم استخدام واستفاده از معلمین خارجی.

اظهار نظر در تهیه وسائل فنی

مطالعه در چگونگی تربیت معلم

تهیه آمار مربوط بمدارس حرفه‌ای

ب - سازمان

رجوع به‌اداره کل آموزش و پرورش شود.

تشکیلات و وظایف ادارهٔ روستائی وزارت فرهنگ

الف - وظایف

۱ - طرح نقشه برای تعمیم و بسط تعلیمات کشاورزی جدید در دهات مطابق مقتضیات محلی هرمنطقه.

۲ - طرح نقشه برای ترغیب کشاورزان کشور باصول جدید کشاورزی ومبارزه باآفات حیوانی و نباتی.

۳ - طرح نقشه برای تأمین بهداشت روستائی.

٤ - تنظیم برنامه محصلین و اساسنامه و آئین‌نامه و امتحانات و تحصیلات و مقررات داخلی آموزشگاههای کشاورزی.

٥ - اظهار نظر درلزوم استخدام واستفاده ازمعلمین خارجی.

٦ - اظهار نظر درتهیه‌وسائل فنی کشاورزی مانند کتاب وآزمایشگاه‌وماشینها ومعلم وغیره.

۷ - مطالعه درچگونگی ترتیت‌معلم کشاورز درنقاط‌مختلف کشور .

۸ - تهیه‌آمارمربوط بمدارس کشاورزی.

ب - سازمان

رجوع بسازمان ادارهٔ کل فنی‌آموزش و پرورش شود .

سازمان ادارهٔ کل فنی آموزش و پرورش

شامل ادارات تعلیمات‌عمومی ابتدائی - تعلیمات متوسطه - آموزش‌فنی - آموزش حرفه‌ای و آموزش روستائی

اداره کل فنی آموزش و پرورش

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ «
خدمتگزار	۲٥ »

دفتر کل و بایگانی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۱۵ »
ماشین نویس	۳ »
متصدی پلی کپی	۱ »

الف ــ اداره تعلیمات عمومی ابتدائی

دایره مطالعات فنی
(امور برنامه ـ امتحانات و کتاب و وسائل فنی و آمار)

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »
متصدی آمار	۲ »
مأمور مطالعه	۳ »

دایره تامین مدرسه و معلم

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »

دایره تهیه طرحها برای اجرای تعلیمات عمومی

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »

دایره بایگانی فنی

مدیر	۱ نفر
کارمند	٦ »

ب ــ اداره تعلیمات متوسطه و تربیت معلم

سازمان اداری

رئیس	۱ نفر

دایره مطالعات فنی
(امور برنامه ـ امتحانات و کتاب و وسایل فنی آمار)

مدیر	۱ نفر
مأمورین مطالعه	۳ »

(تا پانزده نفر که ممکن است از میان دبیران شاغل انتخاب شوند)

کارمند	٦ »

دایرهٔ تأمین معلم مدرسه

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »

دایره تربیت معلم

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ »

دایره تهیه وسایل معلم

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »

ج ــ اداره آموزش فنی

رئیس	۱ نفر

الف ــ قسمت آموزش روستائی

رئیس	۱ نفر

دایره مطالعات فنی و آمار

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ »
مدیر دایره	۱ »
کارمند	۲ »
مأمورین مطالعه	۳ »

دایره تهیه وسایل و معلم

مدیر دایره	۱ نفر
کارمند	۳ »

ب ــ قسمت آموزش حرفه‌ای

رئیس	۱ نفر

دایره مطالعات فنی و آمار

مدیر	۱ نفر
کارمند	۳ »
مأمورین مطالعه	۵ »

سازمان فرهنگ درجه ۱

رئیس	۱ نفر
معاون	۱ »
کارمند جزء	۲۰ »

دفتر و بایگان

مدیر	۱ نفر
کارمند وعضو بایگان	۶ »
ماشین نویس	۲ »
متصدی پلی کپی	۱ »

مأمورین فنی

مهندس ساختمان	۱ نفر
متصدی باستانشناسی	۱ »
شوفر	۱ »

دایره کارگزینی

عضو	٤ نفر

دایره حسابداری

حسابدار	۱ نفر
کارپرداز	۱ »
عضو	۷ »

دایره آموزش ابتدائی واکابر وکودکستانها

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »

دایره آموزش متوسطه ودانشسراها

مدیر	۱ نفر
کارمند	۲ »

دایره دروس حرفه‌ای وروستائی

مدیر	۱ نفر
کارمند	٤ »

دایره بازرسی

مدیر	۱ نفر
بازرس	۱ »

برای هرده باب دبستان
(۴ تا ٦ نفر برای هر ۱۰ دبیرستان)

دایره بهداشت

برای هر ۱۵ آموزشگاه یك طبیب و نقاطی که کمتر از ۲۰ آموزشگاه دارد بوسیله طبیب بهداری.

دایره آمار و بررسیها و امتحانات

مدیر	۱ نفر
کارمند	۴ »
خوشنویس	۲ »

سازمان فرهنك درجه ۲

فرهنگ درجهٔ ۲ بیش از ۵۰ آموزشگاه ندارد.

فرهنگ درجهٔ ۲ نیز دارای سازمان شعبه فرهنگ درجهٔ یك است با این تغییرات:

۱ـ معاون نخواهند داشت.

۱ـ عدهٔ کلیه اعضاء اکثر ۱۰ نفر و مستخدم ۵ نفر. بنابراین کار چند دایره ممکن است بیك دایره سپرده شود.

سازمان فرهنك درجه ۳

باید بیش از ۱۵ آموزشگاه داشته باشد و امور محول را باه عضو و دو مستخدم انجام دهند.

سازمان دبیرستان در تمام کشور

رئیس	۱ نفر
ناظم	تا دویست و پنجاه دانش آموز یك نفر و برای زیادتر تا هر ۲۵۰ نفر یك ناظم اضافه میشود.
دفتردار و عضو	برای ۲۵۰ نفر دانش آموز دو نفر که یکنفر ریاست دفتر را دارد و یکنفر خوش خط و برای هر ۲۰۰ نفر اضافی یك عضو دفتر اضافه میشود.
ماشین نویس	۱ نفر
متصدی لابراتوار	۱ » برای دبیرستانهای کامل یك کمك متصدی اضافه میشود.

متصدی کتابخانه	۱ نفر
حسابدار و کارپرداز	۱ نفر
سرایدار و باغبان و مستخدم جزء	تا ۲۵۰ نفر دانش آموز ۸ نفر و برای هرسه کلاس اضافه یك مستخدم نیز اضافه میشود

سازمان دبستان در تمام کشور

رئیس	۱ نفر
ناظم	تا سیصد نفر شاگرد یك ناظم و برای ۳۰۰ نفر اضافه یك ناظم افزوده میشود
دفتردار	دبستانهائی که کمتر از ۲۰۰ نفر شاگرد دارد امور دفتری بعهدهٔ مدیر و ناظم است و برای زیاد تر از این عده تا ٤۰۰ نفر یك دفتردار اضافه میشود .
متصدی فنی	۱ نفر
سرایدار و مستخدم جزء	تا ۲۵۰ دانش آموز ٤ نفر و برای هر سه کلاس یك مستخدم اضافه میشود .

نظر عمومی بوضع فرهنگ کشور

جهان امروز پس از جنگ دوم یك دوره بحرانی عظیمی را طی میکند که در تاریخ بشر نظیر آن کمتر دیده شده است. باوجود گذشتن هیجده سال پرمشقت از جنگ اخیر معذالك هنوز کشورهای جهان ومخصوصاً دولت وملت ایران با مساعی فراوان نتوانسته‌اند زندگانی آبرومند وراحتی برای خود آماده سازند. هیچکدام از مللی که درتحت تأثیر جنگ جهانی دوم واقع شده‌اند مخصوصاً کشور ایران هنوز نتوانسته‌اند از بحران اقتصادی ودردفقر وپریشانی نجات یابند. افتخارات عظیمی که از حیث ترقیات اقتصادی وفرهنگی در قرن نوزدهم پیدا شده و دامنه آن تا جنگ دوم جهانی کشیده شده بود کم کم مورد تردید قرار گرفته‌است‌زیرادرهیچ نقطه‌ای از جهان اکنون صلح وآرامش حقیقی وجودندارد. در کشور های متحده آمریکای شمالی که مرکز ثروت جهان ومحل تمرکز سرمایه‌های سرشار است دولت بامسائل پیچیده‌ای سروکار دارد و در انگلستان وفرانسه هنوز اثر جیره بندی هنگام جنگ مشاهده میشود. در ایران این بدبختی شدید تر است وعجب تر اینکه آن چیزی را که امروز باصطلاح تجدد خواهان تمدن مغرب زمین مینامند نه تنها خوشبختی ملت های غرب را تأمین نکرده‌است بلکه‌دامنه‌اختلافات سیاسی واغتشاشات داخلی وتشتت افکار وفرضیه‌های اقتصادی و جنگهای خانمانسوز و خونریزی‌های ظالمانه آنها بساکنان خاورزمین و ملل شرق نیز سرایت کرده است و هر روز بشکل تازه و لباس جدیدی در مشرق زمین ظهور میکند. درمغرب دولتها وملتها بیشتر دوچار مشکلات اقتصادی و انقلابات صنعتی میباشد درصورتیکه درمشرق علاوه برمشکلات اقتصادی دولت‌ها و مردم باید برضد مطامع استعماری واستثماری مستعمره جویان مغرب زمین نیز بجنگ وجهاد بپردازند.

بدبختانه یکی از طرق نامشروع و ناجوانمردانه‌ای که برای تضعیف ملل مشرق تاکنون بکار رفته عبارت از تخریب فرهنگ وبدبین ساختن ملتها باوضاع معارف وسازمانهای فرهنگی آنهاست وتاحدی هم طرفداران این نظریه تضعیف و تخریب

فرهنگی، در اجرای افکار پلید و شوم خود موفق شده‌اند. چنانکه هیچ موقع مردم ایران تا این اندازه بفرهنگ و مسائل فرهنگی بدبین نشده‌اند. علت این امر واضح است زیرا در سابق تعلیم و تربیت و فرهنگ در این کشور موجبات رفاه و سعادت ملت ایران را فراهم آورده و تجدید حیات علمی و ادبی و اقتصادی این کشور را تا حدی تأمین کرده بود اما امروز با وجود افزایش بودجه و توسعهٔ سازمانهای فرهنگی، وضع فرهنگی این کشور رو بانحطاط و ضعف نهاده است. این رخوت و سستی و رکود فرهنگی بر اثر عوامل بسیاری است که مهمترین آنها عبارتست از نفوذ سیاست خارجی و انتصاب اشخاص نالایق در رأس کارهای فرهنگ و فقر عمومی و نقصان بودجه و عدم ایمان مردم بفرهنگ و تشتت و اختلاف عقیده عمومی نسبت بفرهنگ بدیهی است بی نظمی کنونی سازمانهای فرهنگی و نبودن انضباط در این تشکیلات و کمی حقوق فرهنگیان و بی علاقگی آنها بانجام وظایف و مسئولیتهای اداری و صدها مشکلات دیگر بر بدبینی مردم نسبت بفرهنگ افزوده است و بهمین جهت کشور ما امروز با تمام افتخارات دیرین خود دستخوش بدبختی و فساد اخلاق و انحطاط فرهنگی میباشد. چنانکه میدانیم در تمام اجتماعات امروزی گفتگو از فقر و بدبینی و شکایت و عدم رضایت عمومی است. مردم کشور در هر طبقه و هر لباس نسبت بشغل و حرفه‌ای که دارند زبان انتقاد گشوده‌اند و روز بروز وقایع ناگوار ناملایمات را برخ مردم میکشند و از بدبختی و مصائب بی‌پروا سخن میگویند.

در تمام مقالات مطبوعات و انتشارات اخیر کشور انتقادات شدیدی از وضع عمومی فرهنگ دیده میشود و در کلیه مجالس و محافل مردم بطور علنی و آشکار اوضاع را انتقاد میکنند. این اظهارات و شکایات دلیل بارز و روشنی برای احتیاج امروزی کشور ایران بفرهنگ و تربیت صحیح است فقط یك تربیت صحیح و فرهنگ اساسی میتواند ایران را از گرداب جهل و بدبختی نجات دهد. فقط مدارس و معارف حقیقی میتواند مصالح کشور را تأمین کند و ایران محروم را در آغوش خوشبختی و سعادت جای دهد.

بدبختانه یادآوری شکایات و انتقادات بصورت اغراق آمیزی در آمده و ترهات و اباطیل بسیاری بدان افزوده شده است و مانند این است که روشنفکران و نویسندگان حدود بدبینی و بدگوئی را نمیدانند و آگاه نیستند که چگونه بدگوئی و تشتت و اختلاف و

انتقادات اغراق آمیز مارا به تنزل وسقوط نزدیک میسازد. اگر نتایج این بدبینی واختلاف رامیدانستیم هرگز درصحنه‌ای زندگانی روزانه خود آنقدر متوسل بنزاع وجدال وبدگوئی وحسادت و کینه‌ورزی وتنفر وعیب جوئی نمیشدیم.

یک ملت بدبین که تمام قضایا ومسائل اجتماعی را ازدریچه بدبینی وخرده گیری مینگرد بزودی بطرف انتحار اجتماعی وانحطاط اخلاقی سیرمیکند وبدین ترتیب نیروی مبارزه و مقاومت او کاهش می‌یابد و بزودی راه نیستی را در پیش میگیرد بانهایت تاسف باید اذعان کرد این روحیه بدبینی ویأس که در حال حاضر درمیان مردم این کشور ظاهر و هویدا شده دراثر نداشتن فرهنگ صحیح است و نگارنده باین مطلب در چند جا اشاره کرده و اکنون تأکیدمیکند که قسمت عمدهٔ مصائب وبدبختی‌های کشورما بواسطه وضع مدارس فعلی است.

مدارس کنونی مانه تنها تمایلات و آرزوهای ملت ایران راتأمین نمیکندبلکه جوانان مارا فاسد ومنحط وبدبین ومأیوس ولاابالی‌وسر کش بارمیآورد.

مدارسی که برای رفع نیازمندیهای مردم و جامعه تأسیس یافته مدارسی که برای بالابردن‌سطح اخلاقی وتربیتی‌مردم ایجاد گردیده، برعکس بدون توجه باحتیاجات جامعه اوقات گرانبهای جوانان راتباه میکند و بهیچوجه پرورش روحی وجسمی و اخلاقی فرزندان این آب وخاک را درمد نظرقرار نمیدهد.

نسل جوان مادر مقابل مدارس ومؤسسات تربیتی وفرهنگی بسیار پوسیده و فرسوده‌ای قرار گرفته‌اند که اداره کننده گان ومربیان آنها بهیچوجه نمیتوانند اثر مثبت ومفیدی درمغز آنان بگذارند.

معلمان کشور باوجود فساد وپوسیدگی این مدارس بهیچرو نمیتوانند وظیفهٔ رهبری وهدایت‌خودرا درآماده کردن‌جوانان وتشخیص و کشف استعدادهاو لیاقتهای آنها انجام‌دهندفلان جوان باامید فراوان و آرزوهای زیادخودرا باین‌مدارس نزدیک میکنند وپس ازمدتی حیران وسرگردان باین سوی‌وآنسوی میرود. پیداست‌با این ترتیب احساسات‌مقدس‌ترین و بهترین معلمان‌دراوبی اثرمیماندوحتی‌چنین‌جوانی برای جبران شکست و سرگردانی خود در مقابل تشکیلات فرهنگی و سازمان مدارس عکس‌العمل منفی ومخالف نشان میدهد.

این نسل جوان که عاشق درک‌معلومات جدید دربارهٔ اتم ورادیوو تلویزیون

و دیگر صنایع جدید زندگانی میباشد و در طلب فهمیدن تئوریهای جدید علمی و ریاضی واقتصادی اشتیاق وافری نشان میدهد وهمچنین درصدد پیدا کردن مطبوعات نوین فرهنگی ومعلمان روشنفکر ولابراتوارهای مجهز وزمین های متعدد ورزشی وفعالیت های مفید اجتماعی وتآترهای اخلاقی وموسیقی کلاسیک وسینماهای علمی و مسابقات ورزشی وتشویقات معنوی است،وقتی خود را در برابر دستگاه فرسودهٔ فرهنگی میبیند و هیچیك از این انتظارات او برآورده نمیشود خواهی نخواهی با شکست روحی مواجه میگردد ویأس و ناامیدی سراسر ارکان وجود او را فرامیگیرد واورا بطرف احزاب سیاسی و گروههای زیرزمینی وافکار شوم ضدملی ومخالفت میهن پرستی وروح طغیان وعصیان وبدبینی سوق میدهد.

اکثر خوانندگان این کتاب ازاوضاع آشفته فرهنگ ایران وبازار ورشکسته دستگاهها وسازمانهای فرهنگی این کشور بخوبی آگاهند و اگر بخواهیم در این مقوله گفتگو کنیم وبتوضیح واضحات بپردازیم موجبات ملال وآزردگی خاطرشان رافراهم خواهیم ساخت.

بنابراین بمنظور تقسیم مباحث و بررسی مطالب دراین مختصر فقط بتحلیل وتجزیه چند مبحث مهم تربیتی ذیل که عمدهٔ اختلافات ومصائب فرهنگی ما از آنجا ناشی شده است میپردازیم:

۱ ـ وضع آشفته سازمان فرهنگ

درموقع تدوین این کتاب نگارنده رابعضی اطلاعات حاجت افتاد که ناچار میبایستی از ادارات ودوائروزارت فرهنگ کسب کند مثلاً برای اطلاع از اسامی وزراء فرهنگ و تاریخ ورود و خروج آنها از وزارتخانه کـه حصول آن بالاخره هیچوقت برای نویسنده دست نداد بیکی ازرئیسان مهم ادارات وزارتخانهها رجوع کردم ایشان مرا نزد رئیس دائره رمز ومحرمانه وزاوت فرهنگ راهنمائی کردند. پس ازادای احترامات و تعارفات معمولی رئیس اداره یاد کرده نگارنده رانزد رئیس دفتر اداره کارگزینی معرفی کرد و چون ایشان در مرخصی بودند، معاون نامبردهٔ راقم سطور رانزد رئیس اداره تعاون عمومی فرستادند واین شخص مدتی درادارات دفتروزارتی و کارگزینی مسئولیت شغل مهمی را برعهده داشتهاند، ایشان هم پس از اظهار بی‌اطلاعی از موضوع، متقاضی را برفتن نزد رئیس اداره نگارش تشویق و

ترغیب کردند پس از حضور دراداره نگارش واداى تعارف و تجدید عهد مودّت و دوستی، نویسنده رابدون اخذ نتیجه نزدرئیس اداره آمار فرستادندوایشان‌هم چون تازه بدین شغل منصوب شده بودند بالطبع از موضوع موردنیاز اطلاعی نداشتند و متوسل برئیس اداره بازرسی‌شدند تا اینکه این شخص بالاخره اینجانب‌را باستناد و بهانهٔ اینکه رونوشت احکام وزراء در دفترنخست‌وزیری بایگانی میشود نزد رئیس دفترنخست‌وزیری فرستاد.

البته‌آقایان رئیسان‌و کارمندان‌ادارات‌نظر بسوابق دوستی ولطف وهمکاری فرهنگی نهایت احترام و مرحمت را مبذول میداشتند وباجد وجهد هرچه تمامتر از روی کمال میل ورغبت میخواستند خدمتی‌انجام دهند و در بدست‌آوردن اطلاعات مذکوربی‌نهایت کوشا بودند ولی‌متأسفانه کسی را نیافتند که از این مقوله اطلاعی داشته باشد.

پیدایش این روش در یک وزارتخانه که وظایف و حدود تکالیف اداری کارمندانش باید باصراحت ووضوح هرچه تماتر‌روشن ومشخص باشد وتمام کارهاو سازمان ادارات صحت و سرعت جریان امور اداری آن باید سر مشق تمام مدارس ووزارتخانه‌های دیگرباشد، موجب نهایت تأسف است این‌امرمعلول علل‌چندی‌است که اهم‌آنها بقرار ذیل میباشد:

اول ـ مسئولان کارهای اداری وزارتخانه، ایمان وعقیده و احترام خود را نسبت بشغل و وظیفه‌ای که دارند ازدست داده‌اند. و گردآمدن ایشان در وزارتخانه ازروی‌خلوص‌عقیده وبرای انجام خدمت بمملکت وهموطنان نیست وخودرامو‌ظف بانجام وظیفه نمیدانند، بلکه جز امضاء کردن دفاترحضور و غیاب و صرف چای و گفتگوهای خصوصی کاری انجام نمیدهد.

دوم ـ مسئولان کارهای اداری وزارتخانه ازوضع زندگانی‌و کاراداری‌خود ناراضی‌هستند وحقوق خودرا‌کافی نمیدانند واغلب نارضائی‌خود را بوسایل مختلف که یکی‌ازآنها بیعلاقگی بکاراداری است ظاهرمیسازند.

سوم ـ انحطاط اخلاقی‌درادارات بحداعلی‌رسوخ‌یافته و کارمندان‌ومسئولان بهیچوجه مسئولیت کارها را قبول‌نمیکنند وتاحد امکان از انجام وظایف و تکالیف اداری خود سربازمیزنند وهر کس بنوبه خود ارباب رجوع را از خود دورمیکنند

و کاراورا بدیگری محول میسازد .

چهارم - کار توصیه وتشبث در ادارات وزارتخانه بمنتهی درجه رسیده است وافراد برای رسیدن بمقام، توصیه وتشبث را لازم وضروری میدانند وبدین ترتیب عده‌ای بی اطلاع و بی تجربه مناصب عالی را اشغال میکنند و اشخاص دیگر که لیاقت وتجربه آنها محرز ومسلم ومورد تکریم واحترام عمومی است از دیدن چنین وضعی دلسرد وناراضی میشوند و گوشه نشینی اختیار میکنند وعزلت را برفعالیت ترجیح میدهند .

پنجم - اصل سرعت وصحت در کارهای اداری که یکی از شرایط اصلی پیشرفت کارهاست ازمیان رفته وهر کس طبق ذوق وسلیقه شخصی وتقاضای دوستان ورفقا موضاعات را دنبال میکنند وبدینطریق ارباب رجوع حیران وسر گردان وبلاتکلیف درادارات وزارتخانه چرخ میخورند .

ششم - اتخاذ تصمیم ازطرف مدیران دوائر مخصوصاً رئیسان ادارات وزارتخانه متروك گردیده وهیچکدام از رئیسان بنوبه خود درموقع لزوم تصمیم قاطع وبرنده درمسائل اداری اتخاذ نمیکنند وبدین ترتیب اولا حس ابتکار مسئولان از بین رفته وثانیاً رفع نیازمندی ارب رجوع بآسانی صورت نمیگیرد .

هفتم - سر گردانی متقاضیان درادارات مختلف وزارت فرهنگ که بعلل فوق کارشان بلاتکلیف وناقص مانده است موجب پیچیدگی وترا کم کارشده دشواری و ابهام بیشتری را فراهم کرده است وبهمین علت وزارتخانه‌ای که درایام پیش مسائل تربیتی باسکوت وآرامش خاصی در آن حل وفصل میگردید، اکنون مرکز اجتماع همه گونه اشخاص گردیده وهر نوع ارباب رجوع درمحوطه وزارت فرهنگ مشغول قدم زدن وگفتگو کردن میباشند .

از مطالب فوق چنین معلوم میگردد که وزیر فرهنگ بررئیسان ادارات وزارتخانه و رئیسان ادارات بر رؤساء دوایر ورؤساء دوایر بر کارمندان و رئیسان مدارس برمعلمان ومعلمان بردانش آموزان بهیچوجه تسلط ونفوذ اخلاقی ندارند و شخصیت ایشان درمقابل این تشکیلات واین دستگاه منهدم ومضمحل است و برعکس کارمندان جزء و محصلان خودرا مدیر وناظم و معلم ورئیس اداره و حتی وزیر وزارتخانه میپندارند وبا استفاده ازهرج ومرج دستگاه کنونی فرهنگ منویات خودرا

هر نوع که باشد عملی میسازند. درصورتیکه وزیروزارتخانه هیچوقت جرأت تصویب چنین مسائلی را نمیکند.

مهمترین نشانهٔ این هرج ومرج درسازمان وزارت فرهنگ واوضاع مدارس درعرض سال تحصیلی مخصوصاً درموقع امتحانات و اعتصابات دانش اموزان معلوم میشود.

اساساً اعتصاب دانش آموزان مفهوم معین و معنی خاصی ندارد. چه اعتصاب معمولاً مخصوص طبقهٔ مزدبگیرو حق مشروع کارمندان حقوق بگیراست، یعنی معلمان مدارس و کارمندان یکدستگاه اداری و دولتی و اقتصادی میتوانند با شرایطی اعتصاب بکنند ولی اعتصاب محصلانی که باپرداخت شهریه میخواهند تحصیل کنند بهیچوجه معنی ندارد واین مطلب متأسفانه هنوز موردتوجه معلمان ومدیران وروٴسای کاغذبازووزرای محتاط فرهنگ واقع نگردیده است والا تغییرمعلمی از یك دبیرستان بدبیرستان دیگر بعلت اعتصاب دانش آموزان و یا بخشش نمرهٔ ۲۰ بدانش آموزان درموقع امتحانات بعنوان حق السکوت از بزرگترین جنایات فرهنگی سالهای اخیراست.

پیش آمد این مسائل بستگی بسازمان وزارت فرهنگ و مدارس و معلمان و کارمندان فرهنگی دارد ودانش آموزان دراین مورد زیاد مقصر نیستند بلکه تقصیر متوجه سازمان وزارت فرهنگ ومدارس است که اغلب درعرض سال تحصیلی ناقص وبدون معلم میباشند.

بدیهی است درچنین مدارسی که دانش آموزان بدون معلم و کلاس بکارهای غیرتحصلی میپردازند ونسبت باوضاع بدبین ومأیوس میشوند، درصورتیکه بواسطهٔ غفلت درانجام وظایف تحصیلی مورد مؤاخذه واقع شوند بابراهین قاطع عدم انجام وظایف خود را معلول وظیفه ناشناسی معلمان و کارمندان فرهنگی میدانند ودر آخر سال هم بعلت بیسوادی، بدسته بندی واعتصاب میپردازند.

تمام این آشفتگی و هرج ومرج فرهنگی نتیجهٔ سازمان کنونی وزارت فرهنگ وتشکیلات مدارسی است که ازروی جهل وعدم ایمان تیشه انهدام واضمحلال را در دست گرفته‌اند و بریشهٔ فرهنگ این کشور میزنند.

سطور ذیل که ازنامهٔ هفتگی مهرگان اقتباس شده این مطالب را در نهایت

روشنی بیان میکند :

(۱) کادر کنونی وزارت فرهنگ لایق درک وانجام وظیفه‌ای که بعهدهٔ او محول است نیست . وزیر بوزارت فرهنگ ، وزارت فرهنگ بمعلمان و معلمان بمدارس مسلط نیستند و آنها را اداره نمیکنند بلکه شاگردها بمعلم ومدرسه ومدیران ونظام با توسل به بندو بست بوزارت فرهنگ تحمیل میشوند و فرهنگ جولانگاه بندو بست چپاو دسته بندیهائی است که هر کدام از مدعی الوزراءهای سنا وشوری ودانشگاه بآن دسته بندیها دست زده‌اند. هروزیری متأسفانه محکوم این دسته بندیهااست ودر تارعنکبوتی که بدورهروزیری تنیده‌اند گیرمیکند ومتأسفانه سعی و کوششی برای رهائی از آن تاراز خود نشان نمیدهند .

علائم و آثارعدم تسلط وزیر بوزارتخانه و وزارتخانه بمدارس و مدارس بدانش آموزان عبارت ازهرج ومرجی است که درموقع درس وامتحانات ودرمورد مسائل اجتماعی مربوط بدبیران وآموزگاران بروزمیکند .

با وجود اینکه معلم کافی ولازم برای کلاسهای موجود ، وجود دارد معذلك سازمان مدارس ازلحاظ معلم اغلب ناقص میماند زیرا عده‌ای از دبیران متأسفانه با پیروی ازکادراداری وزارت فرهنگ ازدرس ومدرسه شانه خالی میکنند ونمیخواهند از کادراداری بلاجهت عقب بمانند ودرجریان سال تحصیلی سازمان مدارس اغلب ناقص میماند درتهران کمترودرولایات بیشتر کلاسها بی معلم وپشت میزها پر ازبیکاره‌ها است انواع و اقسام بازرسهای بدون بازرسی و ادارات بدون وظیفه و میز و صندلی های اداری بدون هدف ، انرژی مادی ومعنوی فرهنگ و فرهنگیان را تلف میکنند .

درمدارسی که سازمان تکمیل است عده‌ای ازدانش آموزان احتیاجی بتحصیل عرض سال حس نمیکنند، بهرکاری غیرازتحصیل مشغول میشوند ودرموردی که مورد مؤاخذه معلم یا مدرسه باشند آنها هم بنوبت خود ده‌ها مؤاخذه منطقی تر و بجاتر و بموردتر ازمؤاخذه معلم ومدرسه را برخ آنان میکشند وبا وظیفه ناشناسی دستگاه فرهنگ ، وظیفه نشناسی خود را توجیه میکنند ، وزارت فرهنگ امتحان میکند محصلین اعتصاب میکنند همیشه وزارت فرهنگ است که تسلیم میشود واغلب وزارت

---

(۱) ــ مجله هفتگی مهرگان شمارهٔ ۵۳

فرهنگ است که حق ندارد ولی در موارد استثنائی هم که حق دارد اعتصابگران نظریات خود را تحمیل میکنند.

افتضاح بیمهٔ معلمان، شرکت تعاونی کارمندان، تبعیضات درموارد مختلف و متعدد تمام این هرج ومرج هانتیجهٔ این است که وزیربوزارتخانه ووزارتخانه بمدرسه ومدرسه بمحصل تسلط ندارد نه تسلط مادی بلکه تسلط معنوی ندارد.

کادر کنونی وزارت فرهنگ نه آشنا بوظیفهٔ فرهنگی خود است و نه لیاقت این آشنائی و نه قدرت اجرای وظیفه خود را دارد.

تمام این وضع نشانه‌این است که جامعهٔ فرهنگی ما احتیاج باداره بهتری دارد ولایق داشتن دستگاه فرهنگی مناسب تری است. دانش آموزان ما دارای استعداد درک وظایف مهم اجتماعی و فرهنگی هستند ولی دستگاه، لیاقت فهم و حل این مشکلات را ندارد.

نسل جوان ماحقاً از دستگاه تربیتی بدون سرپرست ناامیداست اغلب حیران وسرگردان ودردام عناصر خطرناك میباشد و در راهی که بتر کستان منتهی میشود ویلان وسردر گم است.

اکثریت نزدیك بتمام جوانان ما اعم ازدانشجو ودانش آموز بآسانی ممکن است ندانسته ونفهمیده آلت دست عده‌ای بشوند.این اکثریت حیران در نتیجهٔ عکس العمل فسادوپوسیدگی دستگاه تربیتی این عقیده‌راپیدا کرده‌است که هر چه دستگاه فرهنگی واولیای مدرسه خواستند و گفتند باید عکس آنرا عمل کرد.

برای روشن شدن اذهان توضیح میدهد که مطالب انتقادی که دراین کتاب بشرح رفته مربوط بسازمان کنونی وزارت فرهنگ نیست بلکه مربوط بتشکیلات و اقداماتی است که از سالهای قبل درفرهنگ رسوخ یافته و باید مدتها بگذرد تا بتدریج این نواقص رفع گردد الحق وزیرفرهنگ و کار کنان دستگاه کنونی بانیت اصلاح طلبانه‌ای شروع بکار کرده‌اند وامید است در برنامهٔ اصلاحی فرهنگی خود بزودی توفیق حاصل نمایند.

بودجهٔ مرموز وزارت فرهنگ

بودجه عبارت از طرح مالی یك سازمان درعرض یکسال است و بدین ترتیب بودجهٔ وزارت فرهنگ عبارت خواهد بود ازوضع عواید ومخارج کلیهٔ دستگاههای تعلیم وتربیتی وزارت فرهنگ درمدت یکسال شمسی که از فروردین ماه هرسال شروع ودر آخراسفند ماه ختم میشود .

تنظیم بودجه و تعیین سیاست مالی یکدستگاه اداری و طرزاجرای آن یك موضوع علمی وفنی است وهر کسی صلاحیت مداخله درآنرا ندارد .اشخاصی که بودجه وزارت فرهنگ را طرح ریزی میکنند باید ازمسائل فرهنگی و احتیاجات وزارتخانه اطلاع داشته باشند ودرموقع لزوم بتوانند در کمیسیون ها وشوراهائی مانند کمیسیون بودجهٔ مجلس شورای ملی و شورایعالی فرهنگ بدفاع از نظریات ومنافع وزارت فرهنگ بپردازند .

اشخاصی که بودجهٔ وزارت فرهنگ را تنظیم میکنند باید بمقررات مالی کشور ووزارت دارائی ووزارت فرهنگ آشنا باشند ودرمقایسهٔ بودجه سالهای قبل با سال جاری دقت کافی مبذول دارند و به تقسیم بودجه بقسمت های مختلف ازلحاظ تقسیم عوائد و تقسیم مخارج توجه تام بکار برند ، و مخصوصاً از لحاظ سازمان وزارت فرهنگ وادارات فرهنگ شهرستانها وپرسنل واحتیاجات عمومی آنها و مخصوصاً از وضع اقتصادی کشور بخوبی آگاه باشند .

اقلام مصوب بودجهٔ وزارت فرهنگ چند ماه قبل از شروع سال مالی باید بچاپ برسد و دردسترس عموم گذارده شود و درصورتیکه مورد تصویب قرار نگرفته باشد بایدباچاپ کردن وقراردادن صورت ریزبودجه دردسترس مردم تصویب آنراازمقامات صلاحیتدار خواست .

درموقع تدوین وتنظیم بودجه باید آماردقیق وروشن دراختیارعموم گذارده شود مثلا باید رقم واقعی بودجهٔ کل کشور وسهم وزارت فرهنگ از این بودجه و مبلغی که برای دبستانها و دبیرستانها تخصیص داده شده مخصوصاً مبلغی که برای

یك محصل دبستانی ودبیرستانی و دانشگاهی در ظرف یکسال مالی خرج میشود و باضافه سهم معلمین کشور ومخارج ساختمانی و کارپردازی باقید صدی چندی هریك ازاین قسمتها ذکرشود .

اکنون باید دید چگونه اشخاصی میتوانند بودجهٔ وزارت فرهنگ را تنظیم وتدوین کنند ؟ وآیا اقلام ومواد مختلف بودجهٔ وزارت فرهنگ درموقع خود بمصرف میرسد ؟ ویا درحین سال تحصیلی تغییرات وتبدیلاتی بآن داده میشود ؟ این دو سؤال برای هرفرهنگ دوستی درموقع مطالعهٔ بودجهٔ وزارت فرهنگ پیش میآید واغلب شده است که بهیچوجه این دو اصل در تنظیم و اجرای بودجهٔ فرهنگ رعایت نمیشود واشخاص غیرصلاحیتداری که ازوضع فرهنگ کشور آگاه نیستند واطلاعی ازموازین مالی ندارند درتنظیم بودجهٔ وزارت فرهنگ مداخله میکنند وعجب تراینکه درعرض سال مالی بتحریك ونفوذ اشخاص دراقلام بودجه تغییراتی داده میشود و این تغییرات فقط بنفع عدهٔ معینی میباشد چنانکه دراعتبار بودجهٔ اعزام محصل بخارج ، همچنین دررقم اعتبارسفرومأموریت نمایندگان روشنفکرو ممتاز وزارت فرهنگ بخارج اغلب تغییراتی داده میشود وهرروز مشاهده می کنیم که عدهای از اشراف زادگان ورؤساء و کارمندان عالیرتبه فرهنگی برای مطالعه وبازرسی ، از اعتبارات مسافرت بخارجه استفاده میکنند، درعوض وزارت فرهنگ تاکنون برای اعزام محصل جهت مهندسی نفت ومعدن ومیاه وبرق وبیسیم و کشاورزی که مورد احتیاج کشور میباشد اقدامی نکرده است .

برای پی بردن بوضع بودجهٔ وزارت فرهنگ وتقسیمات ومصارف اقلام آن توجه خواننده را بمقالهای که درتحت عنوان (بحث منطقی و مستدل دربارهٔ بودجهٔ سال ۱۳۲۹) درروزنامهٔ مردشماره ۲ نگاشته شده جلب میکنیم.

راه اصلاح چیست

برای نزدیك شدن بهدف واقعی وتوفیق یافتن در اصلاحات عمومی فرهنگ این کشور عقاید و آراء مختلف وجوددارد : بعضی ازمتخصصان فن آموزش و پرورش عقیده دارند که اصلاحات در قدم اول باید ازسازمان وزارت فرهنگ بابیرون ریختن اشخاص نامناسب وجایگزین کردن اشخاص علاقمند و ورزیده و تثبیت یك سازمان ساده و مفیدموافق با مقتضیات روزشروع گردد.

عده‌ای دیگراز اصلاح طلبان را عقیده بر آنست که اصلاحات باید ازمدارس بوسیله روشن کردن هدف تحصیلات ابتدائی ومتوسطه وعالی وتثبیت سازمان هریك ومخصوصاً با تربیت وتهیه معلمان واجد شرایط شروع شود.

برخی دیگر معتقدند که اصولا وزارت فرهنگ با این شکل و سازمان لزومی ندارد ، بلکه این سازمان باید دراختیار مردم قرار داده شود تا بارعایت احتیاجات محلی واوضاع جغرافیائی، مردم بمیل خودشان بتوانند سازمانهای فرهنگی مستقل ومفیدی بوجود آورند .

بالاخره دستهٔ دیگر که تشنهٔ اصلاحات فرهنگی میباشند وصول بهدف رافقط بوسیلهٔ تهیهٔ یك برنامه ده سالهٔ فرهنگی واجرا کردن این برنامه بدست یك هیئت فنی صلاحیتدار میدانند .

بهرحال طرفداران هریك ازاین روشها زیاد هستند وبحث دربارهٔ آراء آنها مستلزم نوشتن مقالات مفصل و طولانی است ولی بمنظوررسیدن بیك نتیجهٔ نهائی مطلب اساسی ذیل باید مورد توجه قرار گیرد وجامهٔ عمل بپوشد :

اول - هدفهای آموزش وپرورش درتمام مراحل تحصیلی باید مورد مطالعه وتحقیق واقع گردد وپیشنهادهای مفیدی دراین راه تهیه‌شود .

دوم - اصلاحات عمومی فرهنگ باید ضمن برنامه‌ای چندساله بدست اشخاصی لایق وصلاحیتدار تهیه واجرا گردد . برای رسیدن باین دومنظور اکنون مختصری ازمساعی که توسط دبیران کشور درتابستان سال ۱۳۳۱ در این راه صورت گرفته توضیح داده میشود :

هدفهای آموزش و پرورش در ایران

سالهاست که مردم این کشور از فرهنگ و تعلیم و تربیت آن ناراضی هستند واین عدم رضامندی بصور گوناگون جلوه میکند ودنبالهٔ آن بخانه ومدرسه وحتی کلاسهای درس کشیده شده است . انتقاد در بارهٔ تعلیم و تربیت در ایران و نقائص آن برای جرائد ومجلات واشخاص امری عادی است ودر همه جا این حقیقت بارز وآشکار است که هدف تعلیم و تربیت در ایران نارساست و نیازمندیهای جامعه را تأمین نمیکند. صحت این مسئله مهم انکار ناپذیر است زیرا بزرگترین دلیل آن همان نارضائیهای موجود وعلاقمندی عموم بتجدید نظر واصلاح آنست .

علل و عوامل مؤثری که نارسائی هدف آموزش و پرورش نتیجهٔ آنست در ایران برا کثر مردم روشن نیست، تنها صاحبنظران ومتخصصان فن تعلیم و تربیت و معلمان میدانند که منشاء آن کجاست و آب از کجا گل آلود است واینهمه سروصدا از کجا برمیخیزد . بنابراین در این مختصر سعی شده است که خصوصیات هدفهای تعلیم و تربیت صحیح ورسا مستدلا بیان شود سپس هدفهائی که باید در تعلیم و تربیت ایران مورد توجه قرار گیرد تصریح گردد واز آنها نیز آنچه مهمتر واجرای آن ضرور است بدبیران محترم کشور پیشنهاد شود.

میراث تاریخی :

ازخصوصیات هدفهای آموزش وپرورش صحیح آنست که ازمواریث تاریخی سرچشمه میگیرد چنانکه فرهنگ و تمدن کنونی ایران میراث چند هزارسالهٔ تاریخ پرحادثهٔ این کشور است ، افکار وعقاید و آرزوها ومعلومات واطلاعات وعلم وهنر امروزی ماازروزگار باستان سرچشمه میگیرد . البته فرهنگ و تمدن ما در طول زمان بسبب ارتباط با اقوام وملل دیگر وبا استفاده از پیشرفتها و ترقیات آنها غنی تر ووسیعتر شده است .

در این سرزمین علما ودانشمندان وشعرا و نویسندگان وفلاسفهٔ بسیار پیدا شده‌اند که آثار فکری و قلمی آنان در سراسر جهان شهرت یافته و مورد استفادهٔ

همگان قرار گرفته است و گنجینه‌های گرانبهای علم و حکمت آنها بسهم خود چون چراغهای فروزان رهنمای ملت ما بوده است . ا در ما توانسته‌ایم در طی اعصار و قرون استقلال سیاسی واجتماعی و ادبی و هنری خودرا حفظ کنیم تا حدی مرهون راهنمائی و کوشش بزرگان ودانشمندان خودبوده‌ایم.

تحولات جدید :

درقرن نوزدهم وبیستم تحولات عظیم علمی وسیاسی وصنعتی در دنیا بدیدار گشت ووضع اجتماعی واقتصادی دنیارادگرگون ساخت . تراکم روزافزون جمعیت شهرها وایجاد وسایل جدید حمل ونقل وارتباطات وپیدایش طبقهٔ کارگرونفوذآن درجریان روز، وضع اجتماعی جدیدی بوجودآورد.

بنحوی که هریك ازمؤسسات اجتماعی وضع خود را با تغییرات جدیدمتناسب کرد مدرسه نیز که یکی ازمؤثرترین ومهمترین مؤسسات اجتماعی است ازاین تغییر وتحول بر کنار نماند . مدارس نوین بابرنامه و روش نوین بوجود آمد تا در رفع نیازمندیهای جدید اجتماع وظیفهٔ مهمی انجام‌دهدعلما ودانشمندان آموزش وپرورش تاکید کردند که مدرسه باید با تحولات جامعه پیش برود و خود را با اوضاع نو منطبق سازد .

شرکت مردم‌درتعیین‌سرنوشت خود وحکومت کشور وظایف و مسئولیتهای جدیدی برای جامعه ایجاد کرد . فکر آموزش وپرورش عمومی که دراغلب ممالك پیدا شد ، بتدریج یکی ازهدفهای عمدهٔ آموزش وپرورش بشماررفت .

خواسته‌های جامعه :

تعلیمات عمومی یك کشور با آرمانها و روش اقتصادی و طرز حکومت و زندگی‌اجتماعی وهمچنین هنروعلم وادب آن مملکت بستگی‌نزدیك دارد‌ودستگاه تعلیماتی نمیتواند ازاینها جدا باشد .

رهبران آموزش‌وپرورش که‌مسئول‌تعیین هدف ومواد برنامهٔ آموزش‌هستند نمیتوانند از تأثیر عوامل زندگی جامعه و نیازمندیهای آن بر کنار باشند و موفقیت آنها باطلاع داشتن از نیروهای گذشته ومعاصرودرنظر گرفتن عوامل مذکور مربوط است .

پیشوایان فرهنگی بایددرنظربگیرند که برای بقای ملت واداره امورمملکت

و برآورده‌شدن آرزوهای مردم آموزش وپرورش صحیح از ضروریات است وطرحی که برای تعلیمات وهدف آموزش وپرورش میریزند باید متناسب بازندگی جامعه‌و خواسته‌های آن باشد .

اصول اخلاقی :

علاوه براینکه از نخستین وظایف تعلیم وتربیت حفظ علم وترقی آن وبرآوردن آرزوهای ملت است، درآموزش وپرورش صحیح باید اصول اخلاقی ومعتقدات مذهبی نیز منظور گردد .

بزرگترین علمای تربیت درحقیقت معلمان اخلاق بوده اند ودستور های آنان برپایهٔ برتری نیکی بربدی قرارداشته است واغلب آثار ادبی و هنری گذشته حاوی دستورهای اخلاقی وپند واندرز وراهنمائی زندگی است .

پرورش تن وروان :

ازسوی دیگر آموزش وپرورش باتن وروان سروکاردارد زیرادانش آموزان ما روح مجسم نیستند وتن محل جلوه وروان آنهاست وباید ربط متقابل هریك را با دیگری درنظر گرفت ودانش آموزان را بمیدان بازی هدایت کرد و روان آنهارا برای پذیرفتن معلومات وادراك مسائل، شاداب وحاضر ساخت. امروز دیگرعظمت روح را درخوارساختن جسم نمیدانند وباید اصل توازی جسم وجان در هر حال در آموزش وپرورش ملحوظ گردد ومدرسه‌را بمیدان ورزش ومجالس بحث وفحص هردرمجهز ساخت تااینکه آموزش وپرورش تمامیت وجودانسان رادر نظر گیردوهیچیك ازنواحی وجود اوساقط نماند .

نفی اوهام وخرافات :

علاقمندی بهدف آموزش وپرورش منحصر بدانش آموزان وزعمای قوم نیست بلکه‌افرادعادی واولیای اطفال وحتی خود شاگردان مدرسه نیز نسبت بهدف آموزش وپرورش دارای افکاروعقایدی هستند که نمیتوان آنهارا نادیده انگاشت وباید آنها را بعنوان منبع ومنشاء هدف بشمار آورد .

هدفهای آموزش وپرورش وضع کردنی نیست بلکه کشف کردنی است ویکی ازمنابع مهم آن تمایلات اجتماعی وآرمانهای مردم است. درجامعه وزندگانی اجتماعی عناصر وعواملی موجوداست که بعضی مورد پسند وستایش ودرخور تعمیم و برخی

مطرود وشایستهٔ فراموشی است. مردم آنچه را عقل سلیم وتجربه وتاریخ ازمیان همهٔ آداب وسنن ملی برمیگزینند نگاهمیدارند وسعی میکنند آنرا بنسل آینده انتقال دهند وآنچه را که منحط ونا پسند باشد درطاق نسیان میگذارند وبرای از بین بردن آنها اقدام میکنند چنانکه اوهام وخرافات ازیادگارهای ادوار تاریک زندگی بشر است که روزی ازاستوارترین معتقدات ملل بشمارمیرفت وباید بیاری آموزش وپرورش این زنجیرهای گران ازدست وپای بشر گسسته شود.

مقتضیات زمان ومکان:

هدفهای آموزش وپرورش براساس یک رشته ازرشتهای فردی واجتماعی قرار دارد وچون این ارزشها ازلحاظ زمان ومکان بایکدیگر متفاوتند نمیتوان برای آموزش وپرورش هدفهائی ثابت و تغییر ناپذیر ومحدود و جاویدان قائل شد و بهمین جهت هرجامعه و کشوری بنابمقتضیات جغرافیائی وتاریخی و سنن ملی و آداب اجتماعی وزندگی اقتصادی نیازمند بداشتن هدفهای مخصوص است. تعیین وپیشنهاد هدفها بعهدهٔ معلمان وعلمای تعلیم وتربیت هر کشوراست ومعلمان باتجربه ودانشمند موظفند باشور وتبادل نظر و باتوجه بعوامل یاد کرده و بتعیین هدفهای تعلیم وتربیت بپردازند ودرصورت ضرورت درآنها تجدیدنظر کنند.

بدین منظور درتابستان ۱۳۳۱ یکصدوهشتادتن ازمعلمان کشور درتهران گرد آمدند وهدفهای مندرج دراین نشریه را برای آموزش وپرورش کشور تنظیم کردند وبفرهنگ وفرهنگیان عرضه داشتند.

هدفهای آموزش و پرورش در دبیرستان

۱ - هدفهای مربوط به پرورش تن :

از آنجا که عقل سالم در بدن سالم است و جامعهٔ خوب نیز از افراد تندرست تشکیل میبابد، اولین وظیفهٔ آموزش و پرورش توجه بحفظ بهداشت فردی و اجتماعی است و بدین منظور باید هدفهای ذیل مورد توجه قرار گیرد :

۱ - تعلیم بهداشت خوراك و پوشاك و مسكن.

۲ - نظافت.

۳ - بازی و ورزش .

٤ - تفریح و استراحت.

۲ : هدفهای مربوط به پرورش روان :

چون پرورش تن و روان بیکدیگر مربوط است در پرورش روان نیز موارد ذیل را باید ملحوظ داشت :

۱ - پرورش فکر و اراده.

۲ - پرورش حس ابتکار.

۳ - ایجاد اعتماد بنفس.

٤ - تقویت رغبت های مختلف دانش آموزان

٥ - فراهم ساختن مقدمات خویشتن شناسی.

٦ - نظم و ترتیب در کار.

۷ - عادت دادن براستی و درستی و نیك اندیشی.

۸ - تسلط بر امیال و جلو گیری از انحراف آنها

۹ - راهنمائی مفید در امور جنسی.

۳ - هدفهای آموزشی :

چون علاوه بر پرورش تن و روان ، انسان بحکم غریزهٔ کنجکاوی و برای رفع

احتیاجات خود بکسب معلومات ودانستنیهای لازم نیازمند است بنابراین هدفهای آموزشی ازمهمترین هدفهاست :

۱ - افزایش اطلاعات عمومی .

۲ - آشنائی کامل بزبان فارسی برای درست خواندن و نوشتن وتوانائی در بیان مطلب .

۳ - فراگرفتن مقدمات علوم جدید ودرک فوائد علمی آنها

۴ - آموختن یک زبان خارجهٔ زنده.

۵ - آماده کردن دانش آموزان برای ورود بدانشگاه ومدارس تخصصی.

۶ - توجه‌دادن دانش آموزان بذخایر ومنابع طبیعی واستفاده‌و نگاهداری آنها.

۷ - آموختن اصول خانه‌داری وزندگی خانوادگی بدختران.

٤ - هدفهای اجتماعی واخلاقی ودینی :

مناسبات اجتماعی وعلائق قلبی وروابط افراد در جامعه ایجاب میکند که هر فردی پای‌بند نظامات ومقررات اجتماعی واصول اخلاقی ومبانی دین باشدو بهمین جهت دستگاه تربیتی باید به‌این نکات توجه‌داشته باشد:

۱ - ایجاد وتقویت حس همکاری مفید بحال جامعه.

۲ - نوع‌دوستی و میهن‌پرستی.

۳ - احترام بجامعه وافکار وقوانین آن.

٤ - شناسائی حق خود ودفاع آن.

۵ - تشخیص وامتیاز بین زنده‌بودن وزندگی کردن .

۶ - تامین زندگی مرفه وشرافتمندانه وداشتن عقل معاش.

۷ - تشکیل خانواده‌و تکثیر نفوس.

۸ - آشنائی بمحیط وادراك احتیاجات آن.

۹ - آشنائی بمسئولیت ووظایف اجتماعی وادراك سهم خود در بهبود وضع جامعه .

۱۰ - اطلاعات اقتصادی.

۱۱ - آشنائی بقوانین کشور وحقوق مدنی.

رعایت آنچه بوسیله مستطیل مشخص شده‌است امروز الزامی است.

۱۲ - آشنائی بروابط ملل و طرز حکومتها

۱۳ - آموختن آداب معاشرت بنا بر سنن ملی

۱۴ - صداقت و درستکاری

۱۵ - عدالت و انصاف

۱۶ - پرورش حس وظیفه‌شناسی و فداکاری

۱۷ - پرورش وجدان

۱۸ - تحکیم مبانی دیانتی و تقویت روح ایمان

۵ - هدفهای حرفه‌ی :

برای حفظ نظام اجتماع و تامین زندگی، لازمست که افراد جامعه بنا بر استعداد ورغبت خود کار کنند و بشغل و حرفه‌ای مشغول باشند. تشخیص استعداد و راهنمائی و آماده ساختن آنان برای این منظور از وظایف آموزشی است :

۱ - تشخیص استعدادهای مختلف بوسائل علمی

۲ - راهنمائی در انتخاب شغل و حرفه .

۳ - آماده ساختن افراد برای شغل و حرفه بر وفق رغبت و استعداد آنان .

۶ - هدفهای هنری :

برای ادراک مظاهر هنری و استفاده از آنها و پرورش حس زیبائی شناسی اعم از شعر و موسیقی و نقاشی و پیکرتراشی و تاتر و غیره باید در تعلیم و تربیت فصل مناسبی گشود و برای رسیدن بمنظورهای مزبور ذوق و استعداد و قریحه‌های متناسب دانش آموزان را پرورش داد.

هدفهای آموزش و پرورش در دبستان

عده‌ای از افرادکارگاه تعلیماتی در کارگاه مخصوص معلمان راهنمائی و دانشسراهای مقدماتی بمطالعهٔ هدفهای دبستان و آموزش ابتدائی پرداخته‌اندواینك نتیجهٔ مطالعات آنها درباره هدفهای دبستان بترتیب ذیل خلاصه میشود هدف های ابتدائی‌را بچهاردسته میتوان تقسیم کرد :

۱ - پرورش کودك .

۲ - خدمت وهمکاری بجامعه نزدیك، خدمت بجامعه‌های کوچکتر مانندخانواده ومدرسه و کوی وشهر وهمکاری باآنها .

۳ - خدمت بملت ومملکت .

٤ - خدمت بدنیا ونوع بشر.

۱ - پرورش کودك:

پرورش کودك شامل مسائل ذیل است :

الف - پرورش تن
ب - پرورش جان وروان
ج - توجه برضای خاطر کودك وجلب اطمینان او

پرورش کودك در کلیه‌امور یاد کرده مستلزم مراقبت کامل وطرح برنامه‌ایست که برطبق اصول دموکراسی طرح‌ریزی شود تااینکه‌دانش آموزان احترام بقانون واحترام برفقا وگروهها را بیاموزند وچگونگی نظم اجتماع وشرکت‌درامورمحلی را فراگیرند .

الف - پرورش تن :

درپرورش تن باید بنکات ذیل توجه داشت:

۱ - طرزتغذیه ازلحاظ موادغذائی مفید

۲ - توجه بورزش واستراحت وخواب

۳ - توجه برشد عضلانی کودك.

۴ - اندازه گیری بلندی قامت و وزن کودک

۵ - توجه برشد کافی و حس باصره و سامعه

۶ - توجه بزمان بلوغ

ب - پرورش جان و روان :

۱ - تهیهٔ مواد مربوط بخواندن و نوشتن و حساب و تعلیمات مذهبی و مقدمات علوم .

۲ - حل مسائل زندگی کودکانه بوسیله خود دانش آموزان .

۳ - شرکت دادن دانش آموزان در طرح و تنظیم برنامه .

۴ - شرکت جستن دانش آموزان در سنجش ارزش کار خود و ثبت پیشرفت روزانه خویش .

ج - فراهم ساختن رضای خاطر و تأمین اطمینان کودک

در این مورد بنکات ذیل باید توجه کرد :

۱ - تامین اطمینان خاطر کودک در میان دوستان و همسالان .

۲ - فراهم ساختن اساس ترضیهٔ کودک در نتیجه ایفای وظیفه و انجام دادن آداب مذهبی .

۲ خدمت و همکاری بجامعهٔ نزدیک :

چون آموزشگاه قسمتی از محیط زندگی کودک است وی باید حس کند که بآن محیط و جامعه تعلق دارد و نسبت بآن دارای وظایف و مسئولیت‌هائی است و چون کلیهٔ علائق اجتماعی در دبستان تمرکز مییابد رعایت نکات زیر بر اولیای امور دبستان واجبست :

۱ - اطفال باید در اجتماع نزدیک خود شرکت کنند .

۲ - پدر و مادر اطفال باید در امور آموزشگاه و حل مسائل مربوط بخانه و همسایگان و محیط نزدیک خود اشتراک مساعی کنند .

۳ - خدمت بملت و مملکت :

دبستان با ایجاد فرصت‌های یکسان برای اطفال در کسب دانش بملت و مملکت خدمت میکند و در اینمورد نکات زیر شایان توجه است :

۱ - آموختن طرز زندگی دموکراسی خواه در کلاس درس وخواه درمیدان بازی .

۲ - اعتیاد برعایت احترام بدیگران .

۳ - فراهم ساختن محیط مناسب برای آزادی گفتار .

٤ - ایجاد حس مسئولیت نسبت بخودشخص ودیگران.

٥ - انتشاردادن معلومات وشرکت درامور جامعه .

٤- خدمت بدنیاونوع بشر:

دردنیای امروز کلیهٔ ملل دنیا باارتباط یافتن ونزدیکی خود بایکدیگربی برده ونوع دوستی را مورد توجه مخصوص قرارداده اند ، ازاین لحاظ باید هر فردی علاوه برشناسائی کشور خود بمسائل جهانی نیز توجه داشته باشد وبرای حصول این منظور نکات زیر باید درنظر گرفته شود :

۱ - شناختن ملل مختلف.

۲ - شناختن سازمانهای مختلف بین المللی مانند سازمان ملل متحد ومؤسسات اختصاصی آن ازقبیل یونسکو وسازمان بهداشت جهانی و سازمان بین المللی کار و سازمان خوار بار و کشاورزی وغیره.

۳ - کسب اطلاعات بیشتردر بارهٔ وسائل ارتباطی جدید - رادیو - تلویزیون - هوانوردی - رادار ووسایل سریع حمل ونقل ونیروی اتمی وغیره.

وسایل :

برای نیل بهدفهای پیش گفته آموزشگاه باید بدین وسائل مجهز باشد:

۱ - وسایل کار:

ازقبیل : کتاب برای استفاده دانش آموزان ونقشه و کره ورادیو ومجلات و انتشارات گوناگون ودستگاه فیلم ووسایل سمعی وبصری.

۲ - معلم

معلمان آموزشگاه باید مجرب باشند و حقوق کافی دریافت کنند و در ازای معلومات وتجارب خود حقوق ومزایای بیشتری داشته باشند .

۳ ـ ساختمان :

آموزشگاه باید دارای ساختمان مناسب باشد که با احتیاجات کودکان وفق دهد و بهداشت آنهارا تأمین کند .

۴ ـ برنامه :

آموزشگاه باید برنامه تحصیلی خودرا دائماً برپیشرفت روزافزون فرهنگ وتمدن منطبق سازد واز تجدید نظر در برنامه‌های گذشته غافل نماند .

۵ ـ سازمان :

آموزشگاه باید انجمن‌هائی داشته باشد تا دانش آموزان دوشادوش درس از گردشهای علمی نیز استفاده کنند وعملا در ادارهٔ مدرسه شرکت جویند .

تعیین هدف آموزش و پرورش

بشرحی که ذکر شد در بهار سال ۱۳۳۱ بموجب دستور وزارت فرهنگ کمیسیونی از عده‌ای آقایان دبیران تشکیل یافت بدین‌منظور که برنامه دورهٔ بعد از چهارسال اول (دبستان) یعنی چهارسال دوم (دبیرستان) و روش تدریس دراین دوره را تهیه کنند. این کمیسیون برنامه‌ای بشرح ذیل فراهم آورد و بشورایعالی فرهنگ تقدیم داشت که مورد تصویب قرار گرفت:

۱ - مواد برنامه چهارساله دوم (پس‌از چهارسال دبستان) شامل فارسی، عربی تاریخ، جغرافی، تعلیمات دینی و بدنی، زبان خارجه، فیزیك، شیمی، ریاضی، طبیعی و بهداشت، موسیقی و نقاشی، کارهای دستی خواهد بود.

۲ - هدف ومنظور از تدریس این برنامه تقویت روح ایمان ودینی واخلاق نیکو و رشد و آمادگی برای زندگی اجتماعی وتسلط برمشکلات محیط، پابندی و احترام بملیت وقوانین مملکت، علاقه وتسلط برخواندن و نوشتن زبان فارسی و قدرت در بیان و نوشتن مطالب و آشنائی کامل بتاریخ وجغرافیای ایران و دانستن کلیاتی ازخارج ایران، داشتن معلومات عمومی ومورد نیاز از ریاضیات وفیزیك و شیمی وطبیعی و بهداشت، علاقمندی بکار و هنر تربیت ذوق واستعداد وبالاخره آشنائی بیك‌زبان خارجی است.

۳ - روش تدریس دراین چهار کلاس بدینطریق است: بجای آنکه مواد برنامه مانند سابق بدون بستگی بهم تدریس شود، تصمیم گرفته شده است که مسائل کلی در حدود احتیاجاتی که درهر نقطه کشور مورد پیدامیکند وبایدطفل بآن آشنا باشد وبتواندآنرا در حدود فهم خویش حل کند طرح شود. درحل این‌مسائل مطالعات، مشاهدات وحتی کمك خود شاگردان دخالت دارد ومعلم از علوم وادبیات (مطابق برنامه فوق) آنچه را که درحل این‌مسائل مورد پیدا میکند برای شاگردان تشریح می نماید.

دراین روش مواد برنامه بسه رکن تقسیم شده است:

اول ـ رکن اجتماعی شامل :

فارسی ـ عربی ـ تاریخ و جغرافی ـ تعلیمات دینی و مدنی، زبان خارجه . مسائلی که در این رکن طرح ریزی میشود باید شامل مواد فوق باشد مثلا تأثیر آب و هوا در زندگی، ارتباطات همسایگان با ایران، خانواده و خانواده‌های سعادتمند ، مسافرت از نقطه‌ای بنقطهٔ دیگر.

دوم ـ رکن علمی شامل:

حساب و هندسه ـ فیزیك و شیمی ـ طبیعی و بهداشت . در این موارد نیز مسائلی میتوان طرح کرد که از تمام مواد برنامه فوق استفاده شود مانند آب و طرز تصفیه آن موارد استفاده از آن در حالات مایع و بخار و جامد ـ شیر سالم و شیر پاستوریزه لبنیات ـ زندگی راحت و وسایلی که برای دارا بودن آن لازم است ـ جنگل و طرز نگاهداری و توسعهٔ آن ـ درختهای صنعتی، صادرات آن ـ نفت ـ سیمان وغیره .

سوم ـ رکن هنری شامل :

ـ کارهای دستی ـ رسم و نقاشی ـ موسیقی و سرود ـ خانه‌داری ـ آشپزی ـ خیاطی آهنگری ـ نجاری ـ سفال‌سازی و غیره . تصور میرود طبق این روش علاوه بر اینکه برنامه تدریس میشود، ذوق و علاقه شاگرد تحریك میگردد و دیگر مانند سابق خود را بی استعداد نسبت ببعضی موارد نشان نخواهد داد .

٤ ـ تدریس مطابق این روش چنانکه ملاحظه میشود تنها مربوط بیکی از مواد برنامه نخواهد بود و مواد مختلف مجتمعاً در تشریح و حل یك مسئله بکار میرود. بنابراین باید تدریس رکنهای اجتماعی و علمی هر کلاس با یك معلم و رکنهای هنری با معلم دیگر باشد .

۵ ـ ترتیب تقسیم ساعات دروس بدینقرار است:

صبحها مخصوص تدریس رکنهای اجتماعی و علمی خواهد بود. هفته‌ای ۱۲ ساعت برای تدریس رکن اجتماعی و ٦ ساعت مخصوص تدریس رکن علمی . سه بعد از ظهر درهفته مخصوص رکن هنری و دو بعد از ظهر برای ورزش کارهای اجتماعی و یك بعد از ظهر تعطیل است مطابق جدول ذیل :

صبحها هفته‌ای ۱۸ ساعت	۱۲ ساعت تدریس رکن اجتماعی ٦ ساعت تدریس رکن علمی
عصرها هفته‌ای ۱۰ ساعت	۳ بعد از ظهر ٦ ساعت کارهای هنری

۲ بعدازظهر ٤ ساعت ورزش و کارهای فوق برنامه

۱ بعدازظهر ۲ ساعت تعطیل

۶ – وزارت فرهنگ در اولین تابستان قبل از اجرای این برنامه کلاس تابستانی مدت ۶ تا ۸ هفته تشکیل خواهد داد. در این کلاس فارغ التحصیلان دانشسراهای تهران و معلمان داوطلب را بطرز تدریس این برنامه راهنمائی خواهد کرد. این دسته میتوانند در حل هر مسئله‌ای که برای تدریس طرح شده کتابچه‌ای تهیه کنند. وزارت فرهنگ باید این جزوه های کوچك را که علاوه بر تشریح مسائل برنامه شامل مختصری از اصول فلسفی وروانشناسی این روش وطرز اجرای آن میباشد تهیه کند و در دسترس عموم معلمان قرار دهد.

۷ – وزارت فرهنگ برای راهنمائی معلمان جزوه هائی (از ۵ تا ۲۵ صفحه) شامل طرح مسائلی در هریك از سه رکن مختلف برنامه تنظیم میکند. در این جزوه ها باهمیت ومقاصد هرموضوع و کتابها ووسایل ومنابعی که میتوان بتوسط آنها هر-مسئله را حل کرد ذکر میشود.

۸ – امتحانات وارزش کار دانش آموزان چون باید بتدریج در طول مدت تحصیلی معین شود برطبق آئین نامه جداگانه عمل خواهدشد.

۹ – وزارت فرهنگ در سال تحصیلی جاری برای نمونه در دو کلاس پنجم وششم یك دبستان مطابق این روش عمل خواهد کرد و گزارشی در این خصوص تهیه خواهد نمود و بنظر شورایعالی فرهنگ خواهد رسانید وضمناً دستور خواهد داد شاگردان کلاس ششم یعنی کلاس دوم این دوره چهارساله را باینطریق ارتقاء یافته‌اند، در امتحانات نهائی راگزارش خواهد داد.

۱۰ – این روش بتدریج برحسب میزان تهیه معلم ووسائل در نقاط مختلف کشور باید عملی شود ودرضمن عمل نقایص آن مرتفع گردد.

بدنبال کمیسیون یاد کرده کمیسیون دیگری برای تهیه برنامه دورهٔ تخصصی تشکیل گردید که اینك متن گزارش آنرا از نظر خوانندگان میگذرانند.

مقصود وهدف از تحصیلات این دوره تهیه جوانانی است که برای اجتماع مفید وسودمند باشند و بتوانند بامعلوماتی که در این دوره فرامیگیرند احتیاجات

کشور را رفع کنند بنابراین برای این منظور فعلا چهار شعبه کشاورزی ، حرفه‌ای ، هنرهای زیبا ، فنی دختران در نظر گرفته شده است و همچنین یکی از هدفهای تحصیلات این دوره تهیه آموزگار برای تدریس در کلاسهای ابتدائی و تعلیمات عمومی است . برای این منظور شعبه تربیت معلم تشکیل میشود و چون یکی دیگر از مقاصد تحقیقات این دوره تهیه دانشجو برای دانشگاه است ، سه شعبه دیگر ادبی ، طبیعی و ریاضی منظور گردید .

بادر نظر گرفتن مراتب فوق تحصیلات این دوره بشعبه‌های کشاورزی، حرفه‌ای هنرهای زیبا ، فنی دختران ، تربیت معلم ، ادبی ، طبیعی و ریاضی و درصورت اقتضا بشعب دیگر تقسیم میشود .

کلیات :

۱ - مدت تحصیلات در هر یك از این شعب سه سال خواهد بود .

۲ - در تمام این شعب در مدت سه سال علاوه بر برنامه‌های اختصاصی خود ۱۸ ساعت صرف تدریس زبان فارسی و اخلاق و علوم اجتماعی و ۱۸ ساعت دیگر صرف تدریس زبان خارجه خواهد شد بدین ترتیب :

سال اول ۱۴ ساعت - ۷ ساعت فارسی و اخلاق و علوم اجتماعی - ۷ ساعت زبان خارجه

سال دوم ۱۲ » ۶ » » » » » ۶ » » »

سال سوم ۱۰ » ۵ » » » » » ۵ » » »

تبصره ۱ - منظور از تعلیمات اخلاق و علوم اجتماعی تربیت فضائل اخلاقی دانش آموز و آگاه ساختن او بامور اجتماعی کشور و تشکیلات مملکت و اطلاعات عمومی راجع بوضع دنیا و همچنین دانستن قوانین کلی آداب معاشرت و آداب مذهبی است .

این مطالب ضمن تدریس زبان فارسی و زبان خارجه انجام میگیرد ، بطوریکه علاوه برفهم مطالب فوق تسلط او در زبان فارسی و زبان خارجه بیشتر خواهد شد.

تبصره ۲ - چون مواد برنامه بشعبه‌های تخصصی تقسیم گردیده و از ترا کم مواد مختلف کاسته شده است بنابراین دانش آموزان در رشته تخصصی بیش از سابق کسب معلومات میکنند .

شعبه های ادبی وطبیعی و ریاضی

فعلا جداول تقسیم ساعات برنامه شعبه‌های ادبی وطبیعی وریاضی تهیه و تقدیم میشود تاپس از تصویب ، بکمیسیونهای مخصوص برای تهیه برنامه اختصاصی هرشعبه ارجاع گردد .

شعبه ادبی

سال اول

زبان فارسی واخلاق وعلوم اجتماعی (درس مشترک)	هفته‌ای ۷ ساعت
زبان خارجه	« ۷ «
ادبیات فارسی	« ٦ «
عربی	« ۲ «
تاریخ وجغرافیا	« ٤ «
جمع	۲٦ ساعت

سال دوم

زبان فارسی واخلاق وعلوم اجتماعی	هفته‌ای ٦ ساعت
زبان خارجه	« ٦ «
ادبیات فارسی	« ٦ «
عربی	« ٤ «
تاریخ وجغرافیا	« ۳ «
فلسفه	« ۳ «
جمع	۲۸ ساعت

شعبه ریاضی

سال اول ریاضی :

فارسی واخلاق وعلوم اجتماعی	هفته‌ای ۷ ساعت
زبان خارجه	« ٦ «
ریاضی	« ٦ «
فیزیک وشیمی	« ٦ «
جمع	۲۵ ساعت

سال دوم ریاضی :

فارسی واخلاق وعلوم اجتماعی	هفته‌ای ٦ ساعت

زبان خارجه	هفته ای ۶ ساعت
ریاضی	» ۱۰ »
فیزیك وشیمی	» ۶ »
جمع	۲۸ ساعت

سال سوم ریاضی :

فارسی واخلاق وعلوم اجتماعی	هفته‌ای ۵ ساعت
زبان خارجه	» ۵ »
ریاضی	» ۱۰ »
فیزیك و شیمی	» ۸ »
جمع	۲۸ ساعت

تبصره - کلیات برنامه کلاسهای اول شعبه‌های تخصصی ادبی وطبیعی و ریاضی طوری تنظیم شده که دانش آموز پس ازاتمام سال اول یك شعبه و موفقیت درآن اگر بخواهند بشعبه دیگری منتقل شود میتواند درشهریورماه با امتحان دادن مواد اختصاصی آن شعبه موردنظردرسال دوم آن شعبه واردشود . (تهیه جداول ساعات برنامه‌دروس اختصاصی شعب دیگرموقوف بتشکیل کمیسیونهائی ازاشخاص متخصص خواهد بود) .

بطور کلی از لحاظ اصلاحات ضروری وفوری وزارت فرهنگ وسازمانهای آن باید اقدامات مؤثری بشود و هرچند که اساس تشکیلات و اصلاحات فرهنگی بستگی بمقدار بودجه وشخصیت وزیر ومأموران فرهنگی ومجریان باتجربه ودلسوز فرهنگی دارد معهذا برای روشن شدن برنامه کار ودر دست داشتن اصولی که شامل پایه واساس کار باشد پیشنهادهای زیر درقسمت اصلاحات فنی و اداری وسازمانی تقدیم میگردد :

۱ - دوره چهارساله تحصیلات ابتدائی تدریجاً درظرف ده سال تعمیم یابد و اجباری بشود ووسایل تعلیم وتربیت برای ۱۰۰۰۰ دانش آموزجدید فراهم گردد.

۲ - باید برای تحصیل دانش آموزان فوق ساختمان مخصوصی که با اصول بهداشت وآموزش و پرورش منطبق باشد تهیه بشود . هر دبستان باندازه احتیاج دارای کلاس واطاق دفتر ویك زمین بوسعت کافی با اثاثیه ورزش خواهد بود و در شهرها یك تالار اجتماع ودر دهات دستگاهی جداگانه برای منزل مدیر در ضمن

ساختمان دبستان منظوراست . در دهات تالار اجتماع از انضمام یك کلاس با دفتر درمواقع ضروری تشکیل بشود .

۳ - باید عده‌لازم دانشسرای مقدماتی با ساختمان مخصوص شبانه روزی که علاوه بر کلاس دارای خوابگاه‌واطاق‌غذاخوری وتالار مطالعه‌و آزمایشگاه‌و کتابخانه وزمین وتالارورزش واستخروتالاراجتماع باشد دایر گردد. این دانشسراها گنجایش پذیرائی سالی ۳۰۰۰ نفررا داشته باشد بطوریکه هرسال ازاین دستگاه ۱۵۰۰ نفر آموزگار تربیت شود تا در دو دوره ده ساله با آموزگاران فعلی نیازمندی کلیه دبستانهای کشوررا ازحیث آموزگار تربیت‌شده رفع کنند وبعدها بترتیب آموزگار بمنظور پر کردن محلهای آموزگارانی که‌باز نشسته‌میشوندیافوت‌میکنندهمت گمارد.

٤ - چند دانشسرای کشاورزی شبانه روزی در محلهای مناسب با وسایل و تجهیزات کامل برای تربیت سالی ۱۵۰ تن آموزگار که بتوانند بتعلیم و تربیت اطفال دهات بپردازند دایر بشود .

٥ - باید درظرف ده‌سال یکهزار دبستان باوسایل کافی ازحیث آب وزمین ولوازم کشاورزی تحت سرپرستی آموزگاران فارغ‌التحصیل دانشسرا دایر گرددو مقصود آن باشد که باطفال دهات تعلیمات مخصوص کشاورزی بیاموزد و آنان را بآب وخاك علاقمند سازد .

٦- باید دراکثرشهرستانها مدارس حرفه‌ای‌دایرشود تااطفال بعدازتحصیلات چهارساله عمومی حرفه‌ای را بیاموزند . بدیهی است مراعات خواهد شد که مدارس مزبور درهرشهرستانی تأسیس‌میشود صنایع وحرفه‌های محلی آن‌شهرستان‌را نیزتا حدودیکه مصلحت اقتصادی کشوراقتضا مینماید تعلیم وتشویق کند .

۷ - باید درهرسال وسایل‌تحصیل‌مجانی‌عده‌ای درحدود ۱۷۰۰۰ نفرسالمند فراهم شود وآنانرا ازراه تشویق ودرپاره‌ای موارد باجبار بتحصیل واداشت .

۸ - عدهٔ کافی دبیرستان درشهرستانها برای کسانیکه‌میخواهندتحصیلات‌خودرا ادامه دهند وبرای تحصیل دردانشسراهای مقدماتی یاعالی ویادانشکده‌ها آماده بشوند بردبیرستانهای فعلی افزوده گردد بطوریکه شماره دانش آموزان دبیرستانها نسبت بعده‌فعلی یك برابرونیم افزایش‌یابد .

۹ - بایدبرای‌دبیرستانهاعموماًبنای‌مخصوصی که دارای آزمایشگاه‌و کتابخانه کامل‌مناسبی باشدساخته‌بشود وهر دبیرستان زمین ولوازم ورزش درحدود احتیاج داشته باشد .

۱۰ - باید دستگاه بازرسی از اشخاص بصیر و کارآزموده برای مراقبت دائم درامر تعلیم و تربیت وراهنمائی کارآموزان ودبیران توسعه یابد.

۱۱ - باید در کلیه شهرستانها درمانگاهی دائر گردد که دارای چندتن اطبای متخصص دررشته های مختلف ومجهز بابزار وادوات لازم باشد تا در بهداشت دانش-آموزان مراقبت لازم بعمل آورند ومخصوصاً درمعالجه کچلی وتراخم اقدام کنندو آنرا ازمدارس براندازند وهمچنین ازشیوع امراض جلوگیری بعمل آورند. دردهات درمانگاهها برای انجام همین منظور با وسائل لازم بطورسیار و بقدر لزوم دایر گردد.

۱۲ - باید بدانش آموزان بی بضاعتی که در دورهٔ تحصیلات ابرازشایستگی فوق‌العاده کرده باشند برای ادامه تحصیلات وبروزاستعدادآنان بصورت‌شبانه‌روزی یاطرق دیگرمساعدت بشود.

۱۳ - باید آموزشگاه‌شبانه روزی نمونه بمنظور آزمایش روشهای مختلف‌تعلیم وتربیت دایر گردد که با توجه بحیثیات وخصوصیات ملی و اوضاع اجتماعی کشور بتوان روش مناسبی که تعمیم آن‌در کلیه آموزشگاههای کشورمصلحت باشدانتخاب یاایجاد کرد.

۱٤ - باید علاوه براراضی ورزش که دردبستانها ودبیرستانها ودانشسراها برای بازی دانش آموزان تهیه میشوددر ۳٤ شهرستان، میدان عمومی ورزش‌فراهم کرد بدانسان که دارای یك استخرشنا و کلیه ساختمانهای فرعی باشد و گنجایش عده‌ای را در حدود ۱۰٪ جمعیت آن‌شهرستان‌داشته باشد. این میدانها باید دارای بازیگاه خاص فوتبال وبازیگاههای مخصوص بازیهای دیگرباشد وبرای مسابقه‌های عمومی‌دانش آموزان ویااهالی آن شهرستان از آنها استفاده شود.

۱٥ - باید یکدستگاه‌دانشسرای‌شبانه روزی که گنجایش یکصد نفرداشته وبانواع وسایل ورزشی مجهز باشد برای تربیت دبیران ورزش درتهران دایر گردد.

۱٦ - وسایل مسافرت دستجات ورزشی‌برای مسابقه‌های ورزشی و تشویق و ترغیب دانش آموزان بورزش فراهم گردد.

۱۷ - باید یك کنسرواتوار که دارای کلیه وسایل و آلات و نوتهای موسیقی باشد بنا شود ووسایل تعلیم وتشویق هنرمندان وارباب ذوق فراهم گردد.

۱۸ - هرسال لااقل یکصد دانشجو ازشایسته‌ترین دانش آموزان ودانشجویان ودبیران وآموزگاران و کارمندان وزارت فرهنگ از طریق مسابقه بمنظور تهیه استاد برای دانشگاه ومتصدیان امور فنی وزارت فرهنگ بکشورهای خارج اعزام وتحت سرپرستی ومراقبت قرارداده بشوند.

۱۹ - وسایل تألیف کتب مختلف و ترجمه کتابهای مفید از زبانهای خارجه بفارسی وهمچنین اززبان فارسی به زبان خارجه فراهم گردد ودانشمندان وارباب فضل را درتحقیق وتتبع تشویق وترغیب کنند.

۲۰ - باید نسبت بحفظ آثار باستانی وتعمیر بناهای تاریخی و کشف ونگاهداری آثارعتیقه ، توجه کافی و اقدام مؤثری بعمل بیاید . موزه ایران باستان در تهران و موزه‌های دیگردرقم و شیرازتکمیل و درعده‌ای ازشهرستانهای مناسب موزه های جدیدی دایر گردد .

۲۱ - باید دراصفهان یك پل آهنی بمنظور نگاهداری پلهای خواجووسی‌وسه پل ازآسیبی که ممکن‌است بسبب عبور کامیونها بآنها وارد گردد ساخته بشود.

۲۲- باید ساختمان‌موزه‌مردم شناسی‌تکمیل وموزه مزبور بصورت آبرومندی برای معرفی آداب ورسوم و خصوصیات نژادی آماده گردد.

۲۳ - باید بر کتابخانه‌ملی ساختمان مخصوصی که گنجایش یك میلیون کتاب داشته باشد تهیه ودرظرف ده سال کتابهای خطی‌وچاپی بمقدار کافی خریداری بشود وازبعضی نسخه‌های خطی‌لازم عکس برداری گردد .

۲۴ - باید در کتابخانه ملی دستگاههای فرعی‌ازقبیل کار گاه صحافی وعکاسی وفتوگراور وحروف ریزی ورستوران و گاراژدایر گردد .

۲۵ - باید درشهرستانها نیزمانند پایتخت ادارات اوقات ازفرهنگ‌تفکیك و تجزیه بشود تا باین‌ترتیب رؤسای‌فرهنگ مجال یابند که درامورتعلیم وتربیت بیشتر مراقبت کنند وضمناً رؤسای اوقاف نیزدرعمران وآبادی‌موقوفاتی که‌متصدی‌هستند بیشتربکوشند وهمچنین ازموقوفات عامه که متولی‌دارند نظارت کافی و دقیق‌تری بعمل‌خواهندآورد .

۲۶ - باید هفت آموزشگاه دینی بصورت شبانه‌روزی که‌هریك گنجایش ۱۲۰

نفر داشته باشد برای تربیت و پرورش عدهٔ افراد روحانی بمنظور احیای معارف اسلامی ونشر علوم شرقی و آشنا کردن افراد جامعه باصول دیانت تأسیس گردد .

درخصوص اصلاحات اداری وسازمانی وزارت فرهنگ چون بطور تفصیل درفصول سابق اشاره شده، برای اجتناب از اطاله کلام شرح کامل آنرا بجلد دیگری موکول میسازد .

پایان جلد اول

انتشارات دانشگاه تهران

۱ - وراثت (۱)	تألیف دکتر عزت‌الله خبیری
۲ - A Strain Theory of Matter	» » محمود حسابی
۳ - آراء فلاسفه دربارهٔ عادت	ترجمهٔ » برزو سپهری
۴ - کالبدشناسی هنری	تألیف » نعمت‌الله کیهانی
۵ - تاریخ بیهقی جلد دوم	بتصحیح سعید نفیسی
۶ - بیماریهای دندان	تألیف دکتر محمود سیاسی
۷ - بهداشت و بازرسی خوراکیها	» » سرهنگ شمس
۸ - حماسه سرائی در ایران	» » ذبیح‌الله صفا
۹ - مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات پارسی	» » محمد معین
۱۰- نقشه برداری (جلد دوم)	» مهندس حسن شمسی
۱۱- گیاه شناسی	» حسین گل گلاب
۱۲- اساس‌الاقتباس خواجه نصیر طوسی	بتصحیح مدرس رضوی
۱۳- تاریخ دیپلوماسی عمومی (جلد اول)	تألیف دکتر حسن ستودهٔ تهرانی
۱۴- روش تجزیه	» » علی‌اکبر پریمن
۱۵- تاریخ افضل - بدایع‌الازمان فی وقایع کرمان	فراهم‌آوردهٔ دکتر مهدی بیانی
۱۶- حقوق اساسی	تألیف دکتر قاسم زاده
۱۷- فقه و تجارت	» زین‌العابدین ذوالمجدین
۱۸- راهنمای دانشگاه	—
۱۹- مقررات دانشگاه	—
۲۰- درختان جنگلی ایران	» مهندس حبیب‌الله ثابتی
۲۱- راهنمای دانشگاه بانگلیسی	—
۲۲- راهنمای دانشگاه بفرانسه	
۲۳- Les Espaces Normaux	تألیف دکتر هشترودی
۲۴- موسیقی دورهٔ ساسانی	» مهدی برکشلی
۲۵- حماسه ملی ایران	ترجمهٔ بزرگ علوی
۲۶- زیست شناسی (۲) بحث در نظریهٔ لامارک	تألیف دکتر عزت‌الله خبیری
۲۷- هندسه تحلیلی	» » علینقی وحدتی
۲۸- اصول گداز و استخراج فلزات (جلد اول)	تألیف دکتر یکانه حایری
۲۹- اصول گداز و استخراج فلزات (» دوم)	» » »
۳۰- اصول گداز و استخراج فلزات (» سوم)	» » »

٣١- ریاضیات در شیمی	نگارش دکتر هورفر
٣٢- جنگل شناسی (جلد اول)	» مرحوم مهندس کریم ساعی
٣٣- اصول آموزش و پرورش	» دکتر محمد باقر هوشیار
٣٤- فیزیولژی گیاهی (جلد اول)	» » اسمعیل زاهدی
٣٥- جبر و آنالیز	نگارش دکتر محمدعلی مجتهدی
٣٦- گزارش سفر هند	» » غلامحسین صدیقی
٣٧- تحقیق انتقادی در عروض فارسی	» » پرویز ناتل خانلری
٣٨- تاریخ صنایع ایران - ظروف سفالین	» » مهدی بهرامی
٣٩- واژه نامه طبری	» » صادق کیا
٤٠- تاریخ صنایع اروپا در قرون وسطی	» عیسی بهنام
٤١- تاریخ اسلام	» دکتر فیاض
٤٢- جانورشناسی عمومی	» » فاطمی
٤٣- Les Connexions Normales	» » هشترودی
٤٤- کالبد شناسی توصیفی (١) - استخوان شناسی	» « امیراعلم - دکتر حکیم
	دکتر کیهانی - دکتر نجم آبادی - دکتر نیك نفس - دکتر نائینی
٤٥- روان‌شناسی کودك	نگارش دکتر مهدی جلالی
٤٦- اصول شیمی پزشکی	» » آ. وارتانی
٤٧- ترجمه و شرح تبصرهٔ علامه (جلد اول)	» زین العابدین ذوالمجدین
٤٨- اکوستیك « صوت » (١) ارتعاشات - سرعت	» » ضیاء الدین اسمعیل بیگی
٤٩- انگل شناسی	» » ناصر انصاری
٥٠- نظریه توابع متغیر مختلط	» » افضلی پور
٥١- هندسه ترسیمی و هندسه رقومی	» احمد بیرشك
٥٢- درس اللغة والادب (١)	» دکتر محمدی
٥٣- جانور شناسی سیستماتیك	» » آزرم
٥٤- پزشکی عملی	» » نجم آبادی
٥٥- روش تهیه مواد آلی	» » صفوی گلپایگانی
٥٦- مامائی	» » آهی
٥٧- فیزیولژی گیاهی (جلد دوم)	» » زاهدی
٥٨- فلسفه آموزش و پرورش	» دکتر فتح‌الله امیرهوشمند
٥٩- شیمی تجزیه	» » علی اکبر پریمن
٦٠- شیمی عمومی	» مهندس سعیدی
٦١- امیل	ترجمهٔ مرحوم غلامحسین زیرك زاده
٦٢- اصول علم اقتصاد	تألیف دکتر محمود کیهان
٦٣- مقاومت مصالح	» مهندس گوهریان
٦٤- کشت گیاه حشره کش پیرتر	» مهندس میردامادی
٦٥- آسیب شناسی	» دکتر آرمین

۶۶-	مکانیك فیزیك	تألیف دکتر کمال جناب
۶۷-	کالبدشناسی توصیفی (۲) ـ مفصل شناسی	» » امیراعلم- دکتر حکیم- دکتر کیهانی - دکتر نجم آبادی- دکتر نیك نفس
۶۸-	درمانشناسی (جلد اول)	تألیف دکتر عطائی
۶۹-	درمانشناسی (» دوم)	» » »
۷۰-	گیاه شناسی - تشریح عمومی نباتات	» مهندس حبیب‌الله ثابتی
۷۱-	شیمی آنالیتیك	» دکتر گاگیك
۷۲-	اقتصادجلداول	» » علی‌اصغر پورهمایون
۷۳-	دیوان سیدحسن غزنوی	بتصحیح مدرس رضوی
۷۴-	راهنمای دانشگاه	—
۷۵-	اقتصاد اجتماعی	تألیف دکتر شیدفر
۷۶-	تاریخ دیپلوماسی عمومی (جلد دوم)	» » حسن ستوده تهرانی
۷۷-	زیبا شناسی	» علینقی وزیری
۷۸-	تئوری سنتتیك گازها	» دکتر روشن
۷۹-	کارآموزی داروسازی	» » جنیدی
۸۰-	قوانین دامپزشکی	» » میمندی‌نژاد
۸۱-	جنگل‌شناسی جلد دوم	» مرحوم مهندس ساعی
۸۲-	استقلال آمریکا	» دکتر مجیر شیبانی
۸۳-	کنجکاویهای علمی و ادبی	—
۸۴-	ادوار فقه	» محمود شهابی
۸۵-	دینامیك گازها	» دکتر غفاری
۸۶-	آئین دادرسی دراسلام	» محمد سنگلجی
۸۷-	ادبیات فرانسه	» دکتر سپهبدی
۸۸-	از سربن تا یونسکو- دو ماه در پاریس	» » علی‌اکبر سیاسی
۸۹-	حقوق تطبیقی	» » حسن افشار
۹۰-	میکروب‌شناسی (جلد اول)	تألیف دکتر سهراب- دکتر میردامادی
۹۱-	میزراه (جلد اول)	» » حسین گلژ
۹۲-	» (جلد دوم)	» » » »
۹۳-	کالبد شکافی (تشریح عملی دست‌وپا)	» » نعمت‌الله کیهانی
۹۴-	ترجمه وشرح تبصره علامه (جلددوم)	» زین‌العابدین ذوالمجدین
۹۵-	کالبد شناسی توصیفی (۳) ـ عضله شناسی	» دکتر امیراعلم-دکتر حکیم دکتر کیهانی-دکتر نجم آبادی- دکتر نیك نفس
۹۶-	» » (۴) ـ رگ شناسی	» » » » »
۹۷-	بیماریهای گوش وحلق و بینی (جلداول)	تألیف دکتر جمشید اعلم
۹۸-	هندسهٔ تحلیلی	» » کامکار پارسی
۹۹-	جبر و آنالیز	» » »
۱۰۰-	تفوق وبرتری اسپانیا (۱۵۵۹-۱۶۶۰)	» » بیانی

۱۰۱ـ کالبدشناسی توصیفی ـ استخوان‌شناسی اسب	تألیف دکتر میر بابائی
۱۰۲ـ تاریخ عقاید سیاسی	» » محسن عزیزی
۱۰۳ـ آزمایش و تصفیهٔ آبها	نگارش » محمد جواد جنیدی
۱۰۴ـ هشت مقاله تاریخی وادبی	» نصرالله فلسفی
۱۰۵ـ فیه مافیه	» بدیع‌الزمان فروزانفر
۱۰۶ـ جغرافیای اقتصادی (جلداول)	» دکتر محسن عزیزی
۱۰۷ـ الکتریسیته وموارد استعمال آن	» مهندس عبدالله ریاضی
۱۰۸ـ مبادلات انرژی در گیاه	» دکتراسمعیل زاهدی
۱۰۹ـ تلخیص البیان عن مجازات القران	» سید محمد باقر سبزواری
۱۱۰ـ دو رساله ـ وضع الفاظ و قاعده لاضرر	» محمود شهابی
۱۱۱ـ شیمی آلی (جلداول) ئئوری واصول کلی	» دکتر عابدی
۱۱۲ـ شیمی آلی «ارگانیک» (جلداول)	» » شیخ
۱۱۳ـ حکمت الهی عام و خاص	» مهدی‌قمشة
۱۱۴ـ امراض حلق و بینی و حنجره	» دکتر علیم مروستی
۱۱۵ـ آنالیز ریاضی	» » منوچهر وصال
۱۱۶ـ هندسه تحلیلی	» » احمد عقیلی
۱۱۷ـ شکسته بندی (جلد دوم)	» » امیر کیا
۱۱۸ـ باغبانی (۱) باغبانی عمومی	» مهندس‌شیبانی
۱۱۹ـ اساس التوحید	» مهدی آشتیانی
۱۲۰ـ فیزیک پزشکی	» دکترفرهاد
۱۲۱ـ اکوستیک « صوت » (۲) مشخصات صوت - اوله - تار	» » اسمعیل بیگی
۱۲۲ـ جراحی فوری اطفال	» » مرعشی
۱۲۲ـ فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (۱)	» علینقی منزوی تهرانی
۱۲۴ـ چشم‌پزشکی (جلداول)	» دکتر ضرابی
۱۲۵ـ شیمی فیزیک	» » بازرگان
۱۲۶ـ بیماریهای گیاه	» » خبیری
۱۲۷ـ بحث در مسائل پرورش اخلاقی	» » سپهری
۱۲۸ـ اصول عقاید و کرائم اخلاق	» زین‌العابدین ذوالمجدین
۱۲۹ـ تاریخ کشاورزی	» دکتر تقی بهرامی
۱۳۰ـ کالبدشناسی انسانی (۱) سر و گردن	» » حکیم و دکتر گنج بخش
۱۳۱ـ امراض واگیر دام	» » رستگار
۱۳۲ـ درس اللغة و الادب (۲)	» » محمدی
۱۳۳ـ واژه نامه گرگانی	» » صادق کیا
۱۳۴ـ تک یاخته شناسی	» » عزیز رفیعی
۱۳۵ـ حقوق اساسی چاپ پنجم (اصلاح شده)	» » قاسم زاده
۱۳۶ـ عضله و زیبائی پلاستیک	» » کیهانی
۱۳۷ـ طیف جذبی و اشعهٔ ایکس	» » فاضل زندی

۱۳۸	مصنفات افضل الدین کاشانی	نگارش دکتر مینوی و یحیی مهدوی
۱۳۹	روان‌شناسی (از لحاظ تربیت)	» » علی اکبر سیاسی
۱۴۰	ترمودینامیک (۱)	» مهندس بازرگان
۱۴۱	بهداشت روستائی	نگارش دکتر زوین
۱۴۲	زمین شناسی	» » یدالله سحابی
۱۴۳	مکانیک عمومی	» » مجتبی ریاضی
۱۴۴	فیزیولوژی (جلد اول)	» » کاتوزیان
۱۴۵	کالبدشناسی و فیزیولوژی	» » نصرالله نیک نفس
۱۴۶	تاریخ تمدن ساسانی (جلد اول)	» سعید نفیسی
۱۴۷	کالبدشناسی توصیفی (۵) قسمت اول سلسله اعصاب محیطی	» دکتر امیراعلم ـ دکتر حکیم دکتر کیهانی ـ دکتر نجم آبادی ـ دکتر نیک نفس
۱۴۸	کالبدشناسی توصیفی (۵) قسمت دوم سلسله اعصاب مرکزی	« « « «
۱۴۹	کالبدشناسی توصیفی (۶) اعضای حواس پنجگانه	« « « «
۱۵۰	هندسه عالی (گروه و هندسه)	تألیف دکتر اسدالله آل بویه
۱۵۱	اندام‌شناسی گیاهان	» » پارسا
۱۵۲	چشم پزشکی (۲)	نگارش دکتر ضرابی
۱۵۳	بهداشت شهری	« « اعتمادیان
۱۵۴	انشاء انگلیسی	« بازارگادی
۱۵۵	شیمی آلی (ارگانیک) (۲)	« دکتر شیخ
۱۵۶	آسیب شناسی (گانگلیون استلر)	« « آرمین
۱۵۷	تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی	« « ذبیح‌الله صفا
۱۵۸	تفسیر خواجه عبدالله انصاری	بتصحیح علی اصغر حکمت
۱۵۹	حشره‌شناسی	تألیف جلال افشار
۱۶۰	نشانه‌شناسی (علم العلامات) (جلد اول)	« دکتر محمدحسین میمندی نژاد
۱۶۱	نشانه‌شناسی بیماریهای اعصاب	« « صادق صبا
۱۶۲	آسیب‌شناسی عملی	« « حسین رحمتیان
۱۶۳	احتمالات و آمار	« « مهدوی اردبیلی
۱۶۴	الکتریسیته صنعتی	« « محمد مظفری زنگنه
۱۶۵	آئین دادرسی کیفری	« « محمدعلی هدایتی
۱۶۶	اقتصاد سال اول (چاپ دوم اصلاح شده)	« « علی اصغر پورهمایون
۱۶۷	فیزیک (تابش)	« « روشن
۱۶۸	فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (جلد دوم)	« علینقی منزوی
۱۶۹	« « « « (جلد سوم ـ قسمت اول)	« محمدتقی دانشپژوه
۱۷۰	رساله بود و نمود	« محمود شهابی
۱۷۱	زندگانی شاه عباس اول	« نصرالله فلسفی
۱۷۲	تاریخ بیهقی (جلد سوم)	بتصحیح سعید نفیسی
۱۷۳	فهرست نشریات ابوعلی سینا بزبان فرانسه	« « «

۱۷۴ـ	تاریخ مصر (جلد اول)	تألیف احمد بهمنش
۱۷۵ـ	آسیب‌شناسی آزردگی سیستم رتیکولو آندوتلیال	« دکتر آرمین
۱۷۶ـ	نهضت ادبیات فرانسه در دوره رومانتیک	« مرحوم زیرک‌زاده
۱۷۷ـ	فیزیولوژی (طب عمومی)	نگارش دکتر مصباح
۱۷۸ـ	خطوط لبه‌های جذبی (اشعهٔ ایکس)	« « زندی
۱۷۹ـ	تاریخ مصر (جلد دوم)	« احمد بهمنش
۱۸۰ـ	سیر فرهنگ در ایران و مغرب زمین	« دکتر صدیق اعلم
۱۸۱ـ	فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (جلد سوم ـ قسمت دوم)	« محمدتقی دانش‌پژوه
۱۸۲ـ	اصول فن کتابداری	« دکتر محسن صبا
۱۸۳ـ	رادیو الکتریسیته	« « رحیمی
۱۸۴ـ	پیوره	« « محمود سیاسی
۱۸۵ـ	چهار رساله	« محمد سنگلجی
۱۸۶ـ	آسیب‌شناسی (جلد دوم)	« دکتر آرمین
۱۸۷ـ	یادداشت‌های مرحوم قزوینی	فراهم آورده آقای ایرج افشار
۱۸۸ـ	استخوان شناسی مقایسه‌ای (جلد دوم)	تألیف دکتر میربابائی
۱۸۹ـ	جغرافیای عمومی (جلد اول)	« « مستوفی
۱۹۰ـ	بیماریهای واگیر (جلد اول)	« « غلامعلی بینش‌ور
۱۹۱ـ	بتن فولادی (جلد اول)	« مهندس خلیلی
۱۹۲ـ	حساب جامع و فاضل	نگارش دکتر مجتهدی
۱۹۳ـ	مبدء و معاد	ترجمه آقای محمود شهابی
۱۹۴ـ	تاریخ ادبیات روسی	تألیف « سعید نفیسی
۱۹۵ـ	تاریخ تمدن ایران ساسانی (جلد دوم)	« « « «
۱۹۶ـ	درمان تراخم با الکتروکوآگولاسیون	« دکتر پرفسور شمس
۱۹۷ـ	شیمی و فیزیک (جلد اول)	« « توسلی
۱۹۸ـ	فیزیولوژی عمومی	« « شیبانی
۱۹۹ـ	داروسازی جالینوسی	« « مقدم
۲۰۰ـ	علم العلامات نشانه‌شناسی (جلد دوم)	« « میمندی نژاد
۲۰۱ـ	استخوان شناسی (جلد اول)	« « نعمت‌اله کیهانی
۲۰۲ـ	پیوره (جلد دوم)	« « محمود سیاسی
۲۰۳ـ	علم النفس ابن سینا و تطبیق آن با روانشناسی جدید	« « علی اکبر سیاسی
۲۰۴ـ	قواعد فقه	« آقای محمود شهابی
۲۰۵ـ	تاریخ سیاسی و دیپلوماسی ایران	« دکتر علی اکبر بینا
۲۰۶ـ	فهرست مصنفات ابن سینا	« « مهدوی
۲۰۷ـ	مخارج الحروف	تصحیح و ترجمهٔ دکتر پرویز ناتخانلری
۲۰۸ـ	عیون الحکمه	از ابن سینا ـ چاپ عکسی

۲۰۹- شیمی بیولوژی	تألیف دکتر ماهی
۲۱۰- میکربشناسی (جلد دوم)	« آقایان دکتر سهراب- دکتر میردامادی
۲۱۱- حشرات زیان‌آور ایران	« مهندس عباس دواچی
۲۱۲- هواشناسی	« دکتر محمد منجمی
۲۱۳- حقوق مدنی	« « سید حسن امامی
۲۱۴- ماخذ قصص و تمثیلات مثنوی	نگارش آقای فروزانفر
۲۱۵- مکانیک استدلالی	« پرفسور فاطمی
۲۱۶- ترمودینامیک (جلد دوم)	« مهندس بازرگان
۲۱۸- گروه بندی و انتقال خون	« دکتر یحیی پویا
۲۱۸- فیزیک، ترمودینامیک (جلد اول)	« « روشن
۲۱۹- روان پزشکی (جلد سوم)	« « میرسپاسی
۲۲۰- بیماریهای درونی (جلد اول)	« « میمندی نژاد
۲۲۱- حالات عصبانی یا نورز	ترجمه « چهرازی
۲۲۲- کالبدشناسی توصیفی (۷) (دستگاه گوارش)	تألیف دکتر امیراعلم - دکتر حکیم دکتر کیهانی- دکتر نجم آبادی- دکتر نیک نفس
۲۲۳- علم الاجتماع	تألیف دکتر مهدوی
۲۲۴- الهیات	« فاضل تونی
۲۲۵- هیدرولیک عمومی	« مهندس ریاضی
۲۲۶- شیمی عمومی معدنی فلزات (جلد اول)	تألیف دکتر فضل‌الله شیروانی
۲۲۷- آسیب‌شناسی آزردگیهای سورنال « غده فوق کلیوی »	« « آرمین
۲۲۸- اصول الصرف	« علی‌اکبر شهابی
۲۲۹- سازمان فرهنگی ایران	تألیف دکتر علی کنی
۲۳۰- فیزیک، ترمودینامیک (جلد دوم)	نگارش دکتر روشن
۲۳۱- راهنمای دانشگاه	—
۲۳۲- مجموعهٔ اصطلاحات علمی	—
۲۳- بهداشت غذائی (بهداشت نسل)	نگارش دکتر فضل‌الله صدیق
۲۴- جغرافیای کشاورزی ایران	« دکتر تقی بهرامی
۲۵- ترجمه النهایه با تصحیح و مقدمه (۱)	« آقای سید محمد سبزواری
۲۶- احتمالات و آمار ریاضی (۲)	« دکتر مهدوی اردبیلی
۲۷- اصول تشریح چوب	« مهندس رضا حجازی
۳۸- خون‌شناسی عملی (جلد اول)	« دکتر رحمتیان دکتر شمسا
۳۹- تاریخ ملل قدیم آسیای غربی	« « بهمنش
۲۴۰- شیمی تجزیه	« « شیروانی
۲۴۱- دانشگاهها و مدارس عالی امریکا	« « ضیاءالدین اسمعیل بیکی
۲۴۲- پانزده گفتار	« آقای مجتبی مینوی
۲۴۳- بیماریهای خون (جلد دوم)	« دکتر یحیی پویا

۲۴۴- اقتصاد کشاورزی	نگارش دکتر احمد هومن
۲۴۵- علم العلامات (جلد سوم)	« « میمندی نژاد
۲۴۶- بتن آرمه (۲)	« آقای مهندس خلیلی
۲۴۷- هندسهٔ دیفرانسیل	« دکتر بهفروز
۲۴۸- فیزیولژی گل ورده بندی تک لپه ایها	« « زاهدی
۲۴۹- تاریخ زندیه	« « هادی هدایتی
۲۵۰- ترجمه النهایه با تصحیح و مقدمه (۲)	« آقای سبزواری
۲۵۱- حقوق مدنی (۲)	« « دکتر امامی
۲۵۲- دفتر دانش و ادب (جزء دوم)	—
۲۵۳- یادداشتهای قزوینی (جلد دوم ب، ت، ث، ج)	« ایرج افشار
۲۵۴- تفوق و برتری اسپانیا	« دکتر خانبابا بیانی
۲۵۵- تیره شناسی (جلد اول)	« « احمد پارسا
۲۵۶- کالبد شناسی توصیفی (۸) دستگاه ادرار و تناسل - پردهٔ صفاق	تألیف دکتر امیر اعلم - دکتر حکیم - دکتر کیهانی دکتر نجم آبادی - دکتر نیک نفس
۲۵۷- حل مسائل هندسه تحلیلی	نگارش دکتر علینقی وحدتی
۲۵۸- کالبد شناسی توصیفی (حیوانات اهلی مفصل شناسی مقایسه‌ای)	« « میر بابائی
۲۵۹- اصول ساختمان و محاسبه ماشینهای برق	« مهندس احمد رضوی
۲۶۰- بیماریهای خون و لنف (بررسی بالینی و آسیب شناسی)	« دکتر رحمتیان
۲۶۱- سرطان شناسی (جلد اول)	« « آرمین
۲۶۲- شکسته بندی (جلد سوم)	« « امیر کیا
۲۶۳- بیماریهای واگیر (جلد دوم)	« « بینش‌ور
۲۶۴- انگل شناسی (بندپائیان)	« « عزیز رفیعی
۲۶۵- بیماریهای درونی (جلد دوم)	« « میمندی نژاد
۲۶۶- دامپروری عمومی (جلد اول)	« « بهرامی
۲۶۷- فیزیولوژی (جلد دوم)	« « علی کاتوزیان
۲۶۸- شعر فارسی (در عهد شاهرخ)	« « یارشاطر
۲۶۹- فن انگشت نگاری (جلد اول و دوم)	نگارش ناصرقلی وادسر
۲۷۰- منطق التلویحات	« دکتر فیاض
۲۷۱- حقوق جنائی	تألیف آقای دکتر عبدالحسین علی آبادی
۲۷۲- سمیولوژی اعصاب	« « « چهرازی
۲۷۳- کالبد شناسی توصیفی (۹) (دستگاه تولید صوت و تنفس)	تألیف دکتر امیر اعلم - دکتر حکیم - دکتر کیهانی دکتر نجم آبادی - دکتر نیک نفس
۲۷۴- اصول آمار و کلیات آمار اقتصادی	نگارش دکتر محسن صبا
۲۷۵- گزارش کنفرانس اتمی ژنو	« « جناب دکتر بازرگان
۲۷۶- امکان آلوده کردن آبهای مشروب	نگارش دکتر حسین سهراب - دکتر میمندی نژ

۲۷۷ــ مدخل منطق صورت	نگارش دکتر	غلامحسین مصاحب
۲۷۸ــ ویروسها	« «	فرج‌الله ۱۰
۲۷۹ــ تالفیت‌ها (آلکها)	« «	عزت‌الله خبیر
۲۸۰ــ گیاه‌شناسی سیستماتیك	« «	محمد درویش
۲۸۱ــ تیره‌شناسی (جلددوم)	« «	پارسا
۲۸۲ــ احوال و آثار خواجه نصیرالدین طوسی	«	مدرس رضوی
۲۸۳ــ احادیث مثنوی	«	آقای فروزانفر
۲۸٤ــ قواعد النحو	«	قاسم تویسرکانی
۲۸۵ــ آزمایشهای فیزیك	« «	دکتر محمدباقر محمودیان
۲۸٦ــ پندنامه اهوازی یا آئین پزشکی	« «	محمود نجم‌آبادی
۲۸۷ــ بیماریهای خون (جلدسوم)	« «	یحیی پویا
۲۸۸ــ جنین شناسی (رویان‌شناسی) جلد اول	« «	احمد شفائی
۲۸۹ــ مکانیك فیزیك (اندازه گیری مکانیك نقطه مادی وفرضیه نسبی) (چاپ‌دوم)	تألیف دکتر	کمال‌الدین جناب
۲۹۰ــ بیماریهای جراحی قفسه سینه (ریه، مری، قفسه سینه)	« «	محمدتقی قوامیان
۲۹۱ــ اکوستیك (صوت) چاپ دوم	« «	ضیاءالدین اسماعیل بیگی
۲۹۲ــ چهار مقاله	بتصحیح «	محمد معین
۲۹۳ــ داریوش یکم (پادشاه پارسها)	نگارش «	منشی‌زاده
۲۹٤ــ کالبدشکافی تشریح عملی سر و گردن ــ سلسلهٔ اعصاب مرکزی	« «	نعمت‌الله کیهانی
۲۹۵ ــ درس اللغة والادب (۱) چاپ‌دوم	« «	محمد محمدی
۲۹٦ــ سه گفتار خواجه طوسی	بکوشش	محمدتقی دانش‌پژوه
Sur les espaces de Riemann ــ ۲۹۷	نگارش	دکتر هشترودی
۲۹۸ ــ فصول خواجه طوسی	بکوشش	محمدتقی دانش‌پژوه
۲۹۹ ــ فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (جلدسوم) بخش سوم	نگارش	محمدتقی دانش‌پژوه
۳۰۰ ــ الرسالة المعینیة	« «	«
۳۰۱ ــ آغاز و انجام	«	ایرج افشار
۳۰۲ــ رسالهٔ امامت خواجهٔ طوسی	بکوشش	محمدتقی دانش‌پژوه
۳۰۳ ــ فهرست کتب اهدائی آقای مشکوة (جلدسوم) بخش چهارم	» »	»
۳۰٤ ــ حل مشکلات معینه خواجه نصیر	» »	»
۳۰۵ ــ مقدمه قدیم اخلاق ناصری	»	جلال‌الدین همائی
۳۰٦ــ بیو گرافی خواجه نصیرالدین طوسی (بزبان فرانسه)	نگارش	دکتر امشه‌ای
۳۰۷ــ رساله بیست باب درمعرفت اسطرلاب	»	مدرس رضوی
۳۰۸ــ مجموعهٔ رسائل خواجه نصیرالدین	» »	»
۳۰۹ــ سرگذشت وعقائد فلسفی خواجه نصیرالدین طوسی	»	محمد مدرسی (زنجانی)
۳۱۰ــ فیزیك (پدیده‌های فیزیکی در دماهای بسیار خفیف) کتاب هفتم	»	دکتر روشن
۳۱۱ ــ رساله جبر ومقابله خواجه نصیرطوسی	بکوشش	اکبر دانا سرشت

۳۱۲ - آلرژی بیماریهای ناشی از آن	تألیف دکتر هادوی
۳۱۳ - راهنما[ی] دانشگاه (بفرانسه) دوم چاپ	—
۳۱۴ - ...ل و آثار محمدبن جریری طبری	تألیف آقای علی اکبر شهابی
...مکانیک سینماتیک	» دکتر احمد وزیری
...۱۵ - مقدمه روانشناسی (قسمت اول)	» دکتر مهدی جلالی
۳۱۷ - دامپروری (جلد دوم)	» » تقی بهرامی
۳۱۸ - تمرینات و تجربیات (شیمی آلی)	» » ابوالحسن شیخ
۳۱۹ - جغرافیای اقتصادی (جلد دوم)	» » عزیزی
۳۲۰ - پاتولوژی مقایسه‌ای (بیماریهای مشترک انسان ودام)	» » میمندی نژاد
۳۲۱ - اصول نظریه ریاضی احتمال	تألیف دکتر افضلی پور
۳۲۲ - رده بندی دولپه‌ای ها و بازدانگان	» » زاهدی
۳۲۳ - قوانین مالیه ومحاسبات عمومی ومطالعه بودجه از ابتدای مشروطیت تا حال	» » جزایری
۳۲۴ - کالبدشناسی انسانی (۱) سروگردن (توصیفی - موضعی - طرز تشریح)	» » منوچهر حکیم و » سیدحسین گنج بخش
۳۲۵ - ایمنی شناسی (جلد اول)	» » میردامادی
۳۲۶ - حکمت الهی عام وخاص (تجدید چاپ)	» آقای مهدی الهی قمشه‌ای
۳۲۷ - اصول بیماری‌های ارثی انسان (۱)	» دکتر محمدعلی مولوی
۳۲۸ - اصول استخراج معادن	» مهندس محمودی
۳۲۹ - مقررات دانشگاه (۱) مقررات استخدامی ومالی	جمع آوری دکتر کی نیا
۳۳۰ - شلیمر	دانشکده بزشکی
۳۳۱ - تجزیه ادرار	مرحوم دکتر ابوالقاسم بهرامی
۳۳۲ - جراحی فک وصورت	تألیف دکتر حسین مهدوی
۳۳۳ - فلسفه آموزش وپرورش	» » امیرهوشمند
۳۳۴ - اکوستیک (۲) صوت	» » اسماعیل بیگی
۳۳۵ - الکتریسته صنعتی (جلداول چاپ دوم)	» مهندس زنگنه
۳۳۶ - سالنامه دانشگاه	—
۳۳۷ - فیزیک جلد هشتم - کارهای آزمایشگاه ومسائل ترمودینامیک	» دکتر روشن
۳۳۸ - تاریخ اسلام (چاپ دوم)	» » فیاض
۳۳۹ - هندسهٔ تحلیلی (چاپ دوم)	» » وحدتی
۳۴۰ - آداب اللغة العربیة وتاریخها (۱)	» » محمد محمدی
۳۴۱ - حل مسائل ریاضیات عمومی	تألیف دکتر کامکار پارسی
۳۴۲ - جوامع الحکایات	» » محمد معین
۳۴۳ - شیمی تحلیلی	» مهندس قاسمی
۳۴۴ - ارادهٔ معطوف بقدرت (اثر نیچه)	ترجمه دکتر هوشیا
۳۴۵ - دفتر دانش وادب (جلد سوم)	مقالهٔ دکتر مهدوی
۳۴۶ - حقوق مدنی (جلداول تجدید چاپ)	تألیف دکتر امامی

۳۴۷ – نمایشنامه لوسید	ترجمهٔ دکتر سپهبدی
۳۴۸ – آب شناسی هیدرولوژی	تألیف دکتر جنیدی
۳۴۹ – روش شیمی تجزیه (۱)	» » فخرالدین خوشنویسان
۳۵۰ – هندسهٔ ترسیمی	» » جمال عصار
۳۵۱ – اصول الصرف	» علی اکبر شهابی
۳۵۲ – استخراج نفت (جلد اول)	» دکتر جلال الدین توانا
۳۵۳ – سخنرانیهای پروفسور رنه ونسان	ترجمه دکتر سیاسی-دکتر سیمجور
۳۵۴ – کورش کبیر	تألیف دکتر هادی هدایتی
۳۵۵ – فرهنگ غفاری فارسی فرانسه (جلد اول)	مهندس امیرجلال الدین غفاری
۳۵۶ – اقتصاد اجتماعی	دکتر سید شمس الدین جزایری
۳۵۷ – بیولوژی (وراثت) (تجدید چاپ)	» خبیری
۳۵۸ – بیماریهای مغز و روان (۳)	» حسین رضاعی
۳۵۹ – آئین دادرسی در اسلام (تجدید چاپ)	آقای محمد سنگلجی
۳۶۰ – تقریرات اصول	» محمود شهابی
۳۶۱ – کالبد شکافی توصیفی (جلد ٤ – عضله شناسی اسب)	تألیف دکتر میربابائی
۳۶۲ – الرسالة الکمالیه فی الحقایق الالهیه	» سبزواری
۳۶۳ – بی‌حسی‌های ناحیه‌ای در دندان پزشکی	» دکتر محمود مستوفی
۳۶٤ – چشم و بیماریهای آن	» » باستان
۳۶۵ – هندسهٔ تحلیلی	» » مصطفی کامکار پارسی
۳۶٦ – شیمی آلی ترکیبات حلقوی (چاپ دوم)	» » ابوالحسن شیخ
۳۶۷ – پزشکی عملی	» » ابوالقاسم نجم آبادی
۳۶۸ – اصول آموزش و پرورش (چاپ سوم)	» » هوشیار
۳۶۹ – پرتو اسلام	بقلم عباس خلیلی
۳۷۰ – جراحی عملی دهان و دندان (جلد اول)	تألیف دکتر کاظم سیمجور
۳۷۰ – درد شناسی دندان (۱)	» » محمود سیاسی
۳۷۲ – مجموعهٔ اصطلاحات علمی (قسمت دوم)	–
۳۷۳ – تیره شناسی (جلد سوم)	» » احمد پارسا
۳۷٤ – المعجم	بتصحیح مدرس رضوی
۳۷۵ – جواهر الآثار (ترجمهٔ مثنوی)	بقلم عبدالعزیز صاحب الجواهر
۳۷٦ – تاریخ دیپلوماسی عمومی	تألیف دکتر محسن عزیزی
۳۷۷ – Textes Français	» بانو نفیسی
۳۷۸ – شیمی فیزیك (جلد دوم)	» دکتر علی اکبر توسلی
۳۷۹ – زیباشناسی	» آقای علینقی وزیری
۳۸۰ – بیماریهای مشترك انسان و دام	» دکتر میمندی نژاد
۳۸۱ – فرزان تن و روان	» » بصیر
۳۸۲ – بهبود نسل بشر	» » محمد علی مولو
۳۸۳ – یادداشتهای قزوینی (۳)	ایرج افشار
۳۸٤ – گویش آشتیان	تألیف دکتر صادق کیا

۳۸۵ – کالبد شکافی (تشریح عملی قفسه سینه وقلب وریه) نگارش دکتر نعمت‌الله کیهانی
۳۸۶ – ایران بعد از اسلام » عباس خلیلی
۳۸۷ – تاریخ مصر قدیم (جلداول چاپ دوم) » دکتر احمد بهمنش
۳۸۸ – آرگونیاتها (۱) سرخس‌ها » » خبیری
۳۸۹ – شیمی صنعتی (جلد اول) » » رادفر
۳۹۰ – فیزیک عمومی الکتریسیته (جلد اول) » » روشن
۳۹۱ – مبادی علم هوا شناسی » » احمد سعادت
۳۹۲ – منطق و روش شناسی » » علی اکبر سیاسی
۳۹۳ – الکترونیک (جلد اول) » » رحیمی قاجار
۳۹۴ – فرهنگ غفاری (جلد دوم) » مهندس جلال‌الدین غفاری
۳۹۵ – حکمت الهی عام وخاص (جلد دوم) » محیی‌الدین مهدی الهی قمشه‌ای
۳۹۶ – گنج جواهر دانش (٤) » حسن آل طه
۳۹۷ – فن کالبد گشائی و آسیب شناسی » دکتر محمدکار
۳۹۸ – فرهنگ غفاری (جلد سوم) » مهندس جلال‌الدین غفاری
۳۹۹ – مزدا پرستی در ایران قدیم » دکتر ذبیح‌الله صفا
٤۰۰ – اصول روشهای ریاضی آمار » » افضلی پور
٤۰۱ – تاریخ مصر قدیم (جلد دوم) » » دکتراحمدبهمنش
٤۰۲ – عددمن بلغاء ایران فی الغة » قاسم تویسرکانی
٤۰۳ – علم اخلاق (نظری وعملی) » دکتر علی اکبر سیاسی
٤۰٤ – ادوار فقه (جلددوم) » آقای محمودشهابی
٤۰۵ – جراحی عملی دهان‌ودندان (جلددوم) » دکتر کاظم سیمجور
٤۰٦ – فیزیولژی بالینی » » گیتی
٤۰۷ – سهم الارث » نصر اصفهانی
٤۰۸ – جبر آنالیز » دکتر محمدعلی مجتهدی
٤۰۹ – هوا شناسی (جلد اول) » » محمد منجمی
٤۱۰ – بیماریهای درونی (جلدسوم) » » میمندی نژاد
٤۱۱ – مبانی فلسفه » » علی اکبر سیاسی
٤۱۲ – فرهنگ غفاری (جلدچهارم) » مهندس امیر جلال‌الدین غفاری
٤۱۳ – هندسهٔ تحلیلی (چاپ دوم) » دکتراحمد سادات عقیلی
٤۱٤ – کالبد شناسی (عضله‌شناسی مقایسه‌ای) (جلدپنجم) » » میر بابائی
٤۱۵ – سالنامه دانشگاه ۱۳۳٦-۱۳۳۵ –
٤۱٦ – یادنامهٔ خواجه نصیر طوسی نگارش دکتر صفا
٤۱۷ – تئوریهای اساسی ژنتیک » » آزرم
٤۱۸ – فولاد وعملیات حرارتی آن » مهندس هوشنگ خسرویار
٤۱۹ – تأسیسات آبی » مهندس عبدالله ریاضی

٤٢٠ ـ بیماریهای اعصاب (جلد نخست)	نگارش دکتر صادق صبا
٤٢١ ـ مکانیک عمومی (جلد دوم)	» دکتر مجتبی ریاضی
٤٢٢ ـ صنایع شیمی معدنی (جلد اول)	» مهندس مرتضی قاسمی
٤٢٣ ـ مکانیک استدلالی	» پرفسور تقی فاطمی
٤٢٤ ـ تاریخ فرهنگ ایران	» دکتر عیسی صدیق
٤٢٥ ـ شرح تبصره آیة الله علامهٔ حلی (جلد دوم)	» زین العابدین ذوالمجدین
٤٢٦ ـ حکیم ازرقی هروی	بتصحیح مرحوم علی عبدالرسولی
٤٢٧ ـ علوم عقلی	نگارش دکتر ذبیح الله صفا
٤٢٨ ـ شیمی آنالیتیک	» دکتر گاگیک
٤٢٩ ـ فیزیک الکتریسیته (جلد دوم)	» » روشن
٤٣٠ ـ کلیات شمس تبریزی	با تصحیحات و حواشی آقای فروزانفر
٤٣١ ـ کانی شناسی (تحقیق درباره بعضی از کانهای جزیره هرمز)	نگارش دکتر عبدالکریم قریب
٤٣٢ ـ فرهنگ غفاری فارسی بفرانسه (جلد پنجم)	» امیر جلال الدین غفاری
٤٣٣ ـ ریاضیات در شیمی (جلد دوم)	» دکتر هورفر
٤٣٤ ـ تحقیق در فهم بشر	ترجمه دکتر رضازاده شفق
٤٣٥ ـ السعادة والاسعار	بتصحیح مجتبی مینوی
٤٣٦ ـ تاریخ فرهنگ اروپا	نگارش دکتر عیسی صدیق
٤٣٧ ـ نقشه برداری (جلد دوم)	» مهندس حسن شمسی
٤٣٨ ـ بیماریهای گیاه (تجدید چاپ)	» دکتر خبیری
٤٣٩ ـ حقوق مدنی (جلد سوم)	» دکتر سیدحسن امامی
٤٤٠ ـ سخنرانیهای آقای انیس المقدسی	(استاد دانشگاه آمریکائی بیروت)
٤٤١ ـ دردشناسی دندان (جلد دوم)	نگارش دکتر محمود سیاسی
٤٤٢ ـ حقوق اساسی فرانسه	» » قاسم زاده
٤٤٣ ـ حقوق عمومی و اداری	» » شیدفر
٤٤٤ ـ پاتولوژی مقایسه‌ای (جلد سوم)	» » میمندی نژاد
٤٤٥ ـ شیمی عمومی معدنی	» » شیروانی
٤٤٦ ـ فسیل شناسی	» » فرشاد
٤٤٧ ـ فرهنگ غفاری فارسی بفرانسه (جلد ششم)	» امیر جلال الدین غفاری
٤٤٨ ـ تحقیق در تاریخ قندسازی ایران	» مهندس ابرهیم ریاحی
٤٤٩ ـ مشخصات جغرافیای طبیعی ایران	» دکتر حسین گل گلاب
٤٥٠ ـ جراحی فک و صورت (جلد دوم)	» » حسین مهدوی
٤٥١ ـ تاریخ هرودت	» » هادی هدایتی
٤٥٢ ـ تاریخ دیپلماسی عمومی (چاپ دوم)	» » حسن ستوده تهرانی